

Ebû Muhammed Osman b. Abdullah b. el - Hasen
el - Irâkî el - Hanefî

SAPIKLARLA DİNSİZLERİN ÇEŞİTLİ MEZHEPLERİ

EL - FİRAKU'L - MUFTERİKA BEYNE EHLİ'Z - ZEYG
VE'Z - ZANDAKA

Türkçeye Çeviren

Dr. Yaşar KUTLUAY

A. Ü. İ. F. İslâm Dirî ve Mezhepleri Tarihi Asistanı

BİRKAÇ SÖZ

Birkaç ay önce arapçası İlähiyat Fakültesince yayınlanmış bulunan bu eserin aslı Süleymaniye Kütüphanesi 791 numarada kayıtlı olan bir yazma nüshadır. Bu nüshayı istinsah ederek neşre hazır hale getirme ve türkçeye çevirme hususunda kıymetli yardım ve irşadlarından faydalandığım hocam Prof. Muhammed Tancî ile yaptığımız bütün arama ve araştırmalarımıza rağmen eserin yazarı hakkında hiçbir kaynaktan bilgiye rastlayamadık. Arapça baskısının önsözünde de belirtilmiş olduğu üzere yazar, eserini arapça yazmış olmakla beraber bu dilin yabancıdır. Yaptığı birçok gramer ve sarf yanlışları bunu açıkça ortaya koymaktadır. Hocasının ve zikrettiği raviler içinde bazılarının taşıdığı «Osman et-Türkî», «Yenal» gibi adlar müellifimizin türk asıllı olduğu intibamı kuvvetlendirmektedir.

Eserin muhtevassından, hicri altıncı yüzyıldan sonraki devre ait olduğu anlaşılıyorsa da, kesin olarak bir tarih ve yüzyıl zikretmemize yetecek malzemeye sahip bulunmamaktayız.

Eser genel olarak milel ve nihal kitaplarından birkaç noktada farklılık göstermektedir :

- 1 — Ehli sünneti de bir «fırka» kabul ederek müstakillen ele almamaktadır.
- 2 — Fırkaların görüşlerini naklederken, delillerini de beraber zikretmekte ve bunların münakaşasını yapmaktadır. /
- 3 — Diğer dinleri ve onların fırkalarını uzun uzun anlatmayıp birer satırıla bahsedip geçmektedir.

Eser, fırkaların dayandıkları delilleri zikretmesi yönünden bu sahada orijinal bir yer işgal etmektedir. Fakat bu delilleri tenkid ederken tamamen tarafsız davranmamaktadır.

Eserde adı geçen fırkaların bir kısmı diğer kaynaklarda ya hiç bulunmamakta yahut farklı anlatılmaktadır. Bu farklar, geçen zaman içinde fırkaların görüş ve iddialarında meydana gelen değişimleri tesbite imkân verecek mahiyettedir.

Dr. Yaşar KUTLUAY

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAHIN ADIYLE

Âlemlerin Rabbına hamd ve yaratıklarının en hayırlısı, ümmî, arabî, haşimî Peygamber Muhammede, âline, ashabına, zevcelerine, zürriyetine ve bütün ehli beytine salat olsun.

Bu kitap, fırkaları ve kâfirlerin çeşitli sınıflarını - Allah bizi onlardan muhafaza etsin - anlatmak için yazılmıştır.

İmam, âlim, allâme, muhakkik, müdekkik, anlayış sahibi Şeyh Ebu Muhammed Osman b. Abdullah b. el - Hasan el - Irakî el - Hanefi - Allah ona rahmet etsin ve bizi ilminden faydalandırsın - şöyle söylemiştir: Çeşitli fırkaları, helak edici, doğru yoldan sapıtıcı, heva ehlinin fikirlerini, kâfirlerin sınıflarını, fâcir sapık tâifeleri anlatan bir (eser) görmedim. Zamanımızda insanların çoğu saçma şeylere meyledip, batılın her sahasında şaşkın şaşkın gidiyorlar. Bunlar kendilerinin ilim adamlarının ileri gelenleri, köy ve şehirlerde Allahın seçkin kimseleri olduklarına inanıyorlar. Bilgisizlik ve körlük bütün benliklerini kaplamış, akıl ve fikirlerini alıp götürmüş; bunun sonucu olarak boş şeylere uyup, sünnete karşı gelerek kendilerini tehlikeye atmışlardır. Bunlar, her meselede ayrılık ve tartışma çıkarmayı alışkanlık haline getirdiler. Her iyi şey onların gözünde kötü ve her kötü şey de iyi oldu. Kendilerine gerekli olmayan şeylerle uğraştılar; fayda yerine zarar getirecek şeyleri - kötüye doğru gitme ve rezilliklerinin ve bu uğursuz yolda işlediklerinin ve yalancılığa devam etmelerinin gizli kalacağını sanarak - elde etmeye çalıştılar.

Bir kısım insanlar zındıklık ve felsefeyle uğraşıp buna «hikmet», «cehaletten kurtulma» adını verdiler. Diğer bazıları safsata ve batıllarla uğraşıp, sonu küfür ve Allahı inkâra varan süslü sözlerle meşgul olup, buna «hakikat» ve «marifet» dediler. Bazıları zâhirî hükümleri kabul etmeyerek İslâm yolundan yüz çevirdiler. Hz. Peygamberin, «müminin içine haram girmez» sözünü değiştirerek, yasak ve haram yoluna saptılar. Hadîsi, delâlet ettiği anlamdan başka anlama alarak yanlış istikamete yönelttiler. Halbuki - hadîs şayet sahîh ise - anlamı şöyle olmak lâzım gelir: Müminin imanı onu, haram olan şeyleri yapmaktan alıkoyar, hiçbirini harama meylederek kirlenmez, buna karşılık ondan tamamen kaçınır, kolay kolay işlemez. Kendine mümin deyip de, imanına güvenerek, hayvan gibi, nereden geldiğini düşünmeyerek

her gördüğünü yiyenlerden olmaz. Zira, bu ibaheye haramı helâl saymaya ve mal mülkiyetini otadan kaldırmaya götürür. Böylece bunlar şeriatı kaldırıp iptal etmeye çalıştılar. Halbuki Allah şöyle buyurmaktadır: «Birbirinizin mallarını haram sebeplerle yemeyin...» (1).

Bazıları da gayesiz, sadece midelerini düşünen, akıl ve zekâdan mahrum, tembellek ve uyusukluğa alışmış olanlardır. Sapıklık ve bilgisizlikten Allahın Kitabını arkalarına atacak derekeye düşmüşlerdir. Bunlar kazançlarını, saçlarını yolmak, kafalarını sağa sola sallamak ve eşek anırması gibi bağırarak temin etmişlerdir. Şeytanlarının (reisle-rinin), «mahabbet kemale erince ibadet (teklifi) kalkar» sözüne bağlanarak, namaz ve orucu bırakıp kendilerine fısk u fücuru meslek olarak seçmişlerdir. Bu hareketleri tam mânâsıyla küfür ve sapıklık, sözleri de bâtil ve muhal bir iddiadır. Çünkü mahabbet gerçekleşip yerle şirse, ibadet, edep ve saygının artmasına sebep olur. Halbuki mahabbet, kötüye doğru gitmek ve başarısızlığa uğramak korkusunun sonucu olarak heyecan ve sarsıntı doğurur. Gerçek onların iddia ettikleri gibi değildir. Mahabbet besleyen kimse bir tek saatini dahi ibadet ve taat siz geçirmekten çekinir. Nitekim Muaz b. Cebel - R. A -, önceleri kapıları ve sokakları dolaşarak «gelin bir saat ibadet edelim» diye çağırırdı. Keza âriflerin önderi olan Şeyh Bayezîd Bistâmî - Allah ruhunu takdis etsin - de bir gün birkaç dostuyla bir tanıdığını ziyarete gitti; yanına girdiklerinde onun kibleye doğru sümküdüğünü gördüler. Şeyh: «Allah size doğru yolu göstereyim. Dış görünüşü (zâhiri) şeriatın kontrolünde olmayan ve Peygamberin emirlerine uymayan kimsenin batını, hakikat sırlarından, ilahî lütuflardan mahrumdur» dedi.

Bu konuda çok düşündük, fakat şeref bakımından daha yüksek rütbe bakımından daha üstün, Allaha mahabbeti daha fazla olarak Peygamberlerden - Allahın selâmı onlara olsun - başkasını bulamadık. Onlardan hiçbirinden teklifin kaldırıldığını veya farzlarında en küçük bir azaltma yapıldığını işitmedik. Bunun aksine olarak, teklifin artması gerçeğe daha yakın ve doğrudur. Görmüyor musunuz ki Hz. Peygamberin, ümmeti değil, kendisine farz olan teheccüd namazlarını kılmaktan ayakları şişerdi. Allah şöyle buyurmuştu: «Gecenin bir kısmında da uyanıp sırf sana mahsus fazla (bir ibadet) olmak üzere, onunla (Kur'an ile) gece namazı kıl» (2). Hz. Peygamber şöyle demiştir: «Biz Peygamberlere bela kat kat verilir».

Peygamberlerin yüksek kıymetleri ve Allaha olan mahabbetlerinin kemali, Allah katındaki rütbelerine rağmen ibadeti terk ve şeriatın zâ-

(1) Nisa, 29

(2) İsra, 79.

hiri emirlerini ihlâl etmelerine müsaade edilmemiştir. Durum böyle iken, bu rütbe ve dereceye yükselmemiş birinin böyle âdi ve alçakca bir iddiada bulunması nasıl tecviz edilebilir?

Hulasa, bunu söyleyen ve ona meyleden sapıtıcı ve sapıktır. Tabi aten miskin olanları avlayıp dinden çıkarmak için ağ kurmuştur.

İşte bu zaruretler ve kaçınılması gereken hareketlerin vukuu, bizı, onların fikirlerinin saçmalıklarını ve gayelerini belirtmeye, gafil olanları uyarıp âkil olanlara da, Allahın, din düşmanlarını kahr ve ateşlerini söndürmek için nasıl silâhlanıp gayret sarfedilmesi hususundaki emirlerini hatırlatmaya sevketti.

Allah şöyle buyuruyor : «Siz de onlara düşmanlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve (cihad için) bağlanıp beslenen atlar hazırlayın ki bununla Allahın düşmanını, kendi düşmanınızı ve bunlardan başka, sizin bilemeyip de Allahın bildiği diğerlerini korkutasınız...»

(3). Buradaki hitap umumdur, (toplumu) idare edenleri ve idare edilenleri içine alır. Silâhlar da çeşitlidir. İnsanların herbiri de bu silâhlanma emrine muhataptır. Melik ve sultanların silâhı talimli askerler, çelik kılıçlar ve bakımlı atlar; zayıf ve fakirlerin silâhları hayır duada bulunmak; zenginlerin silâhı, fakirleri, düşkün insanları muhtaç olmaktan korumak; ilim sahiplerinin silâhı, bid'atleri imha ve sünneti ihya ile İslâmî öğretilerin ilâsı, şeriat hükümlerini açık burhanlar ve sağlam delillerle takviye etmektir.

Böyle olunca, biz de bu hitaba muhatap olanlarıdır. Bu sebeple biz de kendimizi âlimlerden sayarak, duaya ve hakkın zaferi ve gayeye ulaşmak için çalışmaya başlarız. Tevfik Allahtan, O bize kâfi ve ne güzel vekildir.

(3) Enfâl, 60

I. BÖLÜM

Biliniz ki, ümmet arasına ilk devirde, yani Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali - Allahın rızası üzerlerine olsun - nin zamanlarında, ayrılık girmedir. Ayrılık, Osman b. Affân'ın katli üzerine ortaya çıktı; ümmet altı fırkaya ayrıldı: **Nasibiyye, Rafıza, Cebriyye, Kaderiyye, Müşebbihe ve Muattıla**. Sonra her fırka kendi içinde on iki fırkaya ayrıldı ve hepsi 72 oldu. Bunun böyle olacağını bize Şeyh, İmam, Âlim Şemseddin Muhammed b. İbrahim b. Osman et - Türkî, vaktinin şeyhi allame Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed b. Selefeti'l-İsfahânî'den, o, Hafız Ebu'l-Feth Ahmed b. Muhammed b. Ahmedî'l-Mukrî'l-Haddâd'dan, o, İsmail b. Yenali'l-Mahbûbî'l-Mervezî'den; Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammedi'l-Mahbûbî; İmam Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî; el-Hasen b. Hureys Ebû Ammar; Fudeyl b. Musa; Muhammed b. Muhammed; Ebû Seleme; Ebû Hureyre -R. A. den gelen bir rivayetle haber verdi: Hz. Peygamber şöyle buyurdu: «Yahudiler yetmiş iki fırkaya bölündüler, hıristiyanlar da öyle oldular. Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır». Başka bir rivayette : «Yahudiler yetmiş bir, hıristiyanlar yetmiş iki fırkaya bölündüler. Ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir. Bunun yetmiş ikisi cehenneme bir tanesi de cennete girecektir». Başka bir rivayette «Hepsi sapıklık içindedir yalnız Sevadu'l-Azam müstesna».

Abdullah b. Ömer - R. A - şöyle demiştir: «Resulullah - A. S - dedi ki: İsrail oğullarının başına gelenler aynen ümmetimin de başına gelecektir; öyle ki, onlardan biri alenî olarak annesiyle yatmışsa, ümmetinden de bunu yapan biri çıkacaktır. İsrail Oğulları yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardı, bir tanesi müstesna hepsi cehennemlik' nesi hangisi ya Resulallah diye sordular. (şu cevabı verdi) : Benim ve eshabımın yolu». Hulefayı râşidîne Naciye fırkasının (el - fırkatu'n - Naciyye) ne olduğu soruldu, şöyle cevap verdiler: «sahabenin yoludur». Bir rivayete göre, Emiru'l - Müminîn Ali b. Ebî Talib demiştir ki: «Yahudiler 71 fırkaya ayrıldı, biri müstesna hepsi helâk oldu. Hıristiyanlar 72 fırkaya bölündü biri hariç hepsi helâke uğradı. Bu bir tanesi on ikiye ayrıldı, biri hariç diğerleri doğru yoldan saptılar». Bazı ilim sahipleri, bu sapıklığın tevhid'de değil içtihadlarda olduğunu; bazıları da bu sapıklıktan kastedilen mananın tevhidin furuâtından olan,

cahil halkın imanı, emrin ifasından veya alışılmamasından önceki nesh, Allahın sıfatlarının ezeliği gibi onbir meselede yanlış ve yanlış ol-
duğunu söylemişlerdir ki bu ikincisi doğruya daha yakındır. Zira bi-
rincisi bazı imamların tenkidini gerektirir ki bu Ehli Sünnet ve Cema-
at indinde pek hoş bir hareket değildir. Bu sebeple hadisleri çeşitli ri-
vayetleri ve varyantlarıyla ele almamız, böylece hakkı sapıktan ayırdet-
memiz, bizim doğru yolda, bizden başkalarının da sapıklıkta oldukları-
nı anlatmamız gerekir. Nitekim sapmış olanlar da hepsi kendilerinin
doğru yolda başkalarının sapıklık içinde olduğunu iddia ederler. Biz,
Allahın tevfiğiyle, şöyle söyleriz: Doğru yolu seçenler hak ehli (en-
Nâci), ondan sırt çevirenler de sapıklardır. Bizim hak üzere olduğumu-
zun delili Allahın şu sözüyle kullarını davet ettiği yolda yürümekte ol-
duğumuzdur : «Şüphesiz ki (emrettiğim) bu (yol) benim dosdoğru yo-
lumdur. O halde ona uyun. Başka yollara tâbi olup gitmeyin. sonra sizi
O'nun yolundan ayırır» (4).

Rivayete göre Abdullah b. Mesu'd -R. A.- şöyle demiştir :
«Bu âyet nazil olduğu zaman Hz. Peygamber bir çizgi çizdi ve 'bu
Allahın yoludur' dedi; sonra -o ilk çizginin- sağına soluna çizgiler çizdi
ve 'bu yolların herbirine sapılması için şeytan dâvette bulunur' dedi».
Başka bir rivayette, «Bu âyet nazil olduğunda Hz. Resulullah ashabı-
nın yanına gelerek aralarına oturdu, (kendine doğru) bir çizgi çizdi
sonra bunun bir tarafına otuz altı çizgi çizdi, aynen öbür tarafına da
çizdi, sonra şöyle söyledi: 'Sevadu'l -A'zama sarılın'. Bilenlerin sözü
ne göre Sevadu'l -A'zam ortadaki çizgidir; bu, Allahın kullarını dâvet
ettiği yoldur. Bunun delili de Hz. Peygamberin onu kendisine doğru
çizmiş olmasıdır. Bunda, kim bu yolu takibederse bana gelir fikrine
işaret vardır. Hazreti Peygamber Allahın yolundadır, kim ondan yüz
çevirirse onun yolundan ayrılıp diğerlerine sapmış ve şeytanın yoluna
gitmiş olur.

Hazreti Peygamber şu sözüyle de bunu tekid etmektedir: «Allahın
dini ifrat ile tefritin ortasındadır. Diğer yollardan gidenlerin bazıları
ifrata bazıları tefrite kaçarlar. Allahın dininden olanlar böyle değildir-
ler, onlar diğerlerine muhalif olan yoldadırlar».

Nitekim rivayete nazaran İmam A'zam Ebû Hanîfe'den
«Ehli Sünnet ve Cemaat nedir?» diye sorulduğunda «Ne cebirci, ne
teşbihci, ne tefvizci, ne ta'tilci, ne nasbcı ve ne de dinsizdir» dedi.

Keza Şa'bî'den gelen bir rivayette, «Al-i Muhammedi sev, rafızî
olma; işleri Allaha döndür fakat mürcie'den olma; Allaha taatte -bir

(4) En'am 153.

habeşli de olsa- imamına uy ama haricî olma; ve bil ki iyi olan şeyler Allah'tan, kötülükler kendi nefsendendir, fakat kaderî olma». Bu saydıklarımız ehlu'n-Nasb, rafz, cebr, kader, teşbih, ve ta'til'dirler ki Ehli Sünnet ve Cemaat'tan değildirler. kesin olarak ortaya çıkmıştır ki, Ehli Sünnet ve Cemaat bunlara muhaliftir ve yolları onların yollarından ayrıdır. Biz Allahın lutfuyla Ehli Sünnetteniz, onlar ise muhaliftirler; bu sebeple biz Al-i Muhammedi severiz, Ebû Bekir ve Ömer'den nefret eden ve bu ikisine uydukları için sahabeyi tekfir eden rafızilerden değiliz. Ehli Ridde harplerinden kaçınmalarından dolayı Hazreti Ali ve Ehli Beyt'i sevmeyen haricîlerden de değiliz. Bu fırkalarından kendimizi ayırır ve onlardan başka mesleklere süluk edersek Ehli Sünnet ve Cemaattan oluruz.

Böylece Cebriyye ve Kaderiyye'ye de muhalefet ederiz. Çünkü Cebriyye, insanda fiil, kisb ve ihtiyar olmadığı iddiasındadır. Bunlar kötü işleri (kabaih) Allaha nisbet eder ve Allahın kullarının küfür ve isyanları dolayısıyla onları cezalandırmasını hikmete aykırı görürler. Bunların karşısı Kaderiyye ise, her kulun kendi fiilinin yaratıcısı olup, burada Allahın meşiyet takdir ve iradesinin rolü olmadığını iddia ile Allaha acz isnat ederler.

Biz bu fırkaların hepsine muhalefet ederek deriz ki, kulların fiillerinin hepsi, ister hayr ister şer olsun, Allahın takdiri, meşiyeti ve iradesi ile dir. Kulun kisb ve ihtiyarı vardır ve bunlar dolayısıyla sevap ve ikaba müstehak olur. Kisb ve ihtiyar onda, Allahın meşiyet ve iradesinden hariç olmamak üzere Allah tarafından halkedilmiştir. Allah'tan olan herşeyde adalet ve hikmet vardır.

Aynı şekilde Müşebbihe ve Muattile'ye de muhalefet ederiz. Zira Müşebbihe, Hâlik'ı mahluka benzetererek Onu rububiyetine yakışmayacak şekilde tavsif ederler. Bunların karşısı da Muattile'dir. Allahı ve sıfatlarını nefyederler ve şöyle derler : «Biz O şeydir veya O mevcuttur demeyiz; zira O şeydir, onun gayrı da şeydir, yahut O mevcuttur, O'nun gayrı da mevcuttur, dersek, O'nun başkasıyla iştirâki icabeder, bu sebeple O şeydir veya gayrı şeydir, yahut o mevcut veya gayrı mevcuttur demeyiz». Biz, Allahın avn ve tevfiikiyle bu iki fırkanın da görüşünü kabul etmez, hepsine muhalefet eder ve şöyle deriz: «O şeyler gibi olmayan bir şeydir». Nitekim Allah da kendisini öyle vasfetmiştir: «O'nun benzeri hiçbirşey yoktur. O İşiten ve Görendir» (5) ve «De ki şahit olmak bakımından hangi şey daha büyük, de ki, benimle sizin aranızda Allah hakkıyla şahittir» (6). «O şeydir» sözümüz, Muat

(5) Şura, 11

(6) En'am 19

tile'yi, «O şeyler gibi olmayandır» sözümüz de Müşebbihe'yi reddeder Aynı şekilde, sair sıfatları için de, kendisi yaratıklarına benzemediği gibi, sıfatları da yaratıkların sıfatlarına benzemez deriz. Zira O'nun zâtı ezeldir ve sıfatları da ondan gayrısında yoktur.

Yukarıda söylediklerimizle bizim bütün heva ehline muhalif olduğumuz ortaya çıkmış oluyor. Sülûk ettiğimiz yol Allahın kullarını dâvet ettiği ve Hz. Peygamberin Sevadu'l-A'zam deyip «Sevadu'l-Azama sarılın» sözüyle insanları teşvik ettiği yoldur.

Allahtan, bizi Ehli Sünnet ve Cemaat'ten ayırmamasını, bütün hayr ve taatta muvaffak kılmasını niyaz ederiz. O, kalpten yapılan duaya icabet eder. Mennânu'l-kadîrdir.

II. BÖLÜM

EHLU'L-EHVA'NIN BÖLÜMLERİ, FİKİRLERİ VE BUNLARA CEVAPLAR

Nasıbiyye : Bunlara Haruriyye, Acaride, Hariciyye ve Mârikiyye de denilir. Haruriyye, Harura'ya mensup olmalarından dolayıdır. Bu rası Bahreyn'de bir yer ismidir. Haruralılar Ehli Sünnet ve Cemaatı ayıplarlar ve onlara sual sorarak ta'n ederlerdi. Rivayete göre bir kadın Hazreti Âişe'ye gelerek «Hayızlı kadın namazı kaza etmediği halde orucu niçin kaza eder?» diye sorduğunda, «Ey Haruralı, biz Hazreti Peygamber zamanında iken, hayızdan kurtulduğumuzda orucu kaza eder, namazı etmezdik» diye cevap verdi. Zannımızca «ey Haruralı» diye hitap etmesi, onun sualde ısrar ve şeriati ta'yip etmesindedir.

Acaride denmesinin sebebi, bunların Haricilerden Abdülkerim b. Acred'e mensup olmalarındandır.

Hariciyye, İmam Ali b. Ebî Talib -R.A.- zamanında ondan ayrılanlara denir.

Mârikiyye denmesinin sebebi, okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkmış olmalarındandır. Hazreti Peygamber, «Ahir zamanda boş hayal peşinde koşacak türedi bir kavim gelecek, bunların okudukları Kur'an sadece ağızlarında kalır daha ileri gitmez, böyle olduğu halde 'bizden hayırlı kim vardır' diyerek okun yaydan fırlayıp çıkışı gibi dinden çıkacaklardır» diye bunları işaret etmiştir. Bu rivayeti İbn Mes'ud -R. A.- Hazreti Peygamberden nakletmiştir. Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî'nin Sunen'inde vardır ve diğer sahih hadîs kitaplarında da bu rivayet mevcuttur.

Tirmizî Sunen'inde, yaydan çıkan ok gibi dinden çıkanlar sözüyle vafedilenler Haruriyye'dir, bunların dışındakiler Haricilerdir. «Dinden çıkmak» demekle, imama itaat etmemeyi kastederler. Bazıları ise, dinî amelleri terketmektir derler. Doğrusunu Allahu Tealâ bilir.

İddiaları Ali'den teberri ve onu tekfire dayanır. Bazıları da müslümanlardan küçük günah işleyenleri ve namaz kılmayanları kâfir sayarlar.

III. BÖLÜM

Bu asıl kol bölünmüş ve on iki fırka meydana gelmiştir : **Ezrakiye, İbadiyye, Hamziyye, Halifiyye, Kûziyye, Kenziyye, Şemrâhiyye, Ahnesiyye, Muhakkime, Meymuniyye, Hariciyye, Saltiyye.** Sonradan **Şeybaniyye** ve **Yezidiyye** de eklenmiştir.

1 — Ezrakiyye :

Bunlar Ebû Raşid Nafi' b. il-Ezrak'a mensupturlar. Bu zat İbn Abbas ile münakaşalarda bulunmuş, mağlup olunca ondan ayrılarak el-Ehvaz'a gitmiş, bidatlerini orada ortaya atmış ve yine orada ölmüştür. İleri sürdükleri meseleler beş tanedir. Bunlar :

a) Kim ve ne kadar uzaklarda olursa olsun, kendilerine iltihak etmezse kâfirdir.

b) Muhsin erkeğe haddi kazî tatbik edilemez, fakat aynı vasfı taşıyan kadına edilir.

c) Muhsin olanın recmi caiz değildir.

d) Çaldığı az da çok da olsa hırsızın elinin kesilmesi şarttır.

e) Sultana itaat, verdiği emir haklı da haksız da olsa, farzdır. Sultanın emrine karşı gelen kâfirdir, idamı gerektir.

Bu iddialara şöyle cevap veririz : Görüşleri son derece yanlış olup küfür ve ilhada yakındır. Zira ileri sürdükleri iddialar Kur'an-ı red ve Sünnetle İcmaa aykırı gelecek mahiyettedir. Sıfatı böyle olan bir kimşenin ise gerçek İslâmlıkta yeri yoktur. Meymun b. Mihran'a Ezrakiyye hakkında fikri sorulduğunda şöyle demiştir: «İtikadlarınca, sultanın emrine muhalefet eden kâfir ve idamı vaciptir» ve devamla «Haccac Ezrakiyye'nin görüşünde olduğu için bu te'vile dayanarak birçok müslümanı katletmişti; Emiru'l-Müminîn Ali b. Ebî Talib'e kızgınlığından ismini zikretmez sadece Ebû Türab der, onun katilini överdi. Allah'ın ve Resulünün sevdiği birisine buğz eden kimseye bu şekavet ve hüsrân kâfidir».

Allah Kitabı Kadîm'inde ondan razı olduğunu haber vermiş, Hazreti Peygamber onun cennete gideceğine şahadet etmiştir. Allah şöyle buyurmuştur : «And olsun ki Allah müminlerden -seninle ağacın altın-

da biat ederlerken- razı olmuştur» (7). Hiç şüphesiz Ali -R. A.- de onların arasındaydı. Esasen o cennet ile müjdelenen on kişiden biridir.

Hazreti Peygamber, «H a s a n ve H ü s e y n cennet ehlinin gençlerinin seyyididir, onların babası ise her ikisinden de hayırlıdır» bu yurmuştur. Binaenaleyh Ali'ye söven ve onu iyi şekilde anmayan kimse Allaha ve Resuluna karşı gelmiş sayılır. Azîzuntikam olan Allah ondan intikam alacaktır.

Kendilerine iltihak (hicret) etmeyenin kâfir olduğu şeklindeki iddiaları yanlıştır. Zira Hazreti Peygamber «(Mekkenin) fethinden sonra hicret yoktur» ve «Hicret ikidir; birisi kötü amellerden hicret, diğ er Allaha ve Resulüne hicrettir. Birincisi masiyeti terk ikincisi taattir» buyurmuştur. Ezrakiyye'ye olan hicret bu iki hasletten de mahrumdur. Bu hicrette birşey yoktur ve onların sözlerine itimad edilemez.

Muhsin olan erkeğe haddi kazfın tatbik edilmeyeceği meselesine gelince; bunun şartları bellidir: Hür, âkil, bâliğ, müslüman ve zina fiilinden uzak olmaktır. Bu şartlar kimde bulunursa o kimse ister erkek ister kadın olsun- muhsindir ve iftira halinde hadd icabeder. Ümmet bu konuda ittifak etmiş ve icma meydana gelmiştir.

Muhsin olan insanın recme edilmesini uygun görmemeleri konusunda bizim fikrimiz şudur : Bu görüşleri de yanlıştır, zira Hazreti Peygamber M a i z 'i recmetmiştir. Hazreti Ömer b. il -H a t t a b şöyle söylemiştir : «Allahın Kitabına göre recm, erkek veya kadın muhsin de olsa, zina ettiğine dair beyyine veya itiraf veya gebelik varsa haklıdır» ve «Allahın Kitabına (erkek ve kadın için) hadd bulmuyoruz diyerek recm âyetinin anlamında doğru yoldan sapmayasınız. Resulullah -S. A.- in recmi tatbik ettiği bir vakiadır, biz de recmederiz ve ben nefsim elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, eğer insanlar, Ömer K i t a b u l l a h a ilâve yaptı demeseler, oraya, ihtiyar kadın ve erkek zina ederse ikisini de recmedin, diye yazardım.» Bu doğrudur ve biz bunu okumuş bulunuyoruz.

Hırsızın kayıtsız ve şartsız elinin kesilmesi hakkındaki görüşlerine gelince; bu da Sünnet ve İcmaa aykırıdır. Zira Hazreti Peygamber, İ b n Ö m e r -R. A.- in bir rivayetine göre, kıymeti üç dirhem olan bir kalkanı çalanın elini kestirmiştir.

Başka bir rivayete göre Hazreti Peygamber şöyle söylemiştir : «Hırsızın çaldığı eşyanın kıymeti bir kalkan kıymetinde ise eli kesilir». Burada «kalkan» kelimesi «harfi târif» ile zikredildiğine nazaran belirli bir kalkan kastedilmiştir. Bu sebeple bilinmesi gerekir.

Selef, Hazreti Peygamberin, çalındığı için çalanın elini kestirdiği

(7) Feth, 18

kalkanın kıymeti konusunda ihtilâf etmişlerdir. İbn Abbas «on dirhem», İbn Ömer, «üç dirhem». Enes «beş dirhem» demişler, âyet mutlakdır dememişlerdir.

Allah'ın bu konuda kavli şöyledir : «Erkek hırsızla kadın hırsızın -o irtikâp ettiklerine bir karşılık ve ceza, Allahın ibret verici bir ukubet olmak üzere- ellerini kessin» (8), görülüyor ki emir çoğa da aza da şâmindir. Bu sebeple görüşümüzü şöyle ifâde edebiliriz: Elleri kesmenin vücûbu konusunda âyet mücmeldir. Allah Hazreti Peygamberi, mübhem şeyleri beyan ve mücmelleri tafsille görevlendirmiştir. Nitekim bu hususta bize beyan ve yukarıda zikrettiğimiz gibi âyetin anlatmak istediği tafsil edilmiştir. Bunun başka türlü olmasına da imkân yoktur. Bu, Allah'ın şu emri gibidir : «Namaz kılınız, zekât veriniz». Nasıl yapılacağı anlatılmadan, mutlak olarak namaz kılmamız ve zekât vermemiz emredilmekte, sonra Hazreti Peygamber bunların kemiyet ve keyfiyetlerini beyan etmektedir.

Bahsettiğimiz konu da bunun gibidir. Elleri kesmeği icabettirecek nisab ve bu nisabın altında kalıp da kesmeyi gerektirmeyecek miktar hususunda icmaı ümmet vardır.

Sultana kayıtsız şartsız itaatın farz olduğu hakkındaki görüşleri de Sünnet ve İcmaa aykırıdır. Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: «Halika isyan olan yerde mahluka itaat edilmez». Bu konuda İcmaı ümmet de vardır ki bu hadîs ile amel edilmiş ve terk edilmemiştir.

Şimdiye kadar anlattıklarımızla Ezrakiyye'nin bütün iddialarının saçma, bid'at, Kitap ve Sünnete aykırı oldukları meydana çıkmış oluyor.

2 — İbadiyye :

Abdulah b. il-İbad'a mensup olanlardır. İleri sürdükleri başlıca iddia ve görüşleri şudur: «Biz hiç kimse için o mümindir veya kâfirdir demeyiz, zira artık vahy gelmemektedir, Ebû Bekir ve Ömer bu dünyadan ayrılmışlardır, bugün bize hakikatları açıklayacak ve mümini kâfirden ayırdedecek bir kimse kalmamıştır. Kimseye mümindir veya kâfirdir demeyiz».

Ortaya attıkları meselelerden biri de şudur : «Büyük günah işleyen insana mümin de müşrik de demeyiz». Bunlar anne ve kızkardeşlerle nikâhı tecviz ederler.

Bu iddiaya şöyle cevap veririz :

Bu taifenin akidesi yanlış ve dâvetlerine icabet edenler de azdır.

(8) Maide, 38

Onlar ve Mecusiler anneler ve kızkardeşlerle nikâhı tecviz konusunda birleşmişlerdir. Allah'ın emrini inkâr etmektedirler: «...analarınız ve kızkardeşleriniz size haram kılındı» (9). Bu konuda K a t a d e şöyle diyor : «İbadiyye bu ümmetin Mecusileridir».

«Kimseye mümin de kâfir de demeyiz» görüşlerine gelince, bu, hakikatten uzak bir vehimdir, kalpleri körleşmiştir. Allah şöyle buyuruyor: «Ey iman edenler, mümin kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların imanlarını çok iyi bilendir» (10), imtihan emrinin yanısıra onları «mümin kadınlar» diye adlandırıyor.

Ömer b. il -H a t t a b şöyle söylemiştir : «İnsanların içini Allah, dışını insanlar bilir» ve «Resulullah -S. A.- dünyadan göçtü ve vahy kesildi, kim bizimle namaz kılsa onun mümin olduğuna hükmederiz».

Büyük günah işleyene mümin veya müşrik diyemeyiz,» görüşleri ne cevabımız şudur : Büyük günah, onu işleyenden imanı selbetmez, görmüyor musunuz Allahu Tealâ Ü s a m e b. Zeyd ve arkadaşları İslâma sığınanı katlettikleri zaman ne buyurmuştu : «Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman tam açıklanmasını bekleyin. Sizi selâm verene dünya hayatının menfaatını arayarak sen mümin değilsin, demeyin» (11). Onları bir müslümanı katlettikten sonra da «iman edenler» diye adlandırıyor ve müslümana müminden başka birşey nisbetini nehyediyor. Böylece, âyetler ve rivayetler bize, bâtının değil zâhirin muteber olduğunu öğretiyor. Bâtını bilmek Allaha mahsustur, O'nun yaratıklarından hiçbirinin bânını bilmesi için yol yoktur. Bu husus Hazreti Peygamberin «İnsanlar Allahtan başka İlah yoktur deyinceye kadar savaşmakla emrolundum, öyle derlerse kanları ve malları emniyettedir, sözlerinin doğru olup olmadığı ve sonuçları Allaha bağlıdır» sözüyle de tekid edilmiştir.

Böylece İbadiyye'nin fikirlerinin boş saçma ve bid'atlerden ibaret olduğunu ortaya çıkar.

3 — Hamziyye :

Bunlar Allah'ın isimlerini bilmeyenin imanının sahih olmayacağını iddia ederler. Bunlara göre tevhid, kimsenin ulaşamayacağı bir bilgidir. Tevhid'in ne olduğunu bilmeyen insanları mâzur görürler. H a m z a b. E v r e k'e mensup olduklarından Hamziyye diye adlandırılırlar

(9) Nisa, 23

(10) Mümtahine, 10

(11) Nisa, 94

Bu bid'ati ilk ortaya atan Hamza b. Evrek'dir. Bunlar ganimeti helâl saymaz ve kâfirlerin köle edinilmesini tecviz etmezler.

İddialarına cevap olarak deriz ki : Allah'ın şu emirleriyle O'nu ve birliğini bilmek farzdır ve bu hususta ümmet ittifak etmiş, icma vâki olmuştur : «...bilin ki şu Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur» (12) ve «Ben cinleri de insanları da ancak Bana kulluk etmeleri için yarattım» (13) yani, Benim bir olduğumu kabul etmeleri için yarattım.

O'nun bilgisi ve birliğine nazar ve istidlalden başka yolla gidilemez. İnsanlar da bununla mükelleftirler. Allah şöyle buyuruyor : «Göklerde ve yerde olana bakın de» (14) ve «Allah'ın rahmetinin belirtilmesine bir bak; yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?» (15) ve «Göklerin ve yerin hükümranlığını, Allah'ın yarattığı her şeyi ve ecellerinin yaklaşmış olması ihimalini düşünmüyorlar mı? Bundan sonra hangi söze inanacaklar?» (16) ve «Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allah'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?» (17) ve «Kendi kendilerine, Allah'ın gökleri yeri ve ikisinin arasında bulunanları, gerçek olarak ve belirli bir süre için yarattığını düşünmezler mi?» (18) ve «Bu insanlar devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?» (19). Bu anlamda varit olmuş diğer âyetler ve yukarıdakiler nazar ve istidlali emir şeklinde muradederler; yani, bakınız, bunları düşününüz, benim vahdaniyet ve kudretimi biliniz anlamını ifâde ederler.

Yaratılmış olanlara bakan ve deliller üzerinde düşünen, bütün bu yapılmış şeylerin bir yapıcısı olduğunu anlar, buna inanır, birliğini inkâr ve O'nun peygamberini tasdik ederse mümindir; imanı ve tevhidi sahihtir. Allah'ın, peygamberlerin ve ecdadının isimlerini bilmemenin bir mahzuru olmadığı hususunda Ehli Sünnet ve Cemaat müttefiktir.

Tevhid'in, anlaşılması imkânsız olduğu iddialarına gelince, şöyle deriz : Eğer gerçek sizin zannettiğiniz gibi olsaydı, Allah kullarına tevhidi emretmezdi. Öyle olsa Allah'ın, kullarının yapamayacağı bir şeyi onlara yüklemiş, teklif etmiş olması gerekirdi. Halbuki bu ko-

-
- (12) Muhammed, 19
(13) Zariyat, 56
(14) Yunus, 101
(15) Rum, 50
(16) A'raf, 185
(17) Zariyat, 20 - 21
(18) Rum, 8
(19) Gaşiye, 17 - 20

nuda Allah şöyle buyurmuştur: «Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler» (20).

Yukarıda zikri geçen âyetlerde görüldüğü gibi, Allah kullarına Kendisini ve bir olduğunu bilmelerini emretmiştir. Eğer birliği bilinmez olsaydı bunu emretmezdi; böylece, tevhid'in bilinemez olmadığı ortaya çıkmış oluyor.

Ganimetlerin taksimi konusunda da Kitap ve Sünnet onları anlatılmaktadır. Kitab'da Allah'ın sözü şöyledir: «...bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın, Peygamberin ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır» (21).

Sünnet'te Resulullah -A. S.-: «Beşte birin verilmesini emrettim, bunu benden önce kimse dememişti» sözüyle ganimeti mübah saymaktadır.

Kâfirlerin köle edinilmesini tecviz etmeme görüşleri de hazreti Peygamberin: «Birini katledenin yok edilmesi lâzımdır, kim bir esir alırsa o esir onundur» sözüyle ibtal edilmiştir. Buradaki «lâm» harfi: «temlik» içindir.

Böylece Hamziyye'nin ileri sürdüğü iddiaların hepsinin boş, bid'at ve sapıklık olduğu meydana çıkmış oluyor. Hidayet ancak Allah'tandır.

4 — Halifiyye :

Dinden dönenlerle yapılan harpten imtina ettikleri, Ebû Bekir' in bu husustaki dâvetine hazreti Peygamberin vefatında ve İslâm'ın sarsıntıya uğradığı sıralarda özür beyan edip veya hastalandıklarını söyleyip icabet etmedikleri için bütün sahabeyi kâfir sayanlardır. Bunlar bu zamanda, kadın olsun erkek olsun, cihaddan kaçınanları da tekfir ederler.

Cevap :

Dinden dönenlerle yapılan harpten imtina eden sahabenin kâfir sayılması konusunda deriz ki: Bu boş bir sözdür; çünkü sahabiler harpten kaçındıklarından kâfir olmuş olsalardı Ebû Bekir -R.A. dinden dönenlerden önce onlarla kıtala başlardı. Zira onların küfre sapmalarıyla açılacak belâ ve fesat daha genel ve büyük olurdu. Nitekim onlarla kıtala girişmemiş ve «Dinden dönenlerle tek başıma ve benimle gelenlerle savaşırım» demiştir. Bu da sahabenin kâfir olmadıklarına delâlet eder.

(20) Bakara, 286

(21) Enfal, 41

Cihaddan kaçanların tekfiri konusuna gelince, bu da bâtıldır. Bir rivayette şöyle denilmektedir: «Bir adam Hazreti Peygambere geldi ve cihad etmek, gazveye gitmek için müsaade istedi. Hazreti Peygamber sordu :

— Annen baban var mı?

— Evet

— Öyleyse onlar için çalış.

ve ona cihada gitmeyerek anne babasının hizmetinde çalışmasını emretti». Gazve farz olsaydı onu ebeveynine hizmet için bundan men eder miydi? Nitekim namaz, oruç v.s. den menetmemiştir.

5 — Kûziyye :

Hazreti Peygamberin, «yeryüzü bana temiz bir mescit kılınmıştır» hadîsine dayanarak, yeryüzüne küçük ve büyük abdest bozulmasını caiz görmeyerek, bu ihtiyaçları için nehirleri ve çömlekleri (kûz) kullananlardır. Bu sebeple Kûziyye diye adlandırılmışlardır. Bir insan bu tâifeden birinin elbisesine veya bedeninin bir tarafına dokunsa, orasının yıkanması gerektiğine hükmederler.

Keza, tenasül âletlerinin elbiselerine temas etmesini önlemek için bir kese kullanırlar. Namazı elbiseyle kılmazlar.

Bunların itikadları son derece yanlıştır. Çünkü onların sözleriyle kıyas edilirse, cünüb ve hayızlı olanların da yere ayak basmamaları icabeder, zira böyle olanların mescide girmesi yasaktır. Çömlek kullanmak da böyledir. Aynı şekilde bir erkeğin yeryüzünün hiçbir yerinde eşyle münasebette bulunmaması lâzımdır, zira insanlar bu fiili mescitlerde yapmaktan menedilmişlerdir. Allah'ın Kitabındaki şu buyruğundan dolayı bunların görüşleri Kitaba aykırıdır: «Din (işlerin) de üzerinize hiçbir güçlük de yükledi...» (22). İnsanın küçük abdestini tutması, hacet halinde bir nehir veya çömlek araması kadar büyük güçlük olabilir mi? Allah onun aklını ve akidesini alsın.

Tenasül organları için kese kullanmak hakkındaki görüşlerine gelince; bu da müslümanların icmâına aykırıdır. Zira müslümanlar elbise ile namaz kılınması hususunda müttefiktirler. Hattâ elbise ile kılmak daha efdaldır ve tenasül organları için kese kullanmazlar.

Bu taifenin görüşleri bid'at, istedikleri şeyler güç ve faydadan ziyade zararlıdır.

6 — Kenziyye :

Bu zamanda zekât verilmesinin farz olmadığını söyleyenlerdir. İddialarına göre zekâtın şartı gerçek mümine sarfedilmesidir. Bu sebeple, «biz bugün birisinin gerçek mümin olup olmadığını bilmeyiz, dolayısıyla zekâtın da kimseye verilmemesi gerekir; öyleyse Allah, müstehak olana kısmet edinceye kadar zekâtı yer altına gömeriz» derler ve onun için de Kenziyye adını alırlar.

Bunlar zekâtın farziyyetini inkâr ettikleri için küfre dalmışlardır. Allah «namaz kılınız zekât veriniz» sözüyle zekâtı emretmiş ve Kitabında «fakirler ve miskinler» (23) sözüyle de zekâtın kime verileceğini beyan buyurmuştur. Asıl şiddetli tehdit, zekâtı vermeyip onu gömenlere (saklayanlara) ve yerli yerince sarfetmeyenleredir : «Altın ve gümüşü yığıp ve biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanları pek acıklı bir azap ile muştula» (24). Böylece sabit oluyor ki bu fikir sahipleri sapıklık içindedir.

7 — Şemrahiyye :

Abdullah b. Şemrah'a mensup olanlardır, kendilerini Hubbiyye diye de adlandırırılar. İddialarına göre, eğer mahabbet sahîh olursa ibâdet, emr ve nehy kalkar. Mahabbet ehli namaz ve orucu terk ile isyanda bulunurlarsa mazurdurlar. Ecnebî kadınlarla nikâhsız ve onları cariye edinmeksizin cinsî münasebette bulunmakta mahzur yoktur zira Allah onları bunun için yaratmıştır.

Cevap olarak şöyle deriz :

Söyleyip hikâye ettikleri küfür ve ibahedir. Çünkü Allahın Kitabını inkâr ile O'nun haram kıldıklarını helâl saymışlardır. Kur'an-ı inkâr ve Allah'ın haram kıldıklarını helâl saymak ise icma ile küfürdür. Allah şöyle buyurmuştur : «Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar» (25) ve «Öyle müminler ki, onlar ırzlarını koruyanlardır. Şu var ki zevcelerine, yahut kendi cariyelerine karşı olan durumları müstesnadır» (26).

Allah Kitabı Kerîminde, evli olan insana tatbik edilecek zinâ cezası olarak recmi beyan etmiştir.

(23) Tevbe, 60: «Sadakalar, Allahtan bir farz olarak, ancak fakirlere miskinlere, (sadakaların) üzerine memur olanlara... mahsustur» âyetine işaret ediyor.

(24) Tevbe, 34

(25) Nur, 30

(26) Müminün, 5 - 6.

Mahabbet ehlerinden emr ve nehyin kalkacağına dair sözlerine gelince; bu icmaa aykırı ve bâtıldır. Peygamberlerin hiçbirinden fazla Allahı seven bir yaratık tasavvur edilemez ve Allah indinde onlardan şerefli mevkide kimse yoktur. Böyle olduğu halde onların hiçbirisi ken disinden teklifin kaldırıldığını söylememiştir. Hazreti Peygamber şöyle söylemiştir : «Biz Peygamberler gurubuna belâ kat kat gelir».

Böylece, akıllarının kısalığı yüzünden görüşlerinin bâtil olduğu meydana çıkmış oluyor. Tefvik ancak Allah'tandır.

8 — Ahnetiyye :

Bunlara Ma'bediyye de denir. Ahnes ve Ma'bed, Abdülkerim b. Acred ve Sa'lebe b. Miskan'a mensup haricilerdendir. Bunların iddialarına göre, taat ve sadakaların sevabı, ancak bizzat yaparsa insana ulaşır. Sevabın ulaşması da ancak hayatta iken olur, öldükten sonra ona ne kendisinin yaptığı taatin ne de başkalarının yaptığı hacc, umre, dua, istiğfar, sadaka v.s. nin faydası dokunmaz. Buna delil olarak «iman» gösterirler ve derler ki: «Eğer hayatta bulunanların işledikleri amellerin ölümlere faydalı olması caiz olsaydı, imanlarının da ölümlere faydalılığının caiz olması gerekirdi; halbuki birisinin başkası namına imanı ittifakla caiz görülmez. Diğer taatler de böyledir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır : 'Hakikaten insan için kendi çalıştığından başka birşey yoktur' (27)».

Bunların söyledikleri, Kitap, Sünnet ve İcmaa aykırı olduğu için tamamen bâtıldır.

Kitap'ta Allah şöyle buyuruyor: «İman edip de zürriyetleri de iman ile kendilerine tâbi olanlar (yok mu?) biz onların nesillerini de kendilerine kattık» (28). Zürriyet kelimesi hem evlad hem âba, hepsini içine almak üzere kullanılıyor. Ayet her ikisine de şâmilidir. Nitekim Allah, mümin kulunu cennette sevindirmek için çocukları babalarıyla, anaları, babaları ve anaların evlatlarıyla cennette bir araya koyuyor, derece olarak hiçbirini uzak tutmuyor. Böylece cennette mümine nimetlerini tamamlıyor. Zira orası «Darul-Kerame» ve nimetlerin tamam olduğu yerdir.

Saîd b. Cubeyr, İbn Abbas -R. A.- dan rivayet ediyor: «Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur : Allah müminin zürriyetini, amelce geri de olsa, sevindirmek için kendi derecesine yükseltir».

Dahhak'tan rivayet edildiğine nazaran o şöyle demiştir : «'Biz onların nesillerini de kendilerine kattık' sözünden murad, henüz iman

(27) Necm, 39

(28) Tur, 21

mertebesine ulaşmamış çocuklardır, onlar büyüklerinin imanı dolayısıyla onlara ilhak edilir».

Bu konuda sünnet'in hükmüne gelince; Hazreti Peygamber şöyle buyuruyor: «Adem oğlu ölünce artık ameli kesilir, yalnız şu üçü kalır: devamlı sadaka (sadaka i cariyeye), faydalanılan bilgi ve kendisine dua eden hayırlı evlat».

Keza, Amr b. Şuayb'ın babası ve cediti yoluyla rivayet ettiğine nazaran; Âs b. Vail kendisi için yüz kölenin azad edilmesini vasiyet etmiş, oğlu Hişam elli tanesini azad etmiş, oğlu Ömer de diğer elliyi azad etmek istemiş ve bu hususu Hazreti Peygambere sormuş: Ya Resulallah, babam yüz köle vasiyet etti, Hişam ellisini azad etti, bana elli tane kaldı, onları azad edeyim mi? Şöyle cevap vermişler: Eğer o müslim ise onları azad et veya sadaka olarak dağıt veya onun namına hacc et, ona ulaşır».

Hayatta olanların dua ve sadakalarının ölümlere faydalı olduğu ve onlara ulaştığı hususunda müslümanlar icma etmişlerdir. Bu konuda haberler ve âsar vâki ve varid olmuştur. Hazreti Peygamber, sahabe ve tabiîn ölümler için dua ve istiğfarda bulunmuşlar ve onlar adına sadaka vermişlerdir. Eğer bunların ölenlere faydası olmasaydı hiç yaparlarmıydı?

Delil olarak kullandıkları âyet şu zikredeceğimiz âyetle mensuktur. Bunu İbn Abbas -R.A.- rivayet etmiştir. Mamafî bunun mensuh olmadığına hükmetsek bile yine de onların anladıkları şekilde delili olamazdı. Zira biz şöyle diyoruz: İnsanın çalışmasına bağlı olarak sevabın vusulunu kabul ederiz. Kim devamlı sadaka, başkalarının faydalandıkları ilim ve hayırlı evladın (ölen kimsenin) çalışmasından (sa'yinden) olmadığını söyleyebilir? Çalışmasının eseri bâki kaldıkça sevap insandan kesilmez. Görmüyor musunuz Allah ne buyuruyor: «O gün insana önden yolladığı ile geri bıraktığı ne varsa hepsi haber verilecek» (29) ve «Her nefis önden ne yolladığını ve geriye ne bıraktığını bilmişti» (30) ve «Önden gönderdikleri şeyleri ve eserleri yazmakta bulunan biziz» (31). Bu üç âyetin kasteddiği iyi ve kötü hareketlerdir. İbn Abbas -R. A.- Hazreti Peygamberin şu sözüne işaret eder: «Kim iyi iş işlerse onun ecri vardır ve bu kıyamet gününe kadar devam eder; kim kötü iş işlerse, onun da karşılığı vardır ve bu kıyamet gününe kadar devam eder». Bu hususa Allahu Tealânın şu sözü de delâlet eder: «Çünkü onlar kıyamet gününde kendilerinin günah yüklerini kâmilen

(29) Kıyamet, 13

(30) İnfitar, 5

(31) Yâsîn, 12

taşıdıktan başka, saptırdıkları bilgisiz kimselerin veballerinden bir kısmını da yükleneceklerdir. Dikkat et ki onların sırtlayacakları bu yükler ne kötüdür» (32).

Böylece Ahnesiyye'nin sözlerinin yanlış ve boş şeyler oldukları ortaya çıkmış oluyor.

9 — Muhakkime :

Bir hâdise hakkında hüküm veren kimsenin kâfir olduğunu iddia edenlerdir. Ebû Musa el-Eş'ari'yi kendisi ile halk arasında hakem kabul ettiği için Ali'yi -R.A.- tekfir ederler. Bu hususa da «Hüküm de Allah'tan başkasının değildir» (33) âyetini delil gösterirler. Keza Osman, Talha, Zübeyr, Âişe, Muaviye ve askerlerini, müslüman olup da küçük günah ve measi işleyenleri tekfir ederler.

Cevap olarak şöyle deriz :

Bu taifenin iddiası yanlıştır, zira Allah'ın tahkimi tecviz hatta emrettiği Kitabını, Kelam-ı Kadîmini inkâr ederler. Allah şöyle buyuruyor: «(eğer karı ile kocanın) aralarının açılmasından endişeye düşerseniz o vakit (kendilerine erkeğin) ailesinden bir hakem, (kadının) ailesinden bir hakem gönderin» (34) ve sahabe hakkında «And olsun ki Allah müminlerden seninle ağacın altında biat ederlerken razı olmuştur» (35).

Hiç şüphesiz Osman, Ali Talha ve Zübeyr, cennetle müjdelenen on kişi arasındadır ve ağacın altında biatleşenlerdendir. Onlara cennet ve mağfiret vâdedildiğine Allahu Tealânın şu sözünü herkes şahittir : «İslâm'da birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tâbi olanlar (yok mu?). Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. (Allah) bunlar için kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İşte bu en büyük saadettir» (36).

Kendi lehlerine delil zannettikleri âyet, bilâkis, aleyhlerine delildir. Çünkü bizim görüşümüze göre hakem göndermek Allah'ın hüküm ve emri iktizasıdır. Nitekim «Hakem gönderin» (37) emri onlar için delil ve hüccet olamaz.

(32) Nahl, 25

(33) En'am, 57

(34) Nisa, 35

(35) Feth, 18

(36) Tövbe, 100

(37) Nisa 35

Küçük günah işleyenlerin tekfiri meselesini İbadiyye'de ele aldığımız için tekrara lüzum görmüyoruz.

10 — Meymuniyye :

Kitab'ta nass ile haram kılınmamış olduğunu iddia ederek büyük anneler ve çocukların kızlarıyla nikâhı caiz görenlerdir. Bunlara göre dünya kat'iyen imamsız kalamaz; Ebû Bekir'in hilafete lâayık olduğunu kabul edip Ali b. Ebî Talib'den uzaklaşan kimse, ister Kureyşten; ister başka kabileden olsun, Hilâfet ve İmamete lâayıktır.

Yusuf sûresini inkâr ile onun Kur'andan olmadığını kabul ederler.

Allah'ın meşiyeti hakkındaki görüşleri Kaderiyye'nin aynıdır.

Bu sapık fırkaya adını veren Me y m u n, Acaride'dendir.

Bizim görüşümüze göre bunların itikadları son derece yanlıştır. Çünkü bir taraftan küfre, bir taraftan mecusiliğe, bir taraftan da dinsizliğe meyletmektedir.

Küfre meyletmeleri, Yusuf Sûresini inkârlarındandır. Zira ümmet, Allah'ın Kitabından bir âyeti bile inkâr edenin küfründe müttefiktir. bir sure nasıl inkâr edilebilir?

Mecusiliğe meyletmeleri, büyük anneler ve çocuklarının kızları ile nikâhı, bunlarla evlenmenin haramlığının nass ile sabit olmadığını de lîl göstererek tecviz etmelerindedir.

Bu iddialarına şöyle cevap verebiliriz :

Adı geçenlerle evlenmek, Kitab'da nass ile haram kılınmıştır. Bu husus iki şekilde beyan edilebilir :

a) Büyük anne, gerçekte anne demektir; zira «anne» nin mânası asıldır, anne büyükanne olmasa olur muydu? Büyükanne, anne'nin aslıdır. Bu bakımdan büyükanne de gerçek anne gibidir.

b) Şâyet büyükanne'nin gerçekten anne olmadığını kabul edersek, o mecazen de anne değildir denebilir mi? Çünkü lafz, bazan gerçek bazan da mecazî mânâsına kullanılır. O zaman şöyle deriz : Büyükanne, mecazen de anne kabul edilebilir. Nitekim araplar amcaya baba, teyzeye de anne demişlerdir. Bu Allahın şu kavlinde de böyledir : «Babasını ve annesini tahtının üstüne çıkarıp oturttu» (38), o günlerdeki Yakub -S.A.- un zevcesi Yusuf -S.A.- un teyzesi idi. Bununla beraber anne menzilesinde zikredilmiştir. Teyzenin anne sayılması caiz olduğuna göre, büyük anne daha önceden sayılır. Çünkü anne, büyük annenin bir cüzüdür ve bir şey ne ise cüzü de odur.

(38) Yusuf, 100.

Kitap ve mütevatir haber gibi kesin bir hüccet olan İcma da bizim sözlerimizi teyid eder. Çocukların kızları ile nikâhlanmak hususunda da durum aynıdır. Büyükanne meselesinde söylediğimiz gibi, cüzûn asl ile aynı şey olması veya mecaz yoluyla ya da icma dolayısıyla onlarla nikâhlanmak da Kitab'da nâss ile haram kılınmıştır.

Hilafete Kureyş'ten olmayanların da geçebileceği hususuna gelince :

Bu sünnete mugayirdir, çünkü Hazreti Peygamber : «İmamları Kureyş'tendir» buyurmuştur. Amr b. il-Âs'dan gelen başka bir rivayette : «Hazreti Peygamberin şöyle söylediğini işittim : Kureyş hayırdadır da şerde de kıyamete kadar insanların önderleridir» denilmektedir.

Kureyş'ten gelen bir heyet içinde bulunan Muhammed b. Cubeyr b. Mu't'am, Muaviye'nin yanındayken -şahit olduğu bir olayı şöyle naklediyor-: Abdullah b. Amr b. il-Âs'ın Kahtan'dan birisini melik olacağı sözü Muaviye'ye ulaştığında, Muaviye kızdı, ayağa kalktı, Allahı yaraşır şekilde övdükten sonra, ne Allah'ın Kitabında ne Peygamberin eserinde bulunan bazı sözleri içinizden bazılarınızın söylediklerini duydum. Bunlar ancak cahil olanlarınızdır. Sahiplerini doğru yoldan saptıracak arzuların sakının. Ben Hazreti Peygamberin şöyle söylediğini işittim : Dinî tuttukça bu iş (riyaset) Kureyşindir, buna karşı geleni Allah zelil eder». Bu rivayet Buhari'de vardır.

Buhari'de İbn Ömer'den nakledilen bir rivayette : «Hazreti Peygamber, Kureyş'ten iki kişi kalana kadar (riyaset) işi onlarındır dedi» denilmektedir.

Keza Hazreti Ebû Bekir'in Beni Sâide avlusuna Hazreti Ömer ile girdiğinde, Ensar'ın 'bir bizden bir sizden halife olsun' sözü üzerine, 'siz Hazreti Peygamberin «İmamları Kureyş'tendir» sözünü işitmediniz mi? demiş ve onların itiraf etmeleri üzerine şöyle söylemiştir : «Emirler bizden vezirler sizden olsun» ve bu fikir üzerine ittifak etmişlerdir.

Böylece Meymuniye'nin görüş ve iddialarının zayıf ve temelsiz buldukları sabit olmuş oluyor.

11 — Hariciyye :

Ali b. Ebî Talib zamanında ona karşı huruc edenlerdir. İddialarına göre -ağızlarını toprak kapatsın-, Ali -R.A.- dinsizdir. Akidelerine göre, küçük bir günah işleyen imandan çıkmış olur; bu fikirleri dolayısıyla Hariciyye diye isimlendirildiler.

Keza iddialarına göre amelde kusur ve teati ihlâl eden dinsizdir.

Bunlara cevap olarak ve iddialarını çürütmek için, aşağıdaki fassılarda Hazreti Ali'nin faziletlerini zikredeceğiz.

Hazreti Ali'nin haklı olarak İmam ve Halife olduğunda ümmetin icması vardır. Ona buğz edenler dinden çıkmış, noksan akıllı, kötü niyetli ahlâksızlardır.

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel babasından, o da Şafii -R.A. den rivayet ediyor; O şöyle demiştir; Malik b. Enes -R.A.- in şöyle söylediğini işittim : Biz bir insanı babası dolayısıyla değil ancak Ali b. Ebî Talibe olan kını ile biliriz.

Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur : «Ya Ali, Allah Tealâ bana Ebû Bekir'i veled, Ömer'i müşir Osman'ı senet ittihaz etmemi emretti; ve sen ey Ali, benim zahrımsın, Sizin dördünüzden Umm'l-Kitap da misak almıştır. Sizleri sevenler mümin, kin besleyenler facirdir. Sizler benim nübüvvetimin halifeleri, ümmetimin üzerine benim delilim ve benim vekillerimsiniz. Birbirinizden ayrılmayın, bozuşmayın, birlik olun.»

Küçük günah işleyenlerin imandan çıkacakları görüşleri Allahın Kitabına, Resulünün sünnetine ve ümmetin icmasına aykırıdır. Hiç kıymeti yoktur.

Allah şöyle buyuruyor: «Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman (meselelerin) tam açıklanmasını bekleyin. Size (müslümanca) selâm verene dünya hayatının geçici menfaatini arayarak 'sen mümin değilsin' demeyin» (39) ve «Ey iman edenler, tam bir sıdk-u hulusa malik bir tevbe ile Allaha dönün. Olur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. O gün Allah, Peygamberini ve iman edip onunla beraber olanları rüsvay etmeyecek, nurları önlerinde ve sağlarında koşacak, 'ey Rabbimiz' diyecekler, 'bizim nurumuzu tamamla, bizi yarlığa. Şüphesiz ki sen herşeye hakkıyla kadirsin'» (40).

Hazreti Peygamber de şöyle buyurmuştur : «Günahına tevbe eden günah işlememiş gibidir».

«Amelde kusur ve taatı ihlâl eden kimse dinsizdir» görüşüne gelince, bunun cevabı zikrettiklerimizin içinde mevcuttur. Amelde kusur, measi ve kebair irtikabından ehvendir; büyük günahlar imanı yok etmediğine nazaran kusur hiç etmez.

12 — Saltıyye :

Osman b. is -Salt ve es -Salt b. Ebi's -Salt'a tâbi olanlardır.

Müminlerin çocukları öldüğü zaman namazlarının kılınmasını caiz görmezler. Keza çocukların bülüğa ermeden nikâhlanmalarını tecviz etmezler.

(39) Nisa, 94

(40) Tahrir, 8

Bize göre sözleri yanlıştır, tutulacak tarafı yoktur. Çünkü, çocukların bu dünyaya ait işlerde anné ve babalarının hükmünde oldukları hususunda icma vardır. Hazreti Peygamber çocuklar için namaz kılar-
dı, sahabe ve tabiîn de ondan sonra buna devam etmiştir. Bu, müslü-
manlar arasında öteden beri yapılan birşeydir.

13 — Şehbaniyye ve Yezidiyye :

Bunlar kadınların Hilafet ve İmametini; zalim sultana hurucu caiz görürler. Şeyban b. Seleme ve Şebîb b. Nuaym eş-Şeybanî'ye mensubiyetlerinden dolayı Şeybaniyye ve Yezidiyye diye isimlendirilirler.

Bunların görüşleri yanlıştır, zira Hazreti Peygamber, «Emiri ka-
dın olan kavim iflah olmaz» demiştir. Allahu Tealâ da kadınlara er-
keklerle karşı örtünmelerini ve evlerinde oturmalarını emretmiştir :
«(vekar ile) evlerinizde oturun» (41).

İnsanlara (imam) önder ve halife olacak kimsenin ortaya çıkma-
sı, kendini göstermesi, tehlikelerle karşılaşması, kötülükleri ortadan
kaldırıp sulhun muhafazası için mücadele etmesi ve harbe girmesi lâ-
zımdır. Kadının bunları yapması yasaktır ve buna salâhiyeti yoktur.
Öyle olunca da imamet ve hilâfeti caiz değildir.

Zalim sultana hurucu bunlar caiz görürler, halbuki Ehli Sünnete
göre caiz değildir. Çünkü Allah şu sözüyle onlara mutlak olarak itaat
edilmesini emretmektedir: «Ey iman edenler, Allaha itaat edin. Pey-
gambere ve sizden emir sahiplerine de itaat edin» (42). İster taat ister
masiyet olsun, emîrin verdiği emre uymak ümmetin vazifesidir; ancak
sünnet ve icma bu itaatte masiyeti ayırmıştır. Masiyet dışında her şey-
de uymak şarttır.

Sünnete gelince, Hazreti Peygamber şöyle buyuruyor : «Halika is-
yanda mahlukun itaati olamaz».

Eğer sultan iyi ve doğru şeylerin (ma'ruf) yapılmasını emrediyor-
sa itaat farzdır; şayet kötü şeyler (münker) ve isyan emrediyorsa ita-
at edilmez fakat huruc da edilmez. Bu konuda icma vardır. Bunu Haz-
reti Peygamberin şu sözü de teyid eder ki Buhari'de mevcuttur: «İster
iyi, ister fena, isyan emretmeyen müslüman erkeği (lideri) dinlemeli
ve ona itaat etmelidir. İsyân emrederse ne dinlenir, ne de itaat edilir».

(41) Ahzab, 33.

(42) Nisa, 59

Yine Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur : «Emirinde kötü bir hal gören kimse sabretsin. Cemaattan bir karış ayrılan kimse, öldüğü zaman, cahiliyye devrinde ölmüş gibi olur».

Bazı sahabiler de şöyle söylemişlerdir : «Tebaasına adaletle hareket eden imamlar için tebaa şükreder, bunun ecri imamlarıdır; eğer imamlar zulmederlerse tebaaya sabretmek düşer, bunun vebali imamlarıdır».

Allah'ın tevfiğiyle Nasıbiyye ve Havaric'in görüşleri burada tamam oldu.

RAVAFIZ'IN SINIFLARI VE GÖRÜŞLERİ

Bunlara İmamiyye, Gulât ve Zeydiyye de denir. İmamiyye tesmiye edilmesinin sebebi, dünyanın hiçbir zaman açık veya gizli (batın) bir imamdan mahrum bulunmayacağı iddialarıdır. Hazreti Ali'den başkasının hak imam olmadığını söylerler Gulât denmesi, Ali konusunda gulv'e gitmelerindedir; ona bir taraftan uluhiyet bir taraftan nübüvvet ve bir taraftan da nübüvvette ortaklık nisbet etmektedirler. Zeydiyye denmesi Zeyd b. Ali b. il-Hüseyn b. Ali'ye mensup olmalarındandır.

İddialarının esası Ebû Bekir ve Ömer'i tekfire dayanır. Onlardan uzaklaşmayı dinî vecibe bilirler. Onlar için tevelli edilecek yalnız ve yalnız Ali'dir. Ali, Musa'nın yahudilerden, İsa'nın nasardan berî olması gibi onlardan beridir. Rivayete nazaran Hazreti Ali şöyle söylemiştir: «Bu ümmet yetmiş küsur kısma ayrılacaktır. Bunların en fenası, biz ehli beyti sevdiklerini söyleyip, işlerimize muhalefet edenlerdir».

Keza, Mücahid, İbn Abbas'tan, O da Ali'den şöyle rivayet ediyor: «Yahudiler yetmiş bir, hıristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardır. Siz yetmiş üç fırkaya ayrılacaksınız, bunların en sapık ve habîsi teşeyyü edenler veya şia'dır».

Hazreti Ali'nin şöyle söylediği rivayet edilir: «Hazreti Resulullah bana şöyle söyledi: Sen bir bakıma Hazreti İsa'ya benzersin, yahudiler ona buğz ve annesine iftira ettiler, hıristiyanlar sevdiler fakat onu lâyıık olmadığı bir menzileye indirdiler. - Sonra Ali için şöyle söyledi: - Senden dolayı iki kısım insan helak olacaktır: müfrit muhabbet ve müfrit kin besleyenler». Bir rivayette şu ibare ilâve ediliyor: «Bir taife ona muhabbet bağladı ve bu muhabbetinde itidal hudutlarını aşmadı, onlar necata erdi».

Birinci rivayet Macid ve Hazreti Ali'den Rebia'nındır: «Ebû Bekir ve Ömer'den uzaklaşmak din ve İslâmdan uzaklaşmaktır» Amr b. Kays'dan rivayet edilmiştir: Cafer b. Muhammed'in şöyle söylediğini işittim: «Ebu Bekir ve Ömer'den uzaklaşanlardan Allah da uzaklaşır». Bunu el - Hâfız Ebu Musa sapıklarla münakaşasında delil olarak zikretmiştir.

Zeyd b. Ali'nin şöyle söylediği rivayet edilir: «Ebu Bekir ve Ömer'den uzaklaşmak, Ali'den uzaklaşmaktır». İbn Abbas'ın rivayeti: «Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: Dininizde zorlukla karşılaşırsanız Ebu Bekir Sıddık'a gidin; ümmetimden Ebû Bekirden hayırlı kimseyi bırakmadım. O iyi niyetlidir. Ömer'e gelince, O İslâmın kalesidir. Bu ikisinden uzaklaşana Allah cennetini haram kılar». Bunun alâmetleri cemaata uyararak bid'atlere tabi olmaktır. Ali'ye muhabbeti sebebiyle canını kurtarıyor. Bu Ali sevgisi yalandır, eğer Ali'yi sevmiş olsalardı onun iki dostuna kin besleyemezlerdi.

IV. BÖLÜM

Bu asıldan hareketle bölünmüşler ve on iki fırka meydana getirmişlerdir. Bunlar: Kâmilîyye, Gurabîyye, Şerîkîyye, İshâkîyye, İmamiyye, Zeydiyye, Sehabîyye, Tenasuhiyye, Lâiniyye, Sebeiyye, Mansuriyye, Hattabîyye'dir. Sonra iki fırka daha meydana geldi: Mufavvîza ve Nesebiyye.

1 — Kâmilîyye :

Ebû Bekir'e biatı kabulleri dolayısıyla bütün sahabiyi; Ebû Bekir'in hilâfetine rıza gösterdiği, onunla ve onun beraberindeki sahabe ile muharebeyi terkettiği için tekfir edenlerdir. Kâmilîyye adını Ravafız'dan Ebu Kâmil'e uyduklarından almışlardır. Bu Ebu Kâmil, ateşin cevherinin çamur topraktan efdal olduğunu, binaenaleyh İblis'in Adem'e secdeden imtina etmekle haklı bulunduğunu söylüyor.

Cevap :

Sahabenin faziletlerini daha önce zikretmiştik. Tekrara hacet görmüyoruz.

Ateşin cevherinin efdaliyeti görüşlerine gelince, bu konuda şöyle düşünürüz: Bu sözleriyle İblis'e uyuyorlar. İblis onların dostudur. İblis secde etmekten imtina edip mağrurlanmış, Allahın emrine karşı gelmiş ve imtinasına sebep olarak da bunu göstermişti: «Ben ondan (Ademden) hayırlıyım. Çünkü beni bir ateşten yarattın, onu bir çamurdan yarattın» (43). Hangi akide İblis'e uymakan daha saçma ve kötü olabilir? Onu Rabbinin emrine karşı gelmekte haklı görüyorlar.

Bizim görüşümüz şudur: Meleklerin Ademe secdeleri ibadet için değil (Allahın emrine) itaat içindir. Zira ibadet için secdeye Vahidul-Kahhar olan Allahtan başkası müstehak değildir. Bu secde, aralarında tanışıklık olan mütevazi kimselerin birbirlerine karşı eğilmeleri gibi yapılan bir inhinadır.

2 — Gurabîyye :

Gulattandır. Bunların iddialarına göre Allah Cebrail'i Hazreti Ali'

(43) A'raf, 12

ye göndermiş, fakat o yanlışlıkla Hazreti Muhammed'e gelmiştir. Çünkü Muhammed, bir karganın bir kargaya, bir sineğin diğer bir sineğe benzediği kadar Ali'ye benziyordu. Bu iddiaları sebebiyle Gurabiyye diye isimlendirilmişlerdir. Bunlar ezanda «tanıklık ederim ki Ali Resulullahtır» derler.

Bunların dava ve iddiaları tamamen küfür ve dinsizliğe yönelmiştir. Çünkü bunlar Allah'ın Kitabına inanmayıp onu inkâr etmektedirler. Allah şöyle buyurmuştur: «Muhammed, adamlarınızdan hiçbirinizin babası değildir. Fakat o Allah'ın Resülü ve Peygamberlerin sonuncusudur» (44). Başka bir ayette: «Resulünü hidayetle, hak din ile - sırf o dini her dine galip kılmak için - gönderen O'dur» (45). Allah, Muhammed'in Resulullah olduğunu pekiştirerek beyan ederken, onlar Ali'nin peygamber olduğunu iddia ediyorlar. Hazreti Muhammedin risaletini inkâr eden kâfirdir. Bizzat Hazreti Ali kendi isteğiyle Hazreti Muhammed'in nübüvvet ve risaletine iman etmiştir. Bununla övünmekte ve cennetle müjdelenmektedir. Tevfik Allahtandır.

3 — Şerikiyye :

Bunlara göre Hazreti Ali, peygamberlikte, tıpkı Harun ile Musa'da olduğu gibi, ortakdırlar. Çünkü Hazreti Peygamber, «Ya Ali, sen benim yanımda, Harun'un Musa'nın yanında olduğu gibisin» demiştir.

Bunların sarılıp delil diye gösterdikleri hadîs, aslında aleyhlerinedir. Nitekim Hazreti Peygamber : «Sen benim yanımda, Harun'un Musa'nın yanında olduğu gibisin, ancak benden sonra nebi yoktur» buyurmuş ve Allah da Muhammedin peygamberlerin sonuncusu olduğunu haber vermiştir. Eğer ortağı olsaydı Hazreti Muhammed peygamberlerin sonuncusu olmazdı, çünkü Hazreti Ali, Hazreti Peygamberden sonra daha otuz yıl yaşamıştır.

Bu taifeye «İmriyye» de denir. Çünkü bunlar Hazreti Muhammedle Ali arasındaki nübüvvette ortaklık iddialarına yersiz bir delil göstermişlerdir. İmr, yersiz (münker) söz demektir. Allah şöyle buyurmuştur : «Doğrusu şaşılacak bir iş yaptın» (46) yani yersiz (münker) bir iş yaptın. Herşeyin doğrusunu Allah en iyi bilendir.

4 — İshakiyye :

Peygamberliğin kıyamet gününe kadar kesintisiz devam edeceğini,

(44) Ahzab, 40

(45) Tevbe, 33

(46) Kehf, 71

bugün dahi dünyanın peygambersiz olmadığını, Kur'anın tefsirini ve ehli beyte has ilmi bilen kimsenin peygamber olduğunu iddia ederler. Onlarca Allah verdiği hükümlerde yanılıp onlardan dönebilir (yani bida edebilir).

İshakiyye ismini almaları Ebû İshâk el-Muhtar b. Ebî Ubeydi's-Sakaf'ye uygun olmalarındandır. Keysaniyye de denir. Çünkü bu Muhtar'ın mezhebini Hazreti Ali'nin kölesi Keysan'dan aldığı rivayet edilir. Muhtar önceleri Hüseyin b. Ali'nin intikamını almak gayesiyle ortaya çıktı taraftarı çoğalınca peygamberlik iddia etti.

Bu taifenin inancının saçma olduğunu kimse saklayamaz. Zira Allah Hazreti Resulullahın son peygamber olduğunu, ondan sonra peygamber gelmeyeceğini haber vermiştir. Aynı şekilde Hazreti Peygamber de «Benden sonra nebi yoktur» demiştir. Artık bunlardan sonra, ister kendisi ister başkasına Hazreti Peygamberden sonra peygamberlik izafe eden kimse Kur'anu'l-Azim hükmünce kâfirdir. Bunlar ancak, Hazreti Peygamberin şu sözüyle haber verdiği deccallardır: «Otuza yakın yalancı devcal çıkıp kendilerinin Allahın resulü olduklarını iddia etmedikçe kıyamet kopmayacaktır». Bu Buharide de mevcuttur.

Müslim, Hazreti Peygamberden naklen Ebu Hureyre'den şu rivayeti zikretmektedir: «Hazreti İsa'nın semadan nüzulü ve nebi oluşu bizim söylediklerimizi ortadan kaldırmaz», zira bizim görüşümüze göre Hazreti İsa peygamberimiz Hazreti Muhammed'in şeriatına tabi olur ve onun şeriatının hükümlerini kabul eder, bu ümmetten birisi olarak namaza uyar.

5 — İmamiyye :

Gerçek imam'ın mutlak surette Ali olduğunu iddia edenlerdir. O öldüğüne nazaran imamet evlâdına kalmıştır; dünya ister gizli, ister açık, imamsız olamaz ve bu imam da ancak Hüseyin b. Ali'nin çocuklarından biri olabilir. Bu imamı kabul etmeden (bilmeden) ölen kimse, tıpkı cahiliyye çağında ölmüş gibidir.

Fikirlerinin saçma, küfür ve dinsizliğe yöneldiği açıktır. Çünkü bütün hükümleri bu imama bağlamakta ve Kur'anın bütün hükümlerini inkâr ederek peygamberleri lüzumsuz kılmaya varmaktadırlar. Biz bunlardan bu inançları dolayısıyla uzak durur ve Allahın ismetine sığınırız. Bizim imamımız Allahın Kitabı olan Kitaptır «ki ne önünden, ne ardından ona hiçbir batıl (yanaşp) gelemes. O yegâne hüküm ve hikmet sahibi (Allah) dan indirilmedir» (47). Allah şöyle buyurmaktadır:

«O gün insan sınıflarından herbirini biz önderleriyle çağıracağız» (48) yani «kitaplarıyla» çağıracağız. Ayetin bu şekilde tefsiri hakkındaki rivayet İbn A b b a s'dan gelmektedir.

Hazreti Peygamberin şöyle söylediği rivayet edilmektedir: «Bir mü'min bir yahudi veya hıristiyanı gördüğünde, Allahı Rab, İslâmı din, Kur'anı inam, Muhammedi peygamber, Kâbeyi kible kabul etmekten memnunum derse, Allah onun elli yıllık günahını affeder». Tefvik Alahtandır.

6 — Zeydiyye :

Gerçek imam olarak Ali'yi kabul edip, bununla beraber Ebu Bekir ve Ömer'den uzaklaşmayarak, onlara sadece hata isnat edenlerdir. Bunların görüşüne göre, Ali evlâdından gelen, hilâfet ve imamet isteyen kimse âlim ve basiret sahibi ise halife ve imam olabilir; insanların ona muavenette bulunması gereklidir, yardım etmeyen kâfir ve zalim olur. Ali evlâdı bulunmadığı takdirde Cuma ve bayram namazlarını kılmak caiz değildir. Ali, ölümünden sonra Peygamberin vasisidir, Ebu Bekir ve Ömer'den efdaldır.

Bizim görüşümüze göre bu taifenin iddiası mezhepleri ve akideleleri ile tezat halindedir. Çünkü bunlar Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali'ye intisap edip Zeyd'in gittiği yoldan gitmiyorlar. Nitekim Zeyd'e göre Ebu Bekir ve Ömer, her ikisi de âdil insanlardır. Halbuki bunlar ikisine hata isnat ediyorlar. İki görüş arasında zıtlık ve aykırılık vardır.

er - Rebî'el - B a r ı k k î'nin şöyle söylediği rivayet edilir: «Zeyd'den Ebu Bekir ve Ömer hakkındaki fikri soruldu, şöyle cevap verdi : Ali b. el-Hüseyin'in ikisine de uyduğuna ve ikisinin de âdil imam olduğuna şahadet ederim.»

Hazreti Âişe'nin rivayetine göre Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur : «Ebu Bekir'in bulunduğu kavimde ondan başkası imamlığa lâayık değildir»; bu, Hazreti Peygamberin onun fazilet ve önceliğini açıklamasıdır.

Ali, Ebu Bekir ve Ömer'den efdaldır görüşleri de İcma ve Sünnete aykırıdır. Çünkü Hazreti Ebu Bekir önce ümmet tarafından Halife kılınmıştır ve bu onun efdal olduğunun delilidir.

Sünnete gelince, Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: «Güneşin doğup battığı yerde, peygamberlerden sonra Ebu Bekir'den efdali yoktur». İbrahim b. Abdurrahman b. Avf babasından ve onun da dedesinden rivayetine nazaran Hazreti Peygamber, «Ebu Bekir ve Ömer'i

ben değil Allah diğerlerinin önüne koydu ve o ikisini bana yardımcı olarak lutfetti; onlar, Allahın emirlerini yerine getirmede ve vahyinde bana yardım ederler. Benden sonra yerime onlar geçeceklerdir; onlara uyunuz doğru yola gidersiniz, emirlerine uyun hidayete erersiniz. Kim onlardan kötü şekilde bahsederse, kim olursa olsun, beni ve İslâmı istiyorsanız, onu katlediniz» demiştir.

Rivayet edildiğine nazaran Hazreti Ali bir konuşmasında şöyle dedi: «Biliniz ki Peygamberimizden sonra ümmetin hayırlısı Ebu Bekir ve Ömerdir. Allahın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onlara küfredenlerin üzerine olsun».

Ebu Bekir ve Ömer'in menakiblerinde zikrettiklerimiz bu konuda yeterlidir. Keza Hazreti Ali şöyle söylemiştir: «Beni Ebu Bekir ve Ömer'e tafdil eden kimse görürsem ona iftiracılar verilen cezayı veririm».

Ali evlâdından her kim imamet ve hilâfet iddiasına kalkarsa, bütün insanlar ona yardımla mükelleftir şeklindeki iddialarına gelince, bu, görüşlerinin en yanlış ve saçma olanıdır. Çünkü ilim ve nesebde eşit ve onun evlâdından olan bir gurup, hilâfet iddiasına hep birden kalkarsa, onlara yardım etmek imkânsızdır, zira bu fesada varır. Hazreti Peygamber: «Eğer iki halifeye biat edilmişse ikincisini katledin» demiştir. hepsine yardım imkânsız olduğuna nazaran bazısına yardım da imkansızlaşır, zira o, geri kalanların evveli olamaz. Bu suretle görüşlerinin yanlış olduğu meydana çıkar.

Vasilik hakkındaki iddiaları da yersizdir. Hazreti Âişe şöyle söylemiştir: «Hazreti Peygamber ölümünde ne bir dinar ve dirham bırakmış ve ne de bir şey vasiyet etmiştir». Hazreti Peygamber de «Biz peygamberler zümresinin terkettiklerinde mirascı yoktur» buyurmuştur.

Yahut şöyle söyleriz: Vasiyette bulunduğu doğrudur. Henüz hayatta bulunduğu zaman, bir gazveye çıktığında (Ali'yi) vasi bırakmış, evinin ihtiyaçlarını görmesini söylemişti. Fakat bu vasiyet, hilâfet ona vasiyet etmek değil sadece vekâlet anlamındadır. Hazreti Ali Hazreti Ebu Bekir'e şöyle söylemiştir: «Hazreti Peygamber bizim dinimiz için senden razı idi, biz dünyamız için olmayacak mıyız?». «Dinimiz» sözü Hazreti Peygamberin hastalıkları sırasında Ebu Bekir'i namazları kıldırılmaya memur etmelerine, «dünyamız» sözü de hilâfete işarettir. Allah en iyi bilendir.

7 — Sehabiyye :

Ali'nin bulutlarda olduğunu, gök gürültüsünün onun sesi olduğunu iddia edenlerdir. Onlara göre Ali hazır bulunmadan nikâh olmaz. nikâhlar ancak onun şahitliği ile kıyılabilir. Bunların bir kısmının gi-

rüşüne göre de Nikâhta Allahın ve peygamberin şahitliği kâfidir, insanların şahitliğine lüzum yoktur.

Keza iddialarına göre Ali ölmemiştir, yakında dönecek ve düşmanlarından öcünü alacaktır.

Bunların ileri sürdükleri iddiaların hepsi yanlıştır. Çünkü Hazreti Ali'nin öldüğü muhakkaktır; Kûf'e'ye gömülmüş, pak türbesi salih ve velîlerin ziyaret yeri olmuş, bıraktığı şeyler mirasçılar arasında taksim edilmiş, zevceleri onun ölümünden sonra evlenmişlerdir. Abdullah b. Ca'fer onun eşlerinden biri ile evlenmiştir. Abdullah b. Abba s'a, insanlar Ali kıyamet günü tekrar gelecek diyorlar, denildiğinde, susun demiş ve devamla «mirası taksim edilmedi, eşleri başkalarıyla evlenmedi mi?» sonra şöyle söylemiştir: «Siz Allahın Kitabını okumuyor musunuz?» «Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, bunların bir daha onlara dönmemekte olduklarını görmediler mi?» (49).

Nikâh Allahın ve resulünün şahitlikleriyle caizdir şeklindeki iddialarına gelince; bu Karamita ve Zanadika'nın sözüdür. Cahil halkı dinlerinde şüpheye düşürmek ve şer'i hükümlere olan güvenlerini sarsmak için ortaya atılmış meselelerdendir. Bunlar aynı gaye için şunları da ileri sürmektedirler : Bir adamın sarığını zevcesinin başına koyması haramdır. Eğer bir erkek, daha önce kainvalidesinin oturduğu yere, sıcaklığı geçmeden oturursa zevcesi kendisine haram olur.

Bı cins şeyleri ortaya atmaktan kasıtları insanları saptırmak ve onları gafletleri yüzünden dinden çıkarmaktır. Melahide'den bahsederken bunların ileri sürdükleri meselelerin bazılarını inşallah zikredeceğiz.

İnsanların şahitliği olmadan nikâh kıyılmıyacağı hakkındaki icma ümmet ve Hazreti Peygamberin şu sözü vardır: «İki âdil şahit ve reşid bir veli olmaksızın nikâh kıyılmaz».

8 — Tenasuhiyye :

Ruhların cesedden cesede, kalıptan kalıba geçtiğini; salih ve iyi ruhların salih ve iyilerin cesedlerine, şerli ve fasık ruhların da şerli ve fasıkların cesedlerine intikal ettiğini salih bir ruh intikal ettiği cesedde razı, iyi ve hoş bir şekilde, fasık ve şerir bir ruh da inikal ettiği cesedde mahzun ve kederli bir şekilde yaşamasına devam ettiğine, ebediyen belâlarla karşılaşacağını, her ruhun ukubete müstehak olduğunu, azabın da domuzların ve sineklerin cesedlerine intikal suretiyle olacağını iddia edenlerdir. Böyle bir ruhun böyle bir kalıpta bulunması ona cezadır.

(49) Yasin, 31

Bu taife şarap içmeyi, kızdardeşlerle mübaşereti bazı kadınların diğer kadınlarla cinsî münasebette bulunmasını helal kılar. Kadınları bir yere toplarlar, sonra hep birden üzerlerine hücum ederler, her erkek kadınlardan birini yakalar ve bu yapılamaya «avlanma» adını vererek «av helaldir» derler.

Bu taifenin ileri sürdüğü ve yaptığı her şey küfr ve ibahedir. Çünkü şarap içmeyi helal kılmak müslümanların icması ile küfrdür. Kızkardeşler ve kadınların cinsî münasebetlerine dair olan görüşleri de böyledir, Mecusilik ve İbahiye'nin görüşleridir.

Ruhların bir ceseden diğerine intikaline gelince, bu konuda şöyle deriz: Bu söz saçmadır; çünkü Allah, Ademi yaratmadan dört bin yıl önce ruhları yaratmış ve onların rızklarını takdir etmiştir. Bunu İbn Abbas - R. A - Hazreti Peygamberden rivayet etmiştir.

9 — Lâiniyye :

Âişe, Talha ve Muaviye'ye lânet okurlar ve bunu dinin esaslarında sayarlar.

Görüşümüze göre bu taifenin dini bozuktur, görecekları de Allahın gazap ve azabıdır. Hazreti Ömer b. il-Hattab Hazreti Peygamberin şöyle söylediğini rivayet eder: «Allah insanları yarın bir meydanda toplayacak, sonra onlardan benim sahabeme iftira ve buğz edenleri ayrıarak cehennemde haşredecektir».

Enes b. Malik'in rivayetine göre, «Allah böylece senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola eriştirir» (50) ayeti Hudaybiye dönüşü nazil olduğu zaman Hazreti Resulullah «yeryüzünde sevdiğimden daha sevdiğim bir âyet geldi» dedi ve bu âyeti okudu. Bunun üzerine ashabi, mübarek ve hayırlı olsun, Allah sana ne yapacağını beyan ediyor, biz ne olacağız? dediler. Bu defa «(bütün bu lütuflar) erkek müminlerle, kadın müminleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere - içlerinde ebedî ve sermedî olarak - sokmak, onların günahlarını bağışlamak içindir. İşte bu Allah indinde en büyük kurtuluş ve saadettir» (51) ayeti nazil oldu. Ashab, bu en büyük saadettir, Allah onların günahlarını bağışlayacağını, aralarında çıkacak ihtilâflardan dolayı vâki olacak günahları affedeceğini haber veriyor ve cenneti onlara vacip kılıyor dediler».

Buna rıza göstermeyen, onlara küfretmekten vazgeçmeyerek lânet okuyan kimse, cahillerin en cahilidir. Âlemlerin Rabbinin gazabına uğrayacaktır.

(50) Feth, 2

(51) Fath, 2 — 5

Bir rivayete göre Hazreti Ali b. Ebi Talib, Sıffın dönüşü, bir adamın Muaviye'yi tel'in ettiğini işittiğinde, «Sus ey adam, Muaviye'nin liderliğini kötü görme. Eğer Muaviye'yi kaybederseniz, Ebu Cehil karpuzu gibi birçok başın reislik iddiasına kalkıştığını görürsünüz» dedi ve gerçekten Emiru'l-müminin'in dediği gibi oldu.

Bir rivayette; Ömer b. Abdülaziz, bir adamın Muaviye'ye küfrettiğini işittiğinde, ona kırk kırbaç vurulmasını emretti denilmektedir.

10 — Sebeiyye :

Abdullah b. Sebe'ye mensup olanlar bu isimle anılırlar. İddialarına göre Ali sağdır, ölmemiştir, bulutlarda dolaşmaktadır, gök gürültüsü onun sesidir, yakında dünyaya dönecek ve düşmanlarından öç alacaktır.

İbn Sebe, Ali'nin âlemlerin ilâhı olduğunu iddia ediyordu.

Ali sağdır ve bulutlarda dolaşmaktadır, şeklindeki fikre Sehabiyye'den bahsederken temas etmiştik. Ali b. Hüseyin'den rivayet edildiğine nazaran şöyle demiştir: «Bana Basra'lı bir adam geldi ve ne hacca ne de umre için geldim dedi, öyleyse niçin geldin? dediğimde :

— Hazreti Ali'nin dönüşü meselesini sormaya geldim.

— Kıyamet gününde dönecektir, dedim».

Rivayete göre, Hazreti Ali katledildiği zaman İbn Sebe, «Ali sağdır o bulutlardadır, gök gürültüsü onun sesidir, dedi. Öyleyse mel'un İbn Mülcem'in katlettiği kimdir diye sorulduğunda,

— Katledilen Ali şekline girmiş şeytandı.

— Eğer İbn Mülcem şeytanı katletmiş olsaydı medhe lâıyk görülürdü. Öyleyse niçin lânet okuyup onu zemmediyorsunuz? Bunun üzerine İbn Sebe şaşırды ve cevap veremedi. Tefvik Allahtandır.

11 — Mansuriye :

Allah'ın Kitabında yiyeceklerden hiçbirinin haram kılınmamış olduğunu söyleyenlerdir. Bunların iddialarına göre Kur'anı Mecidde zikredilen bütün haramlar, onların mahabbet besledikleri Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin gibi kimselerden kinayedir. İsimlerini Ebû Mansuru'l-İclî'den almışlardır.

Bizim görüşümüze göre bu taifenin küfrü açıktır, gittikleri yol da Batniyye'nin rumuzu ve Melahide'nin kelâmıdır. Çünkü bunlar Kur'an'ın zahirine, kötü akidelerine uygun düşecek batını manâlar vermektedirler. Böylece dinî hükümlerin zahirini, peygamberlerin inkârını ve şer'î imameti bâtil kılmak istiyorlar.

12 — Hattabiyye :

Muhammed natik imam, Ali samit imamdır diyenlerdir. Bunlara göre, nebi olmayan kimse asla imam olamaz, peygamberler isyandan masun değil fakat imamlar masumdurlar.

Ebû'l-Hattabi'l-E sedî'ye mensup olduklarından bu isimle anılırlar. Bu adam önce peygamberlik, daha sonra da Allahlık iddiasına kalkıştı. Ona göre, Hasan ve Hüseyin, ikisi de, ilahtırlar, bunların çocukları da Allah'ın peygamberleri ve dostlarıdır.

Görüşümüze göre bu taife kâfirlerin en habislerindedir. Çünkü bunlar Allaha ortak koşmakta ve ona iftira etmektedirler. Bu taife, Hazreti Peygamberin : «kıyamet günü otuz yalancı çıkacaktır; bazıları nübüvvet bazıları uluhiyet iddiasında bulunacaktır, bunların hepsi sahtekârdır ki ilki Müşeylimetü'l-Kezzâb ve sonuncusu da Deccal'dir» sözüyle işaret buyurdularındandır.

Bu taife hâdiseyi bilmeksizin ve tarafları işitip görmeden haklarında şahitliği tecviz ederek, sırf iddia sahibinin sözüne dayanarak şehadette bulunurlar. Bunların cevabı Allah'ın Kitabında ve Resulünün Sünnetinde verilmiştir.

Bu konuda Kitabında Allah şöyle buyurmaktadır : «Onlar ki yalan şahitlik etmezler, boş ve kötü lakırdıya rastladıkları vakit, şerefle ondan yüz çevirip geçerler» (52). (Buradaki Yalan şahitlik etmezler) den kasıt, kizb olduğunu bildikleri şeye şahit olmazlar demektir. Bunlar dinden istisna edilmiş kimselerdir, Allah şu sözüyle onları tehdit etmektedir: «Bunları yapan günaha girmiş olur; kıyamet günü azabı kat kat olur, orada alçaltılarak temelli kalır: Ancak tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyen kimselerin, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir» (53). Yalan şahitlikte bulunmayanlar bunlardan uzak kalır, bulunanın ise kıyamet gününde azabı katmerleşir ve o azab içinde hor ve hakîr kalır.

Sünnete gelince; Hazreti Peygamber şöyle söylemiştir : Yalancı şahit, kıyamet gününde dili cehenneme sarkmış olarak ba's edilecektir». Bir rivayete göre Hazreti Peygamber, şahitlik etmek üzere gelen bir adama şöyle demiştir : «Sabah aydınlığı gibi bildiğine kâni isen şehadette bulun, aksi halde vaz geç».

13 — Mufavvize :

Allah'ın M u h a m m e d i, eşyanın yaratılışını tanzim ve rızkları

(52) Furkan, 72

(53) > , 68 — 70

taksim ve peygamberler göndermek v.s. hususunu kendisine havale etmek üzere yarattığını iddia edenlerdir.

Bu taifenin dâvası, yukarıda gördüğümüz ve ileride inşallah zikre-deceğimiz üzere Melahide'nin görüşlerine uymaktadır. Bu iddia yanlıştır; çünkü Peygamberimiz «yaratılmış» (mahluk) tır, mahluk ise yaratıcı (hâlik) olamaz. Mufavviza Allah'ın şu sözlerini inkâr etmektedir : «Her şeyi yaratan O'dur» (54). «Allah yedi gök ve yerden de onların bir mislini yaratmış olandır» (55), «Allah sizi yaratan, sonra rızkınızı veren, sonra sizi öldürecek, daha sonra da sizi diriltecek olandır» (56). Bunlardan başka bu konuda varid olmuş birçok âyetler vardır. Allah en iyi bilendir.

11 — Nesebiyye :

Hazreti Ali'yi neseb bakımından Hazreti Ebû Bekir'den üstün görenler, «Ali Peygambere en yakın olandır, bu sebeple de onun ilk halife olması lâzımdır» diyenlerdir.

Bunlara cevap olarak şöyle deriz : Nesebin Hilafette rolü yoktur. Görmüyor musunuz Hazreti Peygamber ne söylüyor? «Kur'an-ı en iyi okuyunuz ve en iyi bileniniz size imam olur». Eğer nesebe itibar edilseydi hilafete Abbas'ın geçmesi gerekirdi; çünkü o Ali'den daha yakındır: Abbas amca, Ali ise amca oğludur ve hiç şüphesiz amca, amca oğlundan daha yakındır. Aynı şekilde Fatıma Hazreti Peygambere Ali'den daha yakındı, bununla beraber Ali, bilittifak, Fatıma ve Abbas'dan efdaldi. Hazreti Ali şöyle demiştir : «Kim beni Ebû Bekir'e tafdil ederse iftira etmiş olur».

Böylece Ravafız'ın fikirlerini tamamlamış bulunuyoruz. Allah lutfu keremi ile bizi onlardan korusun ve uzaklaştırsın.

(54) En'am, 102

(55) Talak, 12

(56) Rum, 40

KADERİYYE, SINIFLARI VE GÖRÜŞLERİ

Bunların iddialarının aslı, her kulun kendi fiilinin yaratıcısı olduğu görüşüne dayanır. Küfür ve isyanın, Allah'ın takdir, meşiyet ve iradesiyle olduğunu kabul etmezler. Allahın bütün sıfatlarını, Ahirette Allahın görüneceğini, taat ve masiyet işlemekle sevap ve ikaba nail olunacağını inkâr ile, bunu muhal sayarlar. Katledilen bir kimsenin ecelinden önce öldüğünü söylerler. Zikredeceğimiz üzere bunların görüşleri saçmadır. Bununla beraber kendilerini «Tevhid ve adl ehli» olarak isimlendirirler.

Cevabımız :

Kul işlediği fiilin yaratıcısıdır, sözleri Allahın Kitabına ve Sünnete aykırıdır, bu sebeple bâtıldır.

Bu hususta Allah şöyle buyuruyor : «Şüphesiz ki biz herşeyi bir ölçüye göre yarattık» (57) ve «Her şeyi yaratan O'dur» (58) ve «Halbuki sizi de (elinizle) yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır» (59). İster iyi, ister kötü insanın yaptığı bütün fiiller bu âyetlerin şümülündedir.

Sünnetin görüşü de şudur : Abdullah b. Ömer rivayet ediyor : «Hazreti Peygamberin şöyle söylediğini işittim : Allah gökler ve yeri yaratmazdan elli bin yıl önce kaderleri takdir etmiştir».

Allahın ahirette görüleceğini inkârları da Kitap ve Sünnete aykırıdır. Allah şöyle buyuruyor : «O gün birtakım yüzler Rablerine bakıp parlayacaktır» (60).

Hazreti Peygamber de bir bedr gecesi aya baktığı sırada : «Rabbınızı tıpkı ayı gördüğünüz gibi göreceksiniz» demiştir. Bu hadisi Cubeyr b. Abdullah rivayet etmiştir.

Sevab ve ikaba vusulün muhal olduğu görüşleri de Kitap'a aykırıdır. Zira Allah : «İman edip de güzel güzel amellerde bulunanlar için

(57) Kamer, 49

(58) En'am, 102

(59) Saffat, 96

(60) Kıyamet, 22 — 23

yapmış oldukları amellere mukabil konak olmak üzere Me'va cennetleri vardır» (61) iyi amel işleyen karşılığını bulacaktır, buyuruyor.

Katledilen kimse ecelinden önce ölmüştür, sözleri de Allahın Ki tabına aykırıdır. Allah «Her ümmetin bir eceli vardır. Binaenaleyh o müddetleri gelince bir saat ne geri bırakılabilirler, ne öne alınabilirler» (62) buyuruyor. Ölümün çeşitli sebepleri vardır, katli de bunlardan biridir. Boğulma, enkaz altında kalma, hastalık v.s. de bunlardandır.

Söylediklerimizle, akidelerinin bozukluğu, mezheplerinin ve gidişlerinin yanlışlığı ortaya çıkmış oluyor. Hazreti Peygamber de «Kaderiyye bu ümmetin mecusileridir» sözüyle bunları Mecusilere teşbih etmiştir. Bundan başka, «Kaderiyye yetmiş peygamberin diliyle lanetlenmiştir» ve «Ümmetimden iki sınıfın İslâmda yeri yoktur, bunlar Mürcie ve Kaderiyye'dir» demiştir.

İbn Ö m e r 'in rivayetine göre, «Ona bir adam gelerek, sana filân kimsenin selâmı var, dedi, o da, o kimse (dinde yeri olmayan) şeyler ihdas etti, benden selâm söyleme, dedi ve ben Hazreti Peygamberin şöyle söylediğini işittim : Bu ümmet Kaderiyye yüzünden yıkılır, bozulur veya parçalanır». Başka bir rivayette, «Ümmetimin yıkılması, bozulması, kader konusundaki yalancılar yüzündendir».

(61) Secde, 19

(62) A'raf, 34

V. BÖLÜM

Kaderiyye bu asıldan hareketle on iki fırkaya ayrılmıştır : Aslahiyye, Vasıliyye - Amriyye, Huzeyliyye, Hişamıyye, Kasıtiyye, İvazıyye, Seneviyye, Behaşimiyye, Ravendiyye, Hayyatiyye, Nakısiyye, Nazzamiyye.

1 — Aslahiyye :

Allahın kulları için en iyi (aslah) olanı vermek zorunda olduğunu iddia edenlerdir. Onlara göre, eğer böyle yapmazsa vacibi ihlâl ve zalim, cevredici olur; yaparsa da vacibi yerine getirmiş sayılır. (Ehli Sünnet) cemaatından ayrılmış olduklarından bunlara Mutezile de denilir.

Cevap :

Bizim görüşümüze göre bunların fikir ve iddiaları saçmadır. Çünkü Allah kendi mülkünün Halikıdır, ona istediği şekilde tasarruf eder, Ona vacip olan birşey yoktur. Kuldân sâdır olan taat O'nun takdiri, meşıyyeti ve iradesi ile dir. Bu hareketleri dolayısıyla onlara sevap vermesi O'nun fazlı ve rahmeti dolayısıyledir. Kuldân masıyet sâdır olursa, keza bu da O'nun takdiri, meşıyyeti ve iradesi ile dir, fakat bunda rızası yoktur. Bu hareketi dolayısıyle kulu cezalandırması, O'nun adalet ve hikmeti, affetmesi de fazl ve rahmeti yüzündendir. O fazl ve rahmet sahibidir, katiyyen hikmetten dışarda değildir. Görmüyor musunuz Allah ne buyuruyor : «Rabbin dıleseydi, yer yüzünde kim varsa hepsi, topyekûn elbette iman ederdi» (63) ve «Eğer biz dıleseydik herkesi elbette hidayete erdirirdik» (64) ve «İşte O, dıleseydi topunuzu birden elbette hidayete kavuştururdu» (65). Allah iman ve hidayeti kendi meşıyyetine bağlıyor. Meşıyyetine bağlı olmaksızın, kullarına hidayet ve iman vermesi vacip olsaydı bu asl olurdu. Bunu meşıyyetine bağladığına, bir kavme verdiğine, diğerlerini menettiğine göre bu, O'na vacip olmadığına delâlet eder. O, sevep hususunda rahım ve şefkatli, ikab hususunda âdil ve hakımdır.

(63) Yunus, 99

(64) Secde, 13

(65) En'am, 149

Ubey b. Ka'b ve İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine nazaran bunlar şöyle söylemişlerdir : «Allah yerlerin ve göklerin içindekilere azab verirse zalim olmaz. Şayet mağfirette bulunursa bu da Allaha bağlıdır, C'na aittir».

Diğer bir delil :

Eğer en iyi olanı (aslah) yapmak Allaha vaciptir dersek, bunun sonu Allah kul için en iyi olanı vermekle onu nimetlendirmiş olmaz, dolayısıyla şükre lâyük ve görülüp, fazl sıfatıyla sıfatlandırılmaz görüşüne varır. Bu da Allahı tekzip etmek demektir. Zira Allah şöyle buyuruyor : «İşte bu, Allahın fazlıdır onu kime dilerse ona verir. Allah büyük fazl sahibidir» (66).

2.— Vasıliyye ve Amriyye

Bunlar büyük günah (kebire) işleyenlere, iman kelimesinin ıtlakı medh olacağı için, mümin denemeyeceğini, böyle kimsenin medhe lâyük olamayacağını; keza kâfir de denemeyeceğini, zira kimin kâfir olacağını yalnız Allahın bildiğini, bu sebeple böyle kimselerin bu iki menzile arasında başka bir menzilede olacaklarını söyleyenlerdir. Bunların bazılarına göre büyük günah işleyen kimse ebedî olarak cehennemde kalacaktır. Bazıları hayır ve taat Allahın meşiyeti iledir, fakat şer ve maasi Allahın ne takdiri ile ne de gayrı takdiri iledir diyerek, Allahtan boşu boşuna iş yapmak ve aczi nefyederler.

Bu taifenin Vasıliyye ve Amriyye diye isimlendirilmesi, Vasıl b. Ata ve Amr b. Ubeyd'e uymalarındandır. Bunlar melaikeyi âdem oğullarına tafdil ederler. Bu taifeye Ehli Sünnet ve Cemaat yolundan ayrılmaları dolayısıyla Mutezile de denir.

Cevap :

Büyük günah işleyen ne mümindir ne de kâfirdir, görüşleri Allahın Kitabına muhaliftir. Nitekim Allah, Üsame b. Zeyd ve arkadaşları, İslâma girdiklerini söyleyenleri katlettikleri zaman şöyle buyurmuştur : «Ey iman edenler, Allah yolunda harbe çıktığınız zaman (meselelerin) tam aydınlanmasını bekleyin. Size (müslümanca) selâm verene, dünya hayatının (geçici) menfaatini arayarak, 'sen mümin değilsin' demeyin» (67). Onları, katl hâdisesinin vukuundan sonra «iman edenler» diye isimlendirmiştir. Hangi günah müminleri katletmekten daha büyüktür? Dâvalarının bâtıl olduğu meydandadır.

(66) Hadid, 21

(67) Nisa, 94

İddialarının bâtil olduğunu şöyle de açıklayabiliriz :

İnsanlar Hazreti Peygamberin zamanında üç guruptular, bunlar : zahiren de batınan da mümin olanlar; Ebû Bekir, Ömer, Osman Ali ve sair sahabe gibi. Zahiren de batının de kâfir olanlar, Ebû Cehil ve arkadaşları gibi. Ve, zahiren mümin, batınan kâfir olanlar; Abdullah b. Ubey b. Selûl gibi.

Görülüyor ki bir insan ya mümin, ya kâfir ya da münafıktır. Bunların üçü de değildir olamaz. Böylece iddialarının batıllığı sabit olmuş olur.

Büyük günah işleyen ebediyen cehennemde kalacaktır iddiaları da Kitap, Sünnet ve İcmaa aykırıdır.

Allah Kitabında şöyle buyuruyor : «Şüphesiz ki Allah, kendisine eş tanınmasını başışlamaz. Ondan başkasını, dileyceği kimse için başışlar» (68) ve «Onlar kendilerine zulmettikleri vakit, sana gelip de Allahtan mağfiret dileselerdi, onlara peygamber de mağfiret isteyiverseydi, elbette Allah tevbeleri hakkıyla kabul edici, çok esirgeyici bulacaklardı» (69).

Sünnete gelince, Hazreti Peygamberin şu hadisi vardır : «İslâm-dan nâsibi olan kimse nasipsizler gibi değildir». Bunun anlamı, müs-lüman ebedi olarak cehennemde kalmaz demektir.

Ehli Sünnet ve Cemaat'ın icmaı da bu şekildedir.

Eğer, Vasıl b. Ata ve Amr b. Ubeyd, devrinin büyüklerinden ve keramet ehlinde denilirse, buna cevabımız şu olacaktır : Bu iddiayı kabul etmiyor, ortaya saçma fikir ve bid'atler atan, Kitap ve Sünnete karşı gelen, cemaattan ayrılan kimselerde hayr ve keramet görmüyoruz.

3 — Huzeyliyye :

Ebu'l-Huzeyl Muhammed b. il-Huzeyli'l-Allâf'a mensup olanlardır. Allahın, arazlar olmaksızın cisimlerin yaratıcısı olduğunu iddia ederler. Arazların yaratıcısı cisimlerdir; her cisim, renkler, kokular, ıslaklık, kuruluk, sıcaklık, soğukluk gibi, arazını kendisi yaratır.

Cevap :

Görüşümüze göre bu dâva muhal ve saçma sapandır. Çünkü, eğer insanda bir şeyi yaratma kudreti olsa, kendi nefsindeki noksanlar ve illetleri ortadan kaldırır. Kendindeki bu eksiklikleri bertaraf etme-

(68) Nisa, 116

(69) Nisa, 64

ye gücü yetmeyene, eşyadan bir şeyi yaratma gücü nasıl izafe edilebilir? ,

Allah şöyle buyuruyor : «Halbuki sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır» (70). Yukarıda zikredilen arazlar, cisimler ve bunların dışındakiler de bu âyetin şumulüne girerler. Böylelikle görüşlerinin batıllığı sabit olur.

4 — Hişamîyye :

Kulların işledikleri fiiller hakkında bir hüküm bulunmadığını iddia edenlerdir. Bunlar, taat ve isyan fiilleri karşılığı vaad ve va'd olmadığını söylerler ve Allahın şu sözünden şüpheye düşerler : «De ki. Ben Peygamberler içinde ilk defa gelmiş biri değilim. Bana ve size ne yapacağını bilmem. Ben, bana vahy olunmakta olunandan başkasına uymuyorum. Ben 'Allahın azabıyla apaçık korkutandan başkası da değilim» (71).

Cevap olarak şöyle deriz :

Kulların fiillerine dair bir hüküm bulunmadığı hakkındaki iddiaları Kitap ve Sünnete aykırıdır.

Allah Kitabında şöyle buyuruyor : «Kim Allaha bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona on katı var» (72) ve «Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır» (73) ve «İyilik ederseniz o iyiliği kendinize etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz o kötülüğü yine kendinize etmiş olursunuz» (74).

Sünnete gelince, Hazreti Peygamber : «Dünya bir rüyadan ibaret tir. İçindekiler ettiklerinin karşılığını bulacak, ikaba uğrayacaklardır» demiştir.

Bahis konusu âyeti anlayış şekilleri de yanlıştır. Âyete olduğundan başka türlü mânâ vermişler, te'vilini tağyir etmişlerdir. «Bana ve size ne yapılacağını bilmem» sözünden kasıt, Cibril vahy ile gelmeden önce, demektir. O vahyle geldikten sonra bilinmedik şey kalmaz, nitekim âyetin sonu da buna delâlet etmektedir : «Ben bana vahyolunmakta bulunandan başkasına uymuyorum».

Bu âyetin nüzul sebebi de şudur : Hazreti Peygamber ashabının huzursuzluğunun arttığı bir sırada bir rüya gördü. Rüyasında, hurmalıklı, ağaçlıklı bir yere hicret ediyordu. Bunu ashabına anlattı ve onları

(70) Saffât, 96

(71) Ahkâf, 9

(72) En'am, 160

(73) Nisa, 123

(74) İsrâ, 7

müjdeledi; bunu müşriklerin ezalarından kurtuluşun yakınlığı ile yorumladı. Sahabiler biraz durdular ve sordular : Ya Resulellah, gördüğün yere ne zaman hicret edeceksin? O sustu ve Allah da bu âyeti inzal buyurdu : «De ki. Ben Peygamberler içinde ilk defa gelmiş biri değilim. Bana ve size ne yapılacağını bilmem» (75). Bu, şu demektir : «Bana gösterilen yere gidecek miyim, gitmeyecek miyim, bilmiyorum». Sonra şöyle söyledi : «Bana rüyamda gösterilen şeye ancak bana vahye dildiğinde ittiba ederim».

Bu taifeye Hişamîyye denmesinin sebebi Hişam b. Ömer b. il-Hişam'a uymalarındandır. Bu Hişam, cennet ve cehennem henüz yaratılmamış olduğu iddiasında idi. Kendisine Allahın «Bunun üzerine Şeytan onları oradan kaydırıp içinde bulduklarından çıkarıvermişti» (76) sözüyle işaret ettiği, Adem'i çıkardığı, cennet ne idi? diye sorulduğunda, şöyle cevap vermişti : «Adem, dünyadaki bostanlardan birinde mahbustur». Bu sözünde fesat olduğu ortaya çıkmaktadır, nitekim Allah «O ateş kâfirler için hazırlanmıştır» (77) ve «... takva sahipleri için hazırlanmış olan cennete -ki eni göklerle yer karşıdır- koşuşun (78) sözleriyle, cennet ve cehennemden mazi sigasıyla haber vermiştir.

Sahih bir hadiste şöyle denilmektedir : «Allah cenneti yarattığı zaman ona, «konuş» dedi. O da üç defa 'müminler felah buldu' dedi. Sonra dördüncü defa 'konuş' dedi, o zaman cennet 'Ben bütün bahillere, mürailelere haramım' dedi».

Böylece Hişamîyye'nin dâvasının bâtil olduğu ortaya çıkıyor. Her şeyin doğrusunu en iyi Allah bilir.

5 — Kasıtiyye :

Haram'ın rızık olmadığını, rızık'ın helâl ve memluk olduğunu; kulun mesaisinin onda dokuzunu dünya, onda birini de ibadete hasretmesi gerektiğini iddia edenlerdir.

Cevap :

Haram rızık değil, memluk olan şeydir, diyorlar. Bu yanlıştır, çünkü bunu kabul etmek Allahın rızık kazanılması konusundaki sözüne aykırı olur: «Yerde yürüyen hiçbir canlı hariç olmamak üzere hepsininin

(75) Ahkâf, 9

(76) Bakara, 35

(77) Bakara, 24

(78) Al-i İmran, 133

rızkî Allahın üstünedir» (79); çünkü yeryüzünde yürüyen her canlının mülkü olduğu tasavvur edilemez.

Ehli Sünnet ve Cemaata göre rızık, canlıların, haram veya helâ olarak gıdalandıkları şeydir. Rızıklar kullar içindir. Allah istediğine helâl, istediğine de haram olarak rızık verir. Bunların hepsi de O'nun adalet ve hikmeti icabıdır.

Biliniz ki, kula vacip olan, helali elde etmek için çalışmak ve haramdan kaçınmaktır. Haram olanı seçmek hususunda ihtiyarını kötü ye kullanırsa ikaba müstehak olur.

6 — İvaziyye :

Allahın, daha önce taatte bulunmamış veya meşakkat çekmemiş birini cennete sokması caiz değildir, diyenlerdir. Bunlara göre, doğum esnasında ölen çocuk, ölümünün şiddetli olmasına ve hakkı bilememesine taviz olmak üzere cennete girer. Cennet ve cehennem henüz ya ratılmamışlardır, ancak kıyamet günü yaratılacaktır.

Bunlar şefaathet ve mizan'ı inkâr ederler. İddialarına göre, şefaathet bir tarafa meylettir, halbuki orada meyl tasavvur edilemez. Mizan'a gelince, bunun için meçhul olanın beyanı ve bilgi mikdarına ihtiyaç vardır. Halbuki Allah indinde kulların amelleri malûmdur; Ondan hiçbir şey gizli değildir, binaenaleyh Allah mizan'a muhtaç değildir.

Cevap :

Daha önce taatta bulunmamış olanı Allah cennete sokmaz, sözleri saçmadır. Çünkü Allah kullarını, kendi fazl ve rahmeti eseri cennete sokar. Nitekim Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur: «Hiçbiriniz ilminizle felaha eremezsiniz», sahabiler sordular : «sen de dahil mi ya Resulellah?» ve cevap verdi : «Ben bile. Biliniz ki, eğer Allah beni rahmetine garkederse (felaha erebilirim)». Şurası bilinmelidir ki Allah onun taatini rahmetinin sebebi ve masiyetini gazabının sebebi kılar.

Allah şöyle buyuruyor : «Şüphe yok ki iyi hareket edenlere Allahın rahmeti çok yakındır» (80) ve «Kim de Allaha ve peygamberine isyan eder, (Allahın) sınırlarını çiğneyip geçerse onu da -içinde daim kalıcı olarak- ateşe koyar. Onun için hor ve hakîr edici bir azab vardır» (81) ve «Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır» (82).

Şefaathet ve mizan'ı inkârları da Kitap ve Sünnet'e aykırıdır. Çünkü

(79) Hud, 6

(80) A'raf, 56

(81) Nisa, 14

(82) Nisa, 123

Allah şöyle buyuruyor: «Ümid edebilirsin, rabbın seni bir makamı mahmud'a gönderecektir» (83). Müfessirler bunu «şefaath makamı» olarak açıklamışlardır. Allah cehennem ehlinden haber vererek: «Artık bizim için ne şefaath (çılardan bir kimse) ne de candan bir dost yok» (84) ve «Onun izni olmadıkça nezdinde şefaath edebilecek kim imiş» (85) diyor. Bu da izinden sonra şefaath edenlerin bulunacağına delalet eder.

Sünnete gelince, Hazreti Peygamber şöyle söylemiştir: «Benim şefaathım, ümmetimden kebire işleyenler içindir».

Mîzan'ın var ve hak olduğuna delil de Allah'ın şu sözüdür: «Biz kıyamet gününe mahsus adalet mîzanları koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbir şeyle haksızlığa uğramayacaktır» (86) ve «Artık kimin sevap tartıları ağır gelirse işte korktuklarından emin, umduklarına nail olanlardır. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte kendilerine yazık edenler bunlardır» (87) ve «İşte o gün kimin tartıları ağır geldiyse, artık o, hoşnud olacağı bir yaşayıştadır, amma kimin de tartıları hafif geldiyse artık onun anası Haviye (uçurum) dir» (88). Sabit oluyor ki Mîzan haklıdır, bir mahalde olmaksızın vardır.

Cennet ve Cehennem henüz yaratılmamıştır, görüşlerine cevabımız, Hişamîyye'den bahsederken geçmişti.

Eğer, amel bâki kalmayan bir arazdır, amellerin ağırlığı nasıl tasavvur edilebilir denirse, şu cevabı veririz: İçine amellerin yazılmış olduğu kitapların tartılması veya arazların cevherlerin üzerine getirilip onların tartılması mümkündür. Zira arazların iadesi, bize göre, caizdir. Bu hususu bildiren hadîsler olduğu için biz buna inanırız. Eğer akla uymayan bir husus olursa ona sadece inanır, keyfiyeti ile meşgul olmayız «bunların keyfiyeti bize ayan olduğunda, gördüğümüzde yakîne erişiriz» deriz. Allah en iyi bilendir.

Bunlara İvaziyye denmesi cenneti taatın, cehennemi de masiyetin ivazı saymalarındandır. Bu, yukarıda bahsettiğimiz hadîse göre bâtildir. Nitekim bir rivayete göre Hazreti Peygamber şöyle demiştir: «Düşürülmüş olan çocuk cennetin kapısında kalır ve ebeveynim, ebeveynim der». Keza bir rivayette de: «Cennet ehli istikrar bulduğunda boş bazı yerler kalır, orada oturan kimse yoktur. Allah bazı yaratıklar ya-

(83) İsra, 79

(84) Şuara, 100 — 101

(85) Bakara, 255

(86) Enbiya, 47

(87) Mûminun, 102 — 103

(88) Karia, 6 — 9

ratır ve oraları onlara verir. Bunlar müminler için cennetin nimetlerindendir» denilmektedir.

Söylediklerimizle İvaziyye'nin görüşlerinin yanlışlığı ortaya çıkar.

Selefiyye, bu «yaratıklar» konusunda ihtilâfa düşmüştü. Bazıları, Allah cennette komşu yaratarak fazl ve rahmeti ile onlara cennet ikram eder, derken bazıları da, bu yaratmanın Adem oğlundan çıkan fakat rahimlerde kalarak kemale gelemeyen veya düşen nutfe olabileceği ihtimalini ileri sürerler, ki bu muhal olmadığı gibi Ehli Sünnet ve Cemaat indinde de caizdir. Tefvik Allaha mahsustur.

7 — Seneviyye veya Şerikiyye :

Tıpkı Mecusîlerin Hayr'ı Yazdan ve Şerr'i Ehrimen'e izafeleri gibi, Allah şerri ne yaratmıştır, ne de şerr Allahın takdirindedir, Hayr'ın yaratıcısı Lahut, Şerr'in yaratıcısı Lâhî'dir, diyenlerdir. İddialarına göre hayr Allahtan, şerr ise kendimizdendir. Nitekim şu âyette Allah da böyle söylemektedir : «Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Sana gelen her fenalık da kendindedir» (89).

Cevap :

Allah şerr'in yaratıcısı değildir sözleri Allâhın Kitabına aykırıdır. Çünkü Allah : «Allah sizi ve yaptıklarınızı yaratmıştır» (90) ve «Sizi gökten ve yerden Allahtan başka bir yaratan mı rızıklandırır? (91) buyurmaktadır. Bunlar, Allahın hem hayrın ve hem de şerrin yaratıcısı olduğuna delâlet eder ve görüşlerinin yanlışlığı ortaya çıkar. Delil olarak sarıldıkları âyete gelince, o da onlara hak vermez. Çünkü âyette zikredilen «iyilik» ten murad Bedr savaşındaki zafer ve ganimet; sey-yiden muraddabirinci gün katledilenlerle, hezimete uğrayanlardır. Tefsir sahipleri bunu böylece nakletmişlerdir. Bu iki kelime Seneviyye'nin tevehhüm ettiği gibi taat ve masiyet anlamına gelmemektedir. Bunun delili de şudur : Araplar bu lafzı, onların zikrettikleri gibi kullanmazlar. «Taat işledim» mânâsına «bana iyilik geldi» demezler, «ben iyilik işledim» derler.

Böylece nakl ve istimal bakımından âyeti anlayış şekilleri bâtıldır.

Bir rivayete göre Gaylanu'l-Kaderî, İmam A'zam Ebû Hanîfe'ye sordu :

(89) Nisa, 79

(90) Saffat, 96

(91) Fâtır, 3

İmam A'zam şu cevabı verdi :

— Evet, bu caizdir. Görmüyor musun, Allah, Âdeme bir ağacın meyvesini yemeyi yasak etti, sonra ondan yemesini irade etti, o da yedi. Firavun, Ebû Cehil ve Ebû Leheb'e iman etmelerini emretti, fakat onların iman etmelerini irade etmedi, onlar da iman etmediler. Eğer Allah onların iman etmelerini irade etmiş olsaydı şüphesiz ederlerdi ve imandan imtinaları takdir edilmiş olmazdı. Nitekim Allah şöyle buyuyor : «Rabbin dileseydi yeryüzünde kim varsa hepsi, topyekûn, elbette iman ederdi» (92).

— Allahın bir şeyi nehyedip sonra o şeyin olmasını irade etmesi veya bir şeyi emredip sonra bu şeyin yapılmamasını irade etmesi caiz midir?

Cafer b. Muhammed'i - S a d ı k 'tan kâfir'in küfrü, âsinin masiyeti, Allahın iradesi ve meşiyeti ile midir, değil midir? diye sordular. Şu cevabı verdi :

«Eğer zorla isyan ettirilmişse, yani, şayet masiyeti iradesi ile değilse onun mâkhur olması gerekir. Bu ise Allahın sıfatlarına aykırıdır.»

Emirul' - Müminin Ali b. Ebî Talib'e soruldu ve şöyle denildi : Allah kuluna masiyet takdir edip sonra ona ikab ediyor, bu nasıl olur?

— «Kader derin bir denizdir, ona dalmayın» dedi. Sonra ikinci defa soruldu :

— «Kader karanlık bir yoldur, o yolda yürümeyin» dedi. Üçüncü defa sorulduğunda :

— «Kader Allahın sırrıdır. Onunla uğraşmayın. Ona hesap sorulmaz, istediğini yapar, ancak insanlara yaptıklarının hesabı sorulur» dedi.

Bu taifeye Seneviyye denmesinin sebebi Mecusiler gibi iki Sani'in varlığını ileri sürmeleridir. Bunlara, halk ve icadda İblis'e ortaklık tanınmalarından dolayı Şerikiyye de denilir. Tevfik Allahtandır.

8 — Behaşimiyye :

Mutezile reisi Ebû Haşim b. Ali el-C ü b b a î 'ye mensup olanlardır. Bunların iddialarına göre, bir insan kebîre işler, sonra buna tevbe eder, bu tevbenin üzerine bir küçük günah işlerse, kebîre için yaptığı tevbe sahîh olmaz. Keza, kebîre işleyemeyecek hale geldiğinde tevbe ederse, tıpkı ye's halindeki kâfirin imanının sahîh olmadığı gibi, tevbesi sahîh olmaz. Küfrün imanı izale edişî gibi, masiyet de taatı izale eder. Allahın ilmi sıfatlarından değildir.

Bunlar, ahirette Allahın görüleceğini inkâr ederler. İddialarına göre müminin işlediği günahın mağfireti yoktur; çünkü o Allahın emrinin mahabbet da'vasıyla halikıdır, tevbesi kabul olunmaz.

Kur'an-ın mahluk olduğunu söylerler.

Cevap : Kebîreye tevbeden sonra günah işleyen kimsenin tevbesi sahih değildir görüşleri Kitabullaha ve Resulullahın Sünnetine aykırıdır.

Allah şöyle diyor : «Şüphesiz ki Allah, kendine eş tanınmasını bağışlamaz. Ondan başkasını dilediği kimseler için bağışlar» (93) ve «Kullarının tevbesini kabul etmekte, kötü hareketlerini (tevbede) bağışlamakta, ne işlerseniz bilmekte olan O'dur» (94).

Sünnete gelince, Hazreti Peygamber : «Allah yalan söylemeyen kullunun tevbesini kabul eder» buyuruyor.

Sa'îd b. il-M ü s e y y i b, Allahın bu kavlinin anlamı hakkında şöyle söylemiştir : «Allah kendisine dehalet eden, günah işleyip tevbe etse, yine işlese yine etse, yine işlese yine etse, kimseye mağfiret eder». Bu acze düşen insanın tevbesinin kabul edilmeyeceği iddialarına da cevaptır.

Küfrün imanı izalesi gibi, masiyet de taatı izale eder, diyorlar; bu böyle değildir. Allahın şu sözü, küfrün masiyete kıyas edilemeyeceğinin delilidir : «Öyle ya, biz müslümanları o günahkârlar gibi yaparmıyız hiç? Size ne oluyor? Nasıl böyle hükmedebiliyor sunuz? (95). Bu «müslümanları o günahkârlar gibi yapmayız» demektir. Masiyet işleyen kimse de müslümandır. Vasıliyye'den bahsederken dediğimiz gibi, İslâmdan çıkmış değildir. Zira küfr, şeriâtın hududundan çıkmaktır, halbuki masiyet bu hududlar içindedir. Bu mesele, küfr ve şirk'in affı meselesine dayanır, af caiz midir, değil midir?

Bize göre, Allahın şu sözünün delâletiyle caiz değildir : «Şüphesiz ki Allah kendine eş tanınmasını bağışlamaz» (96). Bazılarına göre ise caizdir. Keza bunlar müminin cehennemde, kâfirin de cennette ebedi kalmasını caiz görürler, ki bu apaçık fesattır, zira hikmete aykırıdır. Hikmetin iyi kimse ile kötüsü arasında fark gözetmesi iktiza eder. Eğer kâfirin cennette ebedî kalacağını kabul edersek fark ortadan kalkar ve bu da hikmete muhalif olur.

Allahın ilminin sıfatlarından olmadığı görüşlerine gelince, bu kitabın birinci kısmında Allahın İlminin O'nun ne aynı, ne gayrı ve ne de

(93) Nisa, 48

(94) Şura, 25

(95) Kalem, 35 — 36

(96) Nisa, 48

ba'zı olduğunu, ancak ilminin Zâtının verasında bir mânâ olup Zat ile kaîm bulunduğunu dolayısıyla de ezeli safitlarından olduğunu söylemiştik.

Allahın ahirette görülmesini inkârları da, Kaderiyye'yi anlatırken zikrettiğimiz gibi, Kitab ve Sünnete aykırıdır.

Müminin günahına mağfiret olunmaz, iddiaları da, «Şüphesiz ki Allah kendine eş tanınmasını bağışlamaz. O'ndan başkasını dilediği kimseler için bağışlar» (97) âyeti dolayısıyla bâtıldır.

Kur'an-ın mahlûk olduğu görüşlerine gelince, şöyle deriz: Kur'an Kelamullahtır ve Kelâm O'nun sıfatıdır. Allah de bütün sıfatlarıyla ezeli ve kadimdir, başlangıç ve sonu yoktur. Bu Ehli Sünnet ve Cemaatın görüşüdür.

Böylece Behaşimiyye'nin fikirlerinin muhal ve saçma olduğu sabit oluyor. Hidayet veren, kebîr ve muteal olan Allahlr.

9 — Ravendiyye :

İşlenmesinden evvel nesh'in caiz olmadığını iddia edenlerdir. «İşlenmesinden önce nesh, boşu boşuna yapılmış bir iş (bida) olur, bu ise Allah için tecviz edilemez» derler.

Abdulcebbâr er-Razî ise neshin fiilden evvel olmasını caiz görür, fakat fiilin temekkününden önce olmasını tecviz etmez.

Cevap :

Bu görüşleri Ehli Sünnet ve Cemaat'ın görüşüne göre yanlıştır. Çünkü fiilden önce nesh, Halilullah İbrahim Peygamber'de olduğu gibi caizdir. Nitekim Allah ona oğlunu kurban etmesini emretmiş, sonra da kurban etmesinden önce bu emrini geri almış, oğul kurban etmeyi neshetmiştir.

Keza fiilin temekkününden önce de nesh caizdir. Nitekim Allah mirac gecesi elli vakit namaz emretmiş, sonra kırkbeşini neshetmiş, geriye beş vakit kalmıştır. Aynı şekilde yılda altı ay oruç emretmiş, sonra beş ayını neshetmiş, geriye bir ay oruç farz kalmıştır. Bunlar fiil ve temekkünden önce neshdir. Böylece Ravendiyye'nin görüşünün bâtıl olduğu ortaya çıkar.

Bu taifeye Ravendiyye denmesi Abbasu'r - Ravendî adlı bir adama mensubiyetlerindedir.

10 — Hayyatiyye :

Ma'dum'un cisim olmadığını iddia edenlerdir. Bazıları «cisim de cevher de değildir, ancak şeydir» derler. Bazılarına göre ma'dum, vücuddan sonra olan, yani şey'dir ve vücutte gelmemiş olan şey olamaz.

Cevap :

Ehli Sünnet ve Cemaata göre ma'dum bilinir, şey, cisim ve cevher değildir. Çünkü şey ile şey olmayan arasındaki fark sabittir. Eğer, ma'dum şeydir dersek, ma'dum ile mevcut arasındaki fark ortadan kalkar, bu ise muhaldir.

Bu taifeye, Ebû'l - Haseni'l - Hayyat'a uymalarından ötürü Hayyatiyye denir.

11 — Nakısiyye :

Bu taifenin iddiasına göre, bir insanla ahid yapan kimse, bu ahidini yerine getirirse iyidir, fakat ahde vefa göstermezse bir şey gerekmez, bundan ötürü ceza görmez ve bu günah da değildir. Bunu, büyük abdest yapan kimsenin, taş ile istincayı müteakip su bulmasına benzetirler : Su ile yıkaması iyidir, yıkanmazsa bir cezası yoktur.

Cevap :

Dâvaları Kitabullaha muhalif olduğundan bunlara uyulamaz. Zira Allah şu âyetiyle vefayı emreder : «Ey iman edenler, bağlandığınız ahidleri yerine getirin» (98) ve «Karşılıklı muahede yaptığınız vakit Allahın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yeminleri bozmayın» (99) ve «Bir ahdi de yerine getirin. Çünkü ahid (den cayanlar) sorumludur» (100).

Allah, insanın vefa ve ahidlerinden dolayı sorguya çekileceğini haber veriyor. Mes'ul olunan bir şeye riayet ise vaciptir, vacibin terki günah ve ukubeti muciptir.

Böylece Nakısiyye'nin görüşünün batıllığı ortaya çıkar.

12 — Nazzamiyye :

Allaha şey'dir veya şey değildir demek caiz değildir iddiasında olanlardır. Keza Allahın sıfatlarını da ne isbat ve ne de nefy ederler. Bunlar İbrahim b. Seyyar'a uyarlar.

(98) Maide, 1

(99) Nahl, 1

(100) İsra, 34

Cevap olarak şöyle deriz : Ehli Sünnet ve Cemaata göre bu şekilde inanan kimse kâfirdir. Muattıla zümresindedir. Böyle söyleyen Allahın Kitabını inkâr etmiş olur ve Kur'an-ı inkâr ise icmaen küfürdür.

Allah şöyle buyurmuştur : «De ki, şahit olmak bakımından hangi şey daha büyük? de ki, benimle sizin aranızda hak peygamber olduğuma Allah hakkıyla şahittir» (101). O'nun sözündeki «şey» lafzını inkâr eden Allaha iftira etmiş olur. Biz, O'na şey değildir demenin caiz olmadığı hususunda ittifak etmiş bulunuyoruz. Bu caiz olmadığına göre Onun şey olduğu tahakkuk eder. O eşya gibi olmayan şeydir, deriz. Bu da Ehli Sünnetin mezhebidir. Tefvik Allaha mahsustur.

Böylece Kaderiyye'nin görüşleri tamamlanmış oluyor. Allah bizleri bidat ve hevadan korusun ve rahmetiyle sünnet ve cemaat ehli arasında kalmamızı nasip buyursun.

CEBRIYYE, GÖRÜŞLERİ VE SINIFLARI

Bunlara Mürcie ve Neccariyye de denilir. İddialarınının aslı şudur : Kulun fiili yoktur. O'na fiil izafe etmek, cemağata izafe, yani, duvar eğildi, nehir akdı, rüzgâr esti demek gibidir.

Bunlar Allaha fevahiş izafe ederler. İddialarına göre, Allah bir kulu masiyeti sebebiyle ikaba uğratırsa, onu kendi fiilinden dolayı cezalandırır, çünkü kulun fiili yoktur. Sevap için de durum aynıdır.

Cevap olarak deriz ki : Bu taifenin dâvası apaçık fesattır. Çünkü Allah mesubeti de ukubeti de kulların amellerinin karşılığı olarak verir, onlara taat işlemeye çalışıp, masiyet ve seyyiatı işlemekten kaçınmayı emreder. Eğer kulun fiili ve ihtiyarı olmasaydı çalışmakla ve maasiden geri durmakla emrolunmazdı.

«Rabbın ne dilerse yaratır, ne dilerse ihtiyar eder. Onlar için ise Rablerine karşı böyle muhayyerlik yoktur» (102) âyetini alarak, bu, kulun fiili ve ihtiyarı olmadığına delâlet eder denilirse, şöyle cevap veririz: Burada kastedilen nübüvvet ve risalet ihtiyarıdır, taat ve masiyet ihtiyarı değildir. Çünkü âyet kâfirleri red için nazil olmuştur. Nitekim onlar, «on iki bin devesi olan el - Vefđ b. il - Mugîre niçin bize risaletle gönderilmedi» diyorlardı. Allah, «bu Kur'an memleketin ileri gelen bir adamına nazil olsaydı» sözleri dolayısıyla onları reddetmektedir. Şöyle buyuruyor : «Rabbının rahmetini onlar mı paylaşıyorlar?» (103). Bu, onlara nübüvvet kısmeti ve risalet ihtiyarı yoktur demektir. Onların, resullerin gönderilmesinde seçme güçleri yoktur. Ancak Allah istediğini halkeder ve istediğini peygamber seçmekte serbesttir.

Ehli Sünnet ve Cemaat mezhebine göre, kulun hakikî fiili ve sahîh ihtiyarı vardır. Bu sebeple ukubet ve mesubete müstehaktır. Fiil ve ihtiyarı Allahın mahlukudur, O'nun meşiyet ve iradesinden hariç değildir.

Fiil iki fâil arasında nasıl oluyor? denilebilir. Buna cevaben deriz ki: Ehli Sünnet ve Cemaata göre fiil hasıl olur ve bu fiil, iki muhtelif vecih ile iki faile izafe edilir. Kulun fiili, kisb cihetinden kendine, icad ve yaratma cihetinden de Allaha izafe edilir. Tefvik Allahtandır.

(102) Kasas, 68

(103) Zuhruf, 32

Rivayete göre Hüseyin b. Ali, Hasanü'l-Basri'ye şöyle yazmıştır : Allahın kaza ve kaderine, hayr ve şerrin O'ndan olduğuna inanmayan kâfirdir. Günahını Allaha yükleyen fâcirdir. Kul Allaha zorla itaat ve isyan etmez, zira O mülkünün Meliki, insanların kadir oldukları şeylerin en Kadiridir. Eğer insanlar taatte bulunurlarsa onlarla, yaptıkları arasına girilmez. Şayet masiyet işlerlerse yaptıklarını kendisi işlemiştir. İşlemediği zaman Allah onları buna cebretmez; eğer Allah yaratıklarını taata zorlarsa onlardan sevap; ve masiyete zorlarsa azab sâkıt olmaz. Eğer onları başıboş bırakmış olsaydı kudret sahibi olmamış olurdu ki buna dair bir delilleri yoktur.

VI. BÖLÜM

Bu asıldan hareketle on iki fırkaya bölündüler : Muztariyye, Acziyye, Mefrugiyye, Neccariyye, Mennaiyye, Sabıkıyye, Hubbiyye, Havfiyye, Fikriyye, Hasbiyye, Münkiriyye, Keseliyye.

1 — Muztariyye :

Kulun fiili ve kisbi yoktur, çünkü Allah şöyle buyurmaktadır iddiasında bulunanlardır : «Kullarımın işinden hiçbir şey sana ait değildir» (104), keza bir başka âyette : «Önünde de sonunda da emir Allahındır» (105).

Cevaben, iddialarının yersiz olduğunu söyleriz. Çünkü Allah kula kisb ve bu kisbine bağlı olarak sevap ve ikap vermiştir. Şu sözlerinde olduğu gibi : «İnsanların kendi ellerinin kazandığı ihtiyarlarıyla yaptıkları şeyler yüzünden karada, denizde fesad belirdi ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın» (106).

Keza, yaptığı işten dolayı hırsızın elinin kesilmesini emretmiştir : «Erkek hırsızla kadın hırsızın ellerini kesin» (107) ve şöyle buyurmuştur : «... kötülük edenleri, yaptıklarına mukabil cezalandırması, güzel hareket edenleri de daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir» (108) Bunlarla sabit oluyor ki, kulun kisb ve ihtiyarı vardır.

2 — Acziyye :

Ondan sâdır olması cihetiyle kulun kisbi bulunduğunu, fakat ondan imtina edemeyeceğini ve kulda bu fiili işlemekten imtinaya salâhiyet olmadığını bunu istemeyerek, bilmeceburiye, yularından çekilen deve gibi, işleyeceğini iddia edenlerdir. Kulun hali bu deve gibidir, yuların dan çekilince yürür; yürümek elinde değildir.

Buna cevabımız, iddialarının apaçık fesat olduğudur. Zira hem Kitaba ve hem de Sünnete aykırıdır.

(104) Ali İmran, 128

(105) Rum, 4

(106) Rum, 41

(107) Maide, 38

(108) Necm, 51

Kitab'ında Allah : «Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez» (109) buyurmaktadır. Bu, kimseye takati dışında olanı yüklemez demektir.

Sünnete gelince : İbn Ömer'den rivayet edildiğine nazaran, Hazreti Peygamber şöyle söylemiştir : «Kıyamet gününde Allah bazı kullarına şöyle hitap edecektir : Ey âdem oğlu. Sana yetecek olanları verdim ve seni cehennemle korkuttum, sana günah işleyebileceğin kadar mehil verdim, fakat cezalandırmakta acele etmedim. Sana takatının üstünde teklifte bulunmadım, niçin emrine karşı geldin?».

Kitap ve Sünnet ile sabit oluyor ki, Allah kullarına, yapabilecekleri şeyleri emretmiş, rahmeti ve fazlı dolayısıyla takatlerini aşan şeyleri yüklememiştir.

Biz biliyoruz ki, altı vakit namaz emretmiş olsaydı, yine gücümüz dahilinde olur, kudretimiz dışında kalmazdı. Keza, zekâtı iki yüzden altı dirhem vermekle emrolunsaydık, bu da gücümüz dışında olmazdı. Bununla beraber böyle emretmemiştir.

Onun kula, takatı olmayacağı şeyi yüklemeyeceğini isbat etmekle, kula emredilenlerin kulun takatı çerçevesi içinde olduğunu isbat etmiş oluruz. Buna takatı yettiğine göre de, onu işlememeye istitaası olmadığı cihetle istemiyerek ve mecburen işler denilemez.

İstitaâ, bize göre, fiile mukarindir. Mutezilenin söylediğinin aksine, fiilden önce değildir. Çünkü fiile tekaddüm eder dersek, vücud bulduğu zamana kadar bâki kalması zaruridir dememiz lâzımdır. Çünkü böyle olmasa, fiiln vücudu istitaasız olmuş olurdu. Beka, arazlardan öncedir kudret arazdır ve bu arazın arazla kaim olmasına götürür, bu ise muhaldir.

3 — Mefrugiyye :

Bunların iddiaları şudur :

Allah kalemi yarattığı zaman, ona kıyamet gününe kadar olacakları yazmasını emretti, o yazdı ve Allah da mahlukatı yarattı, mevcudatı var etti, daha sonra birşey yaratmadı. Kalemin yazmasından sonra daha önce yaratılmış olanlar hergün meydana gelir.

Buna cevaben, görüşleri yanlıştır deriz. Çünkü Allahın Kitabının şu kavline aykırıdır : «O hergün bir işdedir» (110). İşi, öldürmek, diriltmek, var etmek, yok etmek, güldürmek, ağlatmaktır. Nitekim şöyle diyor : «Hakikat şu : Güldüren de ağlatan da O'dur. Gerçek Öldüren de diriltten de Odur. Hakikaten meniden rahme döküldüğü zaman er-

(109) Bakara, 286

(110) Rahman, 29

kek ve dişi iki çifti yaratan O'dur» (111) ve «De ki : Ey mülkün sahibi Allah, sen mülkü kime dilerse ona verirsin, mülkü kimden dilerse O'ndan alırsın. Kimi dilerse O'nun kadrini yükseltir, kimi dilerse onu alçaltırsın» (112), men ve îta, ızaz ve izlal da O'nun işidir.

Mefrugiyeye, iddiaları itibariyle yahudilere uymaktadır. Yahudilerin zannına göre Allah, bütün şeyleri altı günde yaratmış ve Cumartesi günü boş kalmıştır. Allah, zalimlerin söyledikleri şekildeki istihatten beridir. Boş kalmak sâbık bir meşgalenin, istirahat da sâbık bir yorgunluğun varlığını gerektirir. Rabbımız ise yorulmaktan münezzihtir. Bu hususta Allah şöyle buyurmaktadır : «And olsun ki biz gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunan herşeyi altı günde yaratmışızdır. Bize hiçbir yorgunluk da dokunmamıştır» (113). Bütün olanların Levh-i Mahfuz'da bulunduğu yolundaki umumî söze gelince, bu, kabul edilmesi imkânsız bir görüştür. Bir hadîs'e göre, kıyamet gününe kadar olacaklar orada zahirdir. Allah'ın makduratı sonsuz, Levk ise mahluk ve sonlu'dur. Sonsuzun sonlu'dan çıkması ise tasavvur olunamaz.

4 — Neccariyye :

İbn Muhammed en - Neccar'a tâbi olanlardır. Cismin, bir araya gelmiş (müctemia) arazlar olduğunu, Kur'an-ın yazılırsa cisim, okunursa araz olduğunu, müminlerin çocuklarının cennete, müşriklerin çocuklarının cehenneme gideceklerini iddia ederler.

Cevap :

Cisim, bir araya gelmiş arazlardır, sözleri boştur, deriz. Çünkü araz, zâtı ile kaim olamayan, kaim olacak bir mahalle muhtaç olandır. Bu mahallin de arazdan başka birşey olması şarttır, zira arazın araz ile kıyamı muhaldir.

Çocuklar hakkındaki hükümlerine gelince; bu da Kitabullah ve İcmaı Ümmete aykırıdır deriz. Binaenaleyh sahih değildir.

Allah Kitabında : «Biz bir resul gönderinceye kadar (hiçbir kimseye ve kavme) azab ediciler değiliz» (114) buyuruyor. Hangi çocuklara resuller göndermiş, nehy ve emirlerde bulunmuştur? Yine şöyle buyuruyor : «İşte ben size alevlendikçe alevlenen bir ateş haber verdim. Ki ona en bedbaht olandan başkası girmez. Öyle bedbaht ki o,

(111) Necm, 43 — 46

(112) Ali İmran, 26

(113) Kaf, 38

(114) İsra, 15

hakkı yalan saymış imandan yüz çevirmiştir.» (115). Çocuğa hakkı yalan saymak, imandan yüz çevirmek nasıl nisbet edilebilir? O daha âkil değildir. İddiaları doğru değildir.

Muhammed b. il-Hasen'den, müşriklerin çocukları hakkında ne düşündüğünü sordular, şöyle dedi: İmam A'zam Ebû Hanîfe çocukların yanında duruyordu. Ben de durdum, dedi ki: Ben şüphesiz biliyorum ki Allah günahsız kişiye asla azap vermez.

Ehli Sünnet ve Cemaat, işlerinde Allahın meşiyetine mütevekkil olurlar. Allah'ın iyi bilendir.

5 — Mennaiyye :

Şu iddiada bulunanlardır :

Tabiat ve hevese uymadıkça Kur'an-ın emirleriyle amel etmek vacip değildir. Kalplerimiz ve hevamızın bize emrettiği şekilde amel etmemiz gereklidir. Görmüyor musunuz Hazreti Peygamber Vabısa b. Ma'bed'e ne demiştir: «Elini göğsüne koy ve kalbinden istifta et, bu konuda halk ne derse desin».

Yine iddialarına göre, mümin için nur vardır, eşyayı onunla görür ve ona kalbinin ve sırrının emrettiğini yapması vacipdir. Bu taife şöyle der: «Bana nefsim kalbimden, sırrımdan, Rabbimden haber verdi.»

Cevap olarak şöyle deriz: Bu itikad son derece yanlış, küfr ve ilhada meyillidir. Bu görüşleriyle Kitabullahı arkalarına atmışlar, Resulullahın Sünnetinden ve müslümanların icmaından uzaklaşmışlardır. Çünkü Kur'an-a uymak, neshedilmemek şartıyla vaciptir. Onunla amel vacip değildir, sözü peygamberi inkâra götürür. Melahide de bundan başka birşey iddia etmemektedirler.

Kalp ve hevamızın emrettiği şekilde hareket etmemiz vaciptir, görüşlerinin de Kitabullahı aykırı olduğunu söylemeliyiz. Nitekim Allah cennet ehlini tavsif ederken şöyle diyor: «Ammâ ki Rabbinin makamından korktu, nefsinin heva ve hevesinden alıkoysaydı, işte muhakkak ki o cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir» (116). Nehy ise emrin aksidir. Böylece görüşlerinin bâtıllığı sabit olur.

Ma'bed'in hadîsine sarılmaları da doğru değildir. Zira Hazreti Peygamber, İbn Ma'bed'e bir hâdisi dolayısıyla «elini göğsüne koy» demiştir. Esasen bu konuda Kitap, Sünnet veya İcma'da bir hüküm yoktur. Eğer nass varid olaydı rey ve kıyasa lüzum kalmazdı. Nass ve icma bulunmazsa işler rey ile yürütülür.

(115) Leyl, 14

(116) Naziat, 40 — 41

Herkes de içtihadta bulunamaz, bunu yapmak için içtihadta ehliyet ve salâhiyet gereklidir. Birisi içtihad eder ve içtihadı da Kitab ve Sünnete uygun olmazsa, bu içtihadta uyulmaz, o sadece şeytanın vesvesesinden ibaret kalır. Görmüyor musunuz Muaz'ı Yemen'e gönderirken Hazreti Peygamber ne demiştir :

— Ya Muaz, ne ile hükümde bulunacaksın?

— Allahın Kitabı ile

— Eğer Allahın Kitabında bulamazsan?

— O'nun Resulünün sünneti ile

— Bulamazsan?

— Reyimle içtihad ederim

— Resulu resulu ile muvaffak kılıp onu razı eden Allaha hamd olsun.

6 — Sabıkıyye :

Şu iddiada bulunanlardır :

İnsanlar iki kısımdır; saadet ehli ve şekavet ehli. Saadet ehline maasi zarar, şekavet ehline de taat fayda vermez.

Bunlar Hazreti Peygamberin şu sözüne dayanırlar : «Saîd anasının karnında saîd, şakî de anasının karnında şakîdir».

Cevap :

Görüş ve iddiaları apaçık fesattır, çünkü Kur'an-a karşı geliyor, amelleri faydasız sayıyor, âsî ile mutî arasında fark görmüyorlar.

Allah şöyle buyuruyor : «Yoksa kötülükleri kazananlar, kendilerini, iman edip de iyi amel ve hareketlerde bulunanlar gibi mi yapacağız, dirim ve ölümleri bir mi olacak sandılar? Ne fena hükmediyorlar» (117) ve «Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür» (118) ve «Sonra kötülük edenlerin âkıbeti ateş oldu. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini tekzip etmişlerdi. Onları eğlenceye alıyorlardı» (119) ve «İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yaptı ise onun karşılığını görecek» (120).

Bu âyetlerle sabit oluyor ki Hazreti Peygamber (bu hadis münasebetiyle) «Öyleyse amelin sebebi ne?» diye soran Ömer'e ne demişti : «Amel ediniz, her şey halkı üzere müyesserdir». Ömer de şöyle demiştir : «Öyleyse bizim için doğru olan, amelde bulunmaktır».

(117) Casiye, 21

(118) Şura, 40

(119) Rum, 10

(120) Zelzele, 7 — 8

7 — Hubbiyye :

Bu taifenin iddiası şudur :

Mahabbet istikrar kesbettiğinde ve kul nefsinin kahredip ibadette gayeye ulaştığında ondan emir ve nehy kalkar. Çünkü sevgili, sevgilisinin özüne bakmaz. Görmüyor musunuz Allahu Teala kullarına namazı, orucu ve cenneti teklif etmemiştir, zira sevgili ile sevgilisi arasında teklif yoktur.

Cevap olarak, bu taifenin sözlerinin Kitaba ve akla aykırı olduğunu söyleriz.

Allah Kitabında şöyle buyuruyor : «De ki. Eğer Allahı seviyorsa nız hemen bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün» (121). Allah, mahabbetin delili olarak resulünün emrine uymayı gösteriyor. Kim daha çok seviyorsa Allaha ve resulüne daha çok itaat eder, onun ibadetin müşakkatine tahammülü daha çok ve devamlı olur.

Bu konuda akla müracaat edilirse, şöyle düşünülebilir : Hazreti Peygamber diğer yaratıklar içinde Allah için en kerim olandır ve onun Allaha olan mahabbeti diğerlerinininki ile kıyas kabul etmez. Bununla beraber sair farzlara ilâveten, geceleri kalkarak namaz kılması emredilmiştir. O da ayakları şişinceye kadar kılmıştır. Hazreti Peygamberin (Allah indindeki) rütbesinin yüksekliği ve Allah sevgisinin kemaline rağmen kendisine emir ve teklif edilenleri ihlâl etmemiş, ondan da emir ne kaldırılmış ve ne de tahfif edilmiştir. Bu hususta rivayet edilen Allahu Tealanın Hazreti Davud'a olan şu vahyi de delil teşkil eder: «Ya Davud, gecenin kendisini uykuda bulduğu her kim benim sevgimi iddia ediyorsa o yalancıdır».

Keza bir rivayete göre de Hazreti Lokman, oğluna şöyle demiştir: «Oğlum, Allah sevgisinin alâmeti üçtür. Bunlar, çok namaz kılmak, çok oruç tutmak ve çok sadaka vermektir».

8 — Havfiyye :

Mümin kimseye korku yoktur, çünkü o habîbdir ve habîb habîbini korkutmaz diyenlerdir.

Bunların kavli fasittir, zira Hazreti Peygamber şöyle demiştir : «Ben Allahı sizden iyi bilir ve sizden çok korkarım». Hangi iman Hazreti Peygamberin imanından kuvvetlidir? İddiaları bâtıldır. Sonra Allahın mekrinden emin olup, gufran ve rahmetinden ümitsizliğe düşmek en kötü hasletlerdendir. Müslümanın yeri havf ile reca arasında-

(121) Ali İmran, 31

dır; Allah'tan korkup ondan reca isteyecektir, bu ibâdetlerin başıdır. Allah iman, ehlinin sıfatından bahsederken şöyle buyurmaktadır : «Yanları yataklarından uzaklaşır, korku ve ümid ile Rablarına dua ederler» (122) ve «Hakikat bunlar hayr işlerinde yarışır, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bizim için derin saygı gösterenlerdi» (123)

9 — Fikriyye :

Bunların iddiaları şudur :

İlim öğrenen ve mütefekkir görünen kimseden amel ve havf kalkar. Bütün insanlara o kimsenin istediklerini yapmak vacip olur; o kimse dünya ehlinin mallarının ortağıdır. Onu herhangi birşeyden mahrum etmek zulümdür. Bizim görüşümüze göre iddiaları apaçık fe-sattır. Zira ilmin fazileti amel ve korkunun artmasını gerektirir. Allah şöyle buyurmuştur : «Allah'dan, kulları içinde, ancak âlimler korkar» (124). Hazreti Peygamber de, «Ben Allahı sizden iyi bilir ve O'ndan sizden çok korkarım» ve «Kim bilir ve amel etmezse Allah yaklaşmaz, uzaklaşır» demiştir.

Böylece sabit oluyor ki ilmin fazileti ameldir, amel, onun fayda-sınının tam olmasını sağlar. Ameli terk Allah'tan ve rahmetinden uzaklaşma sebebidir. Amel ve havf, ilim ve tefekkürle kalkmaz.

Âlim kimsenin insanların mallarına ortak olması görüşlerine gelince, bu da küfür ve ibaheye yakındır. Çünkü Allahın haram kıldığı bir şeyi helâl saymak küfürdür. Allah şöyle buyuruyor : «Aranızda bir-birinizin mallarını haram sebeplerle yemeyin» (125). Hazreti Peygamber de : «Müslimin malı, tıpkı kanı gibi, haramdır» demiştir.

Bunların iddialarının boş ve bid'at olduğu böylece sabit oluyor.

10 — Hasbiyye :

Bu taifenin iddiası şudur :

Dünya mallarına bütün insanlar ortaktır. Zira Âdem aleyhisselâm bu dünyadan göçtüğünde dünyayı çocuklarına miras bırakmıştır. Bu sebeple bir kimsenin bu dünyaya ait bir şeyi diğerinden sakınması caiz değildir. Zira bu diğer insanın o şeye ortaklığı sabittir. Bir hakkı, o hakkın sahibine tanımamak caiz değildir.

(122) Secde, 16

(123) Enbiya, 90

(124) Fâtır, 28

(125) Bakara, 188

Cevap :

Bu itikad apaçık fesat olup, küfür ve ilhada denktir. Çünkü peygamberleri ve şariat hükümlerini sarahaten inkâr etmektedir. Fikriyeden bahsederken zikrettiğimiz âyeti burada da gösterebiliriz: «Aranızda birbirinizin mallarını haram sebeplerle yemeyin» (126). Bunların iddiaları şuna varır : Bir cariyeye sahip olan bir kimse, ona sahip olamayacaktır. Çünkü cariye iki ortağın malıdır, bunların hiçbirisi ona yakın olamayacak ve temasta bulunamayacaktır.

Dünya Âdemin çocuklarına miras kalmıştır sözleri de birkaç şekilde iptal edilebilir :

1 — Kur'an-a aykırıdır. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır : «Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır» (127) ve «Şüphesiz ki yer Allah'ındır. O'na kullarından kimi dilerse onu mirasçı yapar» (128).

2 — Bir hadiste varid olduğuna göre : «Peygamberler ne bir dirhem ne bir dinar miras bırakabilirler».

3 — Şayet dünya miras kalmış ise, bu, o zaman mevcut olan çocuklarıdır, daha sonrakilere değil.

Bu maddelerle gösterildiği üzere iddiaları bătıldır. Allah her şeyi en iyi bilendir.

11 — Münkiriyye :

Bunlar Allahın isminin yanında mahlukatından hiçbirinin zikre dilemeyeceğini, kurban esnasında Allahtan başkasının isminin zikrinin caiz olmadığını delil göstererek iddia edenlerdir.

Cevap olarak şöyle deriz :

Görüşleri fasittir, zira Allah Peygamberini, onun ismini kendininki yanında zikretmekle mükâfatlandırmıştır. Şöyle buyuruyor : «Senin namını da yükselttik» (129). Bu, kendi zikrimizle bir araya koyduk demektir. Keza tevhid kelimesinde de ismini ismine Peygamberi tâzim için yaklaştırmıştır. «La ilahe İllallah» dan sonra «Muhammed Resulullah» gelir.

Keza Allah şöyle buyurur : «Şüphesiz ki Allah ve melekleri peygambere çok salat (ve tekrim) ederler. Ey iman edenler, siz de ona salat edin, tam bir teslimiyetle de selâm verin» (130).

(126) Bakara, 188

(127) Bakara, 284

(128) A'raf, 128

(129) İnşirah, 4

(130) Ahzab, 56

(Ebû) Muhammed -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir : Eğer insanlar âyet ve delillerden gafil olmayıp şüpheli ve bâtil şeylere sapsamaları böyle bir bab'a lüzum görmezdik; lâkin boş fikirler onları kör ve sağır etmiştir. Allah onları irşad etsin ve hidayet versin. O bize yeter ve ne güzel vekildir.

12 — Keseliyye :

Bunlar şu iddiayı ileri sürerler :

Kulun kisbi vardır fakat bu ona ne fayda ve ne de zarar verir : zira rahat, nimet, ukubet ve şiddet ibadette taksim edilmiştir. Cehd ve taat onu arttırmadığı gibi tembelliği de masiyeti azaltmaz. Taatın sevabı ve isyanın cezası yoktur.

Şöyle derler : Allahu Tealâ bizim taatımıza muhtaç değildir. Bizim masiyetimizden de zarar görmez. O halde taat ve masiyete sevap ve ikabın terettüp edeceğine nasıl kail olabiliriz?

Cevap olarak Allahın Kitabına ve Peygamberin sünnetine aykırı olduğundan iddiaları bâtildir deriz. Kur'an-a aykırı olan her hüküm merduddur.

Allah şöyle buyuruyor : «Kim iyi amel (ve hareket) de bulunursa (bu) kendi lehine, kim de kötülük ederse, bu da kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına zulüm-kâr değildir» (131) ve «Kim savaşırsa ancak kendisi için savaşmıştır» (132) ve «kim inkâr ederse inkârı kendi aleyhine olur. Yararlı iş işleyen kimseler kendileri için rahat bir yer hazırlanmış olurlar» (133).

Sünnete gelince, Enes b. Malik, Hazreti Peygamberin şöyle söylediğini rivayet ediyor : «Kıyamet günü geldiğinde Allah ümmetime şöyle diyecek : Affımla sıratı geçiniz, rahmetimle cennete giriniz, dereceleri de benim fazlım ve sizin amellerinizle taksim ediniz».

İbn Mes'ud şöyle diyor : «Kim hayır ekerse gıpta biçer ve kim şer ekerse nedamet biçer».

Böyle olduğuna göre, her amelin bir karşılığı vardır. Âkil o kim sedir ki bir saat dahi tegafül, taat ve ibadette tekasül göstermez. Tevfik Allahtandır.

Burada Cebriyye'nin görüşleri ve sınıfları tamamlanmış oluyor. Allah veliyyul -hidayedir.

(131) Fussilet, 46

(132) Ankebut, 6

(133) Rum, 44

MÜŞEBBİHE VE SINIFLARI

Dâvalarının esası şudur :

Halik'ı mahluk'a benzetirler, Ona, büyüklük ve celaline yaraşmıyacak şeyler izafe ederler. El, ayak, saç, tırnak, kemik, et, ayakta durmak, oturmak, inmek, çıkmak vs. gibi Onun Zâtını mahalli havadis, arşı mekânı, kürsüyi ayaklarını koyduğu yer saymak gibi yakışsız sözler söylerler.

Cevap olarak fikirlerinin fasit olduğunu söyleriz. Çünkü Allah Ki tabında: «O'nun benzeri yoktur. O İşitendir, Görendir» (134) buyurmakla mislinin ve benzerinin bulunmadığını beyan etmiştir. Müfessirlerin kavline göre, âyetteki «kâf» «sile» dir ve mânâsı «O'nun misli yoktur» dur. Bu âyet bütün Müşebbihe ve Muattile'nin aleyhine delildir. Çünkü âyetin başı «benzetmeyi» nefyeder, sonu da sıfatları isbat eder ve o ta'tilin nefyidir. Böylece her iki fırkanın iddiası da bâtil olmuş olur.

Onun Zâtı için cisim denilemez. Çünkü O cismin yaratıcısıdır. Bir şeyin yaratıcısı ise o şey olamaz.

Belki şöyle denebilir : «Siz Onun şey olduğunu teslim ediyorsunuz ve O, şey'in yaratıcısıdır. Niçin cism olması caiz değildir? O, cismin de yaratıcısıdır.»

Şu cevabı veririz : Şey deyince mevcut kastedilir, cisimde ise te'lif ve terkip vardır. Anlamıyor musunuz, «La Şey» dese yokluk (adem) kastedilmiş olurdu. «La Cism» dese bundan yokluk mânâsı çıkmazdı. Çünkü cismin nefyi arazın ve cevherin nefyi demek değildir. Netice olarak, Ona şey itlakı caizdir, zira O cismin hilafına, mevcuttur. Cism ise mürekkeptir, Allahın sıfatları ise terkipten beridir, Allah bunların üzerinde, yüksek ve büyüktür.

VIII. BÖLÜM

Bu esastan hareketle on iki fırkaya bölündüler : Müşebbihe, Mücessime, Hululiyye, Haddiyye, Tarikiyye, Kavliyye, Valiyye, Amriyye, Saibiyye, Sarikiyye, Behşemiyye, Haşeviyye, Kerramiyye.

1 — Müşebbihe :

Bunlar yaratana (halik) yaratılana (mahluk) benzetirler ve Ona organlar, yönler nisbet ederler. Onu mahalli havadis sayarlar.

Cevap : Zikrettiğimiz âyet karşısında bunların fikirlerinin yanlışlığını kimse saklayamaz. Çünkü O Yapıcı (sanî') dir, yaptığına (masnû') benzemez. Görmüyor musunuz, bir kuyumcu yüzüğe, bir marangoz kapağa benzer mi? Öyleyse yaratana da yaratılana benzetilmesi doğru değildir.

Şöyle diyebilirler : Allahu Teala, Allaha değil de putlara tapılmasının doğru olmadığını beyan ederken, onlara yardım edecek el, ayak, göz, kulakları mı var, demektedir: «Onların yürüyecekleri ayakları mı, yoksa tutacakları elleri mi, yahud görecekları gözleri mi, yoksa işitecekleri kulakları mı var?» (135). Bu âyet, bütün bu şeylerin Allaha izafesinin doğruluğuna delildir.

Şu cevabı veririz :

Kur'an-ı Kerimde bu neviden varid olanları teşbih etmeksizin ve organları tasvire girişmeksizin kabul ve öylece iman ederiz. Onların keyfiyetini araştırmayız. Kur'an-da zikredilmemiş olanları nefyeder ve Rabbi Tealayı bunlardan tenzih ederiz. O kutsaldır ve bunlarla ilgisi yoktur, sıfatları kâmil, Zatı celîldir.

Bunların delil gösterdikleri âyet putlara ibâdet edip onları ilah edinen kâfirleri reddetmek için nazil olmuştur. Allah şöyle buyuruyor : «Öyleyse Allahı bırakıp da size hiçbir şeyle ne faide ne zarar yapamıyacak olan (bu put) lara hala tapacak mısınız?» (136). (Burada anlatılmak istenen fikir şudur) Bazılarının bazılarına faydası vardır, bununla beraber birbirinize tapmazsınız, fayda ve zararı dokunduğu halde birbirinize ibâdet etmeniz doğru olmadığı halde ne faydası ve ne de zararı dokunan şeylere ibadet doğru olabilir mi?

(135) A'raf, 195

(136) Enbiya, 66

2 — Mücessime :

Şu iddiada bulunan taifedir : O, şeylere benzemeyen bir şey'dir. nefslere benzemeyen bir nefstir, âlimlere benzemeyen bir âlimdir dediğimiz gibi, Allah cisimlere benzemeyen bir cisimdir diyebiliriz derler.

Cevap olarak, bu taifenin görüşü fasit ve akidesi kötüdür deriz. Nitekim biraz yukarıda, şey ve cisim arasındaki farkı beyan etmiştik : Şey, var olandır, cisim ise telif ve terkip ifâde eder. Te'lif, iki şeyin ayrıldıktan sonra bir araya getirilmesidir ki hudusun emarelerindedir. Zatı Bâri'ye uymaz, O bundan berfidir. Allah en iyi bilendir.

3 — Hululiye :

Her güzel surete Allahın hulul ettiğini iddia edenlerdir. Bunlar, güzel çocuk ve erkeklere meyleder, güzel yüzler ve erkekler arasında eğlenmek ve raksı hulul dolayısıyla tecviz ederler.

Cevap olarak bu taifenin inancının yanlış olduğunu söyleriz. Bunlarla putlara tapanlar aynı mesabededirler. Çünkü bunlar, Allahtan başka herşeyin sonradan yaratılmış (muhtes) olduğu hususunda bize uyuyorlar. Mekân ve yönlerden sıyrılmış olmak ezelden sabittir, eğer yön ve temekkünü Zâtının hâdis olduğunu, ezelden sabit olmadığını düşünerek izafe edersek, Onun mahalli havadis olması gerekir. Bu ise muhaldir. Böylece iddialarının saçmalığı ortaya çıkar.

4 — Haddiye :

Allahın bir sınırı vardır fakat kendisi sınırlanmış değildir iddia sında olanlardır. Bunlar «arş» ı Allahın durduğu yer sayarlar ve «O çok acıyıcı olan (Allahın emrû hükmü) arş'ı istila etmiştir» (137) âyetini kendi heveslerine göre tefsir ederler.

Cevap :

İddiaları apaçık fesattır. Çünkü, sınırı olanın mutlaka nihayeti olması gerekir, nihayeti olan ise sınırlı olur ve ezeli olması caiz olamaz Allah ise Zâtı ve sıfatları cihetinden ezeldir. Onu yönler ve diyarlar istia etmez, çünkü Tebareke ve Teala arş'tan öncedir ve ondan münezzehtir; yarattıktan sonra arş'a muhtaç olmaz. Çünkü Onun, arş'ı yarattıktan sonraki ile yaratmazdan önceki sıfatları birbirinin aynıdır. Bu yaratma fiilinden dolayı yeni bir sıfat eklenmemiştir. Allahın Zâtı, hâdiseleri (değişiklik) kabul etmez. O, bundan uzak yüksek ve büyüktür.

(137) Taha, 5

«O çok acıyıcı olan Allah'ın emr-ü hükmü arş'ı istila etmiştir» âyetinin anlamı nedir? diye sorarlarsa, şöyle deriz : Ehli Sünnetten bazıları, buna iman edip mânâsı ile uğraşmamayı tercih etmişlerdir.

Malik b. Enes şöyle demiştir : «İstiva meçhul değildir, keyfiyeti ise ma'lum değildir, bunun hakkında sual sormak bid'attir».

Başka bir rivayette ise : «Malik b. Enes mescidde otururken içeriye bir adam girdi ve 'Rahman arş'a istiva etti' ne demektir diye sordu, Malik; uzun uzun düşündü, ter içinde kaldı, sonra başını kaldırıp şöyle söyledi : Keyfiyeti ma'kul değil, istiva ise meçhul değildir, buna iman ise vaciptir; buna dair sual sormak bid'attir, ben seni sapıklıkta görüyorum. Sonra onları mescidden çıkardı» denmektedir.

Diğerleri mânâ ve izahla te'vile gittiler. Onlara göre «Rahman arş istiva etti» âyetinin mânâsı «Onun ismi arş üzerindedir» demektir. Bu tıpkı «Esselamu Aleyke» gibidir, «es - Selam» Allahın isimlerinden biridir; âyetin anlamı : «Rahman ismi arş üzerine yazılmıştır» olur. Kelam burada tamamlanır, «İsteva» kelimesi, daha sonra gelen «Lehu ma fi's-Semavat...» âyetinin müptedası olur: «Göklerde yerde ve bu ikisinin arasında ve nemli toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur» (138). Yakınlık, uzaklık, ilim, kudret, sakınmak, vermek, öldürmek, diriltmek O'nundur. Arş O'nun Zatına nemli topraktan daha yakın, veya nemli toprak ondan arş'ın olduğundan daha uzak değildir. Yakınlık veya uzaklık bizim sözlerimizde Allaha mesafe veya mesaha anlamında izafe edilmemiştir. O'na yakın olmak, rahmet ve iyilik yönünden, uzaklık da intikam ve ihanet yönündendir.

Bu şekilde dayanacakları hüccet kalmamaktadır. Allah en iyi bilendir.

5 — Tarihiyye ve Şâkiyye :

Bunların iddiaları şudur :

Taat işleyen bir kimseye mutî' ve masiyet işleyene de âsî denilemez. Çünkü taat işleyenin küfr üzere ve isyanda bulunanın da tevbe üzere ölmesi muhtemeldir. Mutî' ve âsî tesmiyesi caiz olamaz, ahirette, verilen ismin hilafının olması mümkündür.

Mümin ve kâfir konusunda da böyle düşünürler. Muvafat ehli de bunlara meylederler.

Şöyle cevap veririz :

Bu taifenin akidesi Ehli Sünnet ve Cemaata göre yanlıştır. Nitekim Allah, kendisinden sâdır olan zelle ve masiyet dolayısıyla Adem'i âsî

diye isimlendirmiştir: «Adem Rabbine karşı geldi ve şaşır kaldı» (139). Mamafih Allah, onun bu zelle ve masiyete tevbe edip affa uğrayacağını biliyordu.

Diğer bir cevap :

Allah kâfirlerle cihad edilmesini emr ve bunun karşılığı büyük ecr vadetmiştir. Bu taifenin vehmettiği husus muhtemel olsa cihad emri verilmezdi; çünkü kâfirin bir gün mümin olması, onun imanla rızık lanması ve üzerindeki kâfir isminin kalkması, Hazreti Peygamber devrinde ve daha sonra olduğu gibi muhtemeldir. Bununla beraber kimse bu fikre saplanmamıştır. Biliyoruz ki muteber olan fiilin haletidir : Kim taat ile gelirse bu halden dolayı mutî' ve kim isyan ile gelirse o halinden dolayı âsî diye isimlenir. Allah en iyi bilendir.

6 — Kavliyye veya Mücerrede :

Şu iddiayı ileri sürenlerdir :

İman mücerred bir sözden ibarettir. Kim «La İlahe İllallah» derse, buna inanmasa dahi gerçek mümindir. Çünkü Allah : «Deyiniz ki biz Allaha iman ettik» (140) ve Hazreti Peygamber : «Kim La İlahe İllallah derse cennete girer» demislerdir. Görülüyor ki, mücerret olarak söz ile iktifa edilmiş, niyet ve itikad şart koşulmamıştır.

Cevap :

Kitap ve Sünnete aykırı olması sebebiyle bu taifenin akidesi yanlışır.

Allahu Teala münafıklardan bahsederken şöyle buyuruyor : «İnsanlardan kimi de, kendileri iman etmiş olmadıkları halde, Allaha ve ahiret gününe inandık, der» (141) ve «Münafıklar sana geldiği zaman, şehadet ederiz ki sen muhakkak ve mutlak Allah'ın Peygamberisin, dediler; Allah da bilir ki sen elbette ve elbette O'nun peygamberisin. (Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor» (142).

Eğer iman mücerret bir sözden ibaret olsaydı, bütün münafıkların mümin olmaları gerekir ve imanın varlığı ile beraber yokluğu muhal olurdu. Öyleyse, söz ile itikad arasında mutabakat bulunması imanın sahih olması için şarttır. Hazreti Peygamberin bir hadisindeki sözü buna delâlet eder: «Halis ve muhlis olarak kim La İlahe İllallah derse cennete girer». Tefvik Allahtandır.

(139) Taha, 121

(140) Bakara, 136

(141) Bakara, 8

(142) Münafıkun, 1

7 — Vâlihiyye :

Şu iddiada bulunan taifedir :

Marifetullah hayretten ibarettir, kimse Allahı gereği gibi bilemez, lâkin o kimse Allahı bilmekten âciz olduğunu bilirse, asıl marifet budur.

Cevap :

Bunların görüşleri yanlıştır. Çünkü Allah kâfirler hakkında şöyle buyurmuştur : «Allahın kadrini ona lâıyk olacak bir surette hakkıyla takdir etmediler» (143). Müfessirlere göre bunun mânâsı, Allahı hakkıyla bilmediler 'dir. Âyette, müminin O'nun hakkıyla bilebileceğine delâlet vardır. Böylece mümin ile kâfir arasındaki zıtlık ortaya çıkar ve bu delalet doğrudur. Çünkü kâfir O'nu hakkıyla bilemez, zira O'na ortak ve dostlar izafe etmekte, yani O'nun rububiyetine yakışmayacak isnatlarda bulunmaktadır; hakkıyla biimiş olsaydı bunları Ondan nef-yeder, O'na birşeyi ortak kılmaz, O'nu takdis eder, büyüklüğünü kabullenir, O'nu evsafu'l-hudûs ile tavsif etmez. Böylece mümin, O'nu hakkıyla bilen kimse olur, kâfir de bunun aksidir. Meleklerin kıyâmet günü söyleyecekleri «Ya Rab, sana lâıyk olduğun şekilde ibâdet edemedik» sözü de bunların fikirlerine delil olamaz. Burada bahsedilen «lâıyk olunan ibadet» O'nun rububiyetine nazaranıdır, emrine nazaran değildir. O'nun emrine göre hakkı'l-ibadet yerine getirilebilir, bu tasavvur olunabilir, zira O tebarek ve teala şu sözü ile ibadet ve taat emretmiştir : «O halde Allaha, dinde O'na ihlas edici olarak, ibadet et» (144) ve «Halbuki onlar Allaha, O'nun dininde ihlas ve samimiyet erbabı ve muvâhid olarak ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılma-larından, zekâtı vermelerinden başkasıyla emr olunmamışlardı. En doğru din de bu idi» (145).

Bu âyetlere göre gerektiği gibi veya bunun aksi şekilde ibâdetle emredilmiş olmaktan başka ihtimal yoktur. Gerektiğinin aksi şekilde ibadetle emretti denmesi caiz değildir; bu O'ndan menhîdir, böyle bir şeyle memur etmez. Böylece bu kısım taayyün eder.

Diğer bir cevap :

Allah bize, kendisine lâıyk olduğu şekilde ibâdetde bulunmamızı emretmiştir. Eğer bu bizim takatimizin üzerinde olsaydı emretmezdi. Zira «Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez» (146). Mamafî şöyle söyleriz : Kul yaptığı taat ve hizmette kendini da-

(143) En'am, 91

(141) Bakara, 8

(144) Zümer, 2

(145) Beyyine, 5

(146) Bakara, 286

ima kusurlu görmelidir. Çünkü en küçük bir nimete dahi hakkıyla şükretmekten dahi acizdir ve Allaha karşı yapılacak bütün taatleri ifâ edemez. Allah en iyi bilendir.

8 — Amriyye :

İleri sürdükleri iddia şudur :

Müminin işlediği measi ve irtikap ettiği günahlardan dolayı ceza görmesi vacip değildir. Çünkü müminin işlediği masiyet yanlışlıkla ve gaflet yüzünden, kazaen olmuş olabilir. Yoksa ondan, Allahın emrinin hilafı sadır olmaz, o zaman kâfir sayılırdı.

Cevap olarak, görüşlerinin yanlış olduğunu söyleriz. Çünkü Allah her suç için bir ikab vacib kılmış, zina, şarap içmek, kazf v.s. için hadler beyan etmiştir. Eğer bunlar kasd ve ihtiyarı ile olmuyorsa hadd niçin icabetsin?

Nitekim Hazreti Peygamber şöyle diyor : «Ümmetimin her ikisinden de tiksindiği için hata ve nisyân onlardan kalkmıştır».

9 — Sâibiyye :

«Allah yaratıkları yaratıp başıboş bıraktı, hiç kimseye Allaha imandan başka birşey teklif etmedi, kim O'na inanırsa cennete, kim inkâr ederse cehenneme gider» diyenlerdir. Onlara göre namaz, oruç ve sair taat ve ibâdetlerin hepsi fazladır, farz olmadığı halde yapılan ibâdetlerdir. Bunları Allahın şu kavlinde olduğu gibi, isteyen yapar, isteyen terkeder : «Siz dilediğinizi işleyin» (147).

Cevaben şöyle söyleriz :

Bunların itikadı şer'î hükümleri açıktan açığa kaldırıp, Kitap, Sünnet ve İcma ile sabit ameli ibtal eylemesi dolayısıyla tamamen küfür ve ilhaddır. Kitabullahın bir âyetini dahi inkâr edenin kâfir olacağı hususunda Ehli Sünnet ve Cemaat indinde ihtilâf edilmemiştir. (Bir âyet için böyleyken) tamamen nasıl inkâr edilebilir? Görmüyor musunuz, Ehli Ridde, zekatı vermekten imtina edince Hazreti Ebû Bekir Sıddîk onlarla mukateleye girişmiştir.

İddialarına delil getirdikleri âyet de onların fikirlerini desteklemez, zira âyetin mânâsında ibahe değil, azarlama ve tevbih vardır. Allah şöyle buyurmaktadır : «Artık dileyen iman etsin, dileyen gâvur olsun» (148).

(147 Fussilet, 40

(148) Kehf, 29

10 — Sarıkiyye :

Bunların ileri sürdükleri iddia :

Çaldığı on şeyin birini sadaka olarak veren kimse için, bu onda bir, çalınmış olan on'un kefareti olur. Çünkü Allah'ın buyurduğu gibi, bir hasen sadakanın on katı verilir : «Kim Allaha bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona on kat var. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mikdardan fazlasıyla cezalanmaz» (149).

Keza, bir kadınla zina eder, sonra guslederse, bu iğtisal o zinanın kefareti olur, ceza terettüp etmez, dünya ve ahirette muaheze görmez.

Bu taife, taate teşvik için Hazreti Peygambere nisbetle, ortaya uydurma hadîsler atmayı tecviz ederler. Bu konuda birçok rivayet zikr ederler. Bununla, insanları ibâdet ve taata rağbet ettireceklerini zannederler.

Cevap olarak deriz ki, bu taifenin görüşü yanlış ve akidesi akidelerin en bozuğudur.

Allah şu kavli ile hırsızın elinin kesilmesine hükmetmiştir : «Erkek hırsızla kadın hırsızın ellerini kesin» (150) ve zina için de hadd ile hükmetmiştir : «Zina eden kadınla, zina eden erkekten her birine yüzer deynek vurun» (151). Eğer onda bir'i tasadduk etmek ve iğtisal bu iki hareketin kefareti olsaydı, niçin «kesmek» ve «hadd» ile hükmedecekti? Görüşleri bâtıldır.

Diğer bir cevap :

Çalınmış malın sahibine iadesi vaciptir. Ondandır verilecek sadaka sahih değildir. Hazreti Peygamber şöyle buyurmuştur : «Meşru olmandan sadaka verilemez» ve «Haram parayı almayı reddetmek, Allah indinde kabul olunmuş yetmiş haccdan efdaldır».

Hazreti Peygambere yalan hadîs izafesinin cezası ise cehennemdir. Nitekim Hazreti Peygamber : «Kim bilerek bana yalan izafe ederse, cehennemdeki yerine hazır olsun» buyurmuştur. Allah her şeyi en iyi bilendir.

11 — Behşemiyye :

Bunların iddiasına göre, imanın sıhhatının şartı, helâl ve harama imanın marifetidir. Bunların hepsini bilen, haram ve helala ister inansın ister inanmasın, mümindir. Bunlardan birini bilmeyenin imanı sahih değildir.

(149) En'am, 160

(150) Maide, 38

(151) Nur, 2

Cevap :

İtikadları Ehli Sünnet ve Cemaat indinde fasittir; çünkü, ikrar ve itikad olmaksızın mücerred ilim iman olamaz. Görmüyorlar mı ki, İblis imanın hak olduğunu biliyor ve fakat mücerret ilim iman sayılmadığından bu ilmi ona fayda vermiyordu.

Keza yahudiler de biliyorlardı ki «Muhammed Allah'ın Resulüdür», nitekim Allah da bunu belirtmiştir : «Kendilerine Kitap verdiklerimiz onu (o peygamberi) öz oğulları gibi tanır. Öyle ikên içlerinden bir güruh, kendileri bilip durdukları halde yine de hakkı gizlerler» (152).

Mücerredü'l-ilm ve bunun aksi; müminler biliyorlar ki küfr bâ-tıldır ve böylece ilim sahipleri kâfir olmuyorlar. Sabit oluyor ki mücerred ilmin küfre ve imana tesiri yoktur.

Şayet imanı bilmeyi onun sıhhati için şart saysaydık, Allahın âleminde bir tane mümin bulunmazdı.

12 — Haşeviyye :

Bunlara göre şer'î hükümlerde kıyas'ın kullanılması caiz değildir. Çünkü ilk kıyası yapan İblis'tir ve bundan bir hayr ve iyilik bulmamıştır. Kıyas yapan herkesin hali de İblisin hali gibi olur. Vacip olan hükümlerin vücubu Hazreti Peygamberin kavli iledir. Kıyasın hükümlerde yeri yoktur.

Ömer'in şöyle söylediğini rivayet ederler : Rey ashabı sünnetin düşmanlarıdır. Bu taife, mezkûr görüşlerinin İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel ve başkalarının mezhebi olduğunu iddia ederler.

Cevap olarak bunların görüşlerinin yanlış olduğunu söyleriz. Zira, Ehli Sünnete mensup âlimlerin hepsi, hakkında nass, sünnet ve icma olmayan hâdiselerde Kıyas'ın kullanılmasının cevazı hususunda ittifak etmişlerdir.

Sahabenin rivayetine göre Hazreti Peygamber M u a z ' ı Y e m e n ' e gönderirken :

- Ne ile hükmedeksin ya M u a z ?
- Allahın Kitabı ile.
- Eğer onda bulamazsan?
- Resulullahın sünneti ile.
- Eğer onda da bulamazsan?
- Reyimle içtihad ederim.

Bunun üzerine Hazreti Peygamber : «Resulunun resulunu, resulunun rızasına uygun olarak muvaffak kılan Allaha hamd olsun, demiştir.

Görülüyor ki Hazreti Peygamber onun sözünden memnuniyet duymuş, kıyas'ı kullanması cihetinden onu medh etmiştir. Eğer kıyas caiz olmasaydı onu niçin medhedecekti ve o medhe niçin lâıyk olacaktı?

İblisin kıyası ise Allah'ın emrini reddetmiş olması hasebiyle kıyas değildir. Esasen bu konumuzun dışında kalır, zira biz kıyasın cevazına Kitapta nass ve sünnet bulunmadıkça kail oluruz. İblis ise nassı bulduğu halde onu reddetmiş, onunla amel etmemiştir. Bu yüzden de hayra ulaşamamıştır. Her şeyi en iyi bilen Allah'tır ve tevfiik ondandır.

13 — Kerramiyye :

Tıpkı Müşebbihe gibi, Allahı yaratıklarına benzeten, O'nun cisimler gibi olmayan bir cisim ve mahallu'l-havadis olduğunu iddia ve O'na inmek, çıkmak, oturmak ve kalkmak nisbet edenlerdir.

Cevap daha önceki fasıllarda geçmiş olduğundan tekrarına lüzum görmüyoruz. Haberlerde varid olan inmek (nüzü) ve mümasilleri için iki yol vardır :

1 — Bunlara olduğu gibi inanıp keyfiyetini araştırmaktan vazgeçmek. Nitekim Selefı Salihden böyle rivayet olunmuştur.

2 — Nüzül O'nun emrine, hikmetine ve rahmetine hamledilebilir. Doğrusunu ancak Allah bilir.

Burada Müşebbihe'nin görüşleri ve sınıflarının anlatılması sona erdi. Allah'tan bizi Sünnet ve Cemaat üzere sabit kılmasını, fazlı ile bizi sapıtıcı şeylerden uzak tutmasını niyaz ederiz.

MUATTILA VE SINIFLARI

Bunlara Cehmiyye, Zenadika Karamita da denilir. Dâvalarının aslı şu iddiaya dayanır :

Allah mevcuddur veya şeydir demek caiz değildir. Zira, şayet O mevcuddur ve O'nun gayrı mevcuddur; veya O şeydir ve O'nun gayrı şeydir, dersek bununla teşbihe gidilir. Keza «Le Şey» ve «La Mevcud» demek de caiz değildir. Aynı şekilde diğer sıfatları üzerinde dururlar, Kıdem'i konusunu ele alırlar ve : «O mahluk veya gayrı mahluktur diyemeyiz» derler. Sırat'ı, Mîzan'ı, amellerin tartılmasını ve şefaati inkâr ederler.

Cevaben dâvalarının yanlış olduğunu söyleriz. Allah kendi nefsini şey olarak isimlendirmiştir : «De ki, şâhid olmak bakımından hangi şey daha büyük? De ki, benimle sizin aranızda Allah hakkıyla şahittir» (153).

Keza, O mevcuddur da... Şayet mevcut olmasaydı ma'dum olurdu; ma'dum olsaydı âlem de ma'dum olurdu. Halbuki Bâri azze ve celle ezelden ebede Vacibu'l - Vücuddur.

Âlem ise caizu'l - vücuddur. O elan mevcuddur, benzeri ve nazirinin bulunması imkânsızdır. Öyleyse deriz ki : O, şeylere benzemeyen bir şeydir. Bu sözümüzle hem teşbih ve hem de ta'til'den uzak kalmış oluruz.

VIII. BÖLÜM

Bu asıldan on iki fırka teşekkül etti : Cehmiyye, Mahlukiyye, Lafziyye, Vâkıfıyye, Mureysiyye, Varidiyye, Kabriyye, Vezniyye, Meyliyye, Harkıyye, Fâniyye ve Zenadika.

1 — Cehmiyye :

Cehm b. Safvan et-Tirmizî'nin peşinden gidenlerdir. Cehm'e göre, Allaha «O şeydir ve la şeydir, La Mevcud, Gayrı Mevcuddur demek caiz değildir». Diğer sıfatları için de aynı şey varittir.

Sultana karşı hurucu tecviz eder.

Kulların istitaaya sahip olduklarını reddeder.

İmanın mücerred bir bilgidен ibaret olduğunu söyler.

Cennet ve cehennemın faniliğine kaidir.

Allah gayrı ma'lumdur, yaratıkların ilmi O'nu istiab etmez görüşündedir.

Cevap :

Allah Şeydir ve La Şey'dir meselesinin cevabı daha önceki fasılda verilmişti.

İman mücerred bilgidir iddiasının cevabı da, Müşebbihe'den Behsemiyye anlatılırken zikredilmişti. Keza cennet ve cehennemın fani oldukları ve sultana hurucun hak olduğu iddiasına da cevap verilmişti.

Bunlar, «Beni katiyen göremezsin» (154) âyetine dayanarak Ahirette Allahın görüleceğini inkâr ederler. Buna şu cevabı veririz: «Beni göremezsin» den kasıt, bu dünyada göremezsin'dir. Ahirette şu âyetin delaletiyle müminlerin O'nu görecekleri haktır: «Şüphesiz ki onlar o gün Rablerini görmekten katiyen mahrumdurlar» (155). Kâfirler küfrleri sebebiyle O'nu görmekten mahrum olacaklarına göre müminler, imanları dolayısıyla bundan mahrum kalmayacaklardır. Çünkü mümin ile kâfir arasında tam bir tezat vardır.

Allahın şu kavli de buna delildir : «Yüzler (vardır) o gün tertazedir. Rablerini görecekler» (156).

(154) Araf, 143

(155) Tatfif, 15

(156) Kıyamet, 22 - 23

«O'na gözler erişemez (idrak edemez)» (157) in anlamı nedir öyleyse, derlerse, cevabımız şudur: İdrak, rüyetten ayırdır. İdrak ihata'yı gerektirir, ihata ise Allah'tan menfidir. Bu sebeple şöyle deriz: O görülür fakat idrak edilemez. Tefvik Allah'tandır.

2 — Mahlukiyye :

Bunlar, Kelamullah mahluktur, kim gayrı mahluk olduğunu söylese, şirke sapmış olur, zira Allahın onunla ezeli olduğunu söylemektedir. «Hakikat biz O'nu, anlıyasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık» (158) âyeti de mahlukiyyetinin delilidir. Allah onu «ca'l=kılmak» lafzı ile zikretmiştir, bu ise «halk=yaratma» dan ibarettir. Keza, Allahın şu «Rablerinden kendilerine yeni bir (muhtes) ihtar gelmeye dursun, onlar bunu hep ille istihza ederek ve kalpleri oyuna dalarak dinlemişlerdir» (159) ve «Allah, kelâmın en güzelini (ahsenu'l-hadîs) ahenkdar, katmerli bir kitap halinde indirmiştir» (160) âyetlerinde varid olduğu gibi, «muhtes» ve «hadîs» asla «kadîm» olamazlar. Kur'an'ın mahluk olduğu da böylece sabit olur, iddiasında bulunanlardır.

Cevap :

Daha önce beyan etmiştik ki Kur'an Allah'ın kelâmıdır ve Kelâm O'nun sıfatıdır; bütün sıfatları da ezeldir. Ezeli ise, mahluk, muhtes ve hadis olamaz. Dayandıkları âyeti anlayış şekilleri doğru değildir. Nitekim, «Hakikat biz onu arapça bir Kur'an yaptık» dan kasıt «biz onu mânaları anlaşılın diye arapça beyan ettik» demektir.

«Rablerinden kendilerine yeni bir (muhtes) ihtar gelmeye dursun» âyetindeki muhtes'e gelince, bu, tenzil cihetiyle muhtestir. Allah onlara hatırlatmak ve tavsiyelerde bulunmak için inzal etmiştir.

Böylece görüşleri ve zikrettikleri bâtil olur.

Ebû Yusuf el-Magazî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: «Ebû Hanife ile Kur'an konusunda altı ay münazara ettim, sonunda şu hususta görüşlerimiz birleşti: Kim Kur'an-a mahluktur derse sapıklık içindedir». Başka bir rivayette ise «Kim Kur'an mahluktur derse kâfirdir» denilmektedir ki bu Şafii'nin sözüdür.

Kitabımızın baş taraflarında bu konuda imamların görüşleri geçmişti. Bazıları, (Kur'an-a mahluk diyenler için) kâfir, bazıları zındık ve bazıları da kâfir zındık demektelerdir.

(157) En'am, 103

(158) Zuhruf, 3

(159) Enbiya, 2

(160) Zümer, 23

3 — Lafziye :

Lafz ve mefuz, kıraat ve makrû aynı şeydir, birdir iddiasında bulunanlardır. Bunlara göre kulun Kur'an okuması kıraatı, Kur'an-ın mahluk olmayışı gibi, mahluk değildir.

Cevap :

Görüşleri yanlıştır, zira kıraat, kâriin sıfatıdır, Kari ise mahluktur; mahlukun sıfatı da mahluk olur. Makrû ise, Kelâmu'l-Bâridir, O'nun Kelâmı ve sıfatları ezeldir, ezeli olan da mahluk olamaz.

Fiil ve mef'ul birdir deyince ibâdet ve ma'bud da birdir demek icabeder. Bu görüşün saçmalığını ise kimse gizleyemez. Tefvik Allahtandır.

4 — Vâkıfiye :

Şu iddiada bulunan taifedir : «Kur'an-ın mahlukiyeti ve kıdemi hakkında konuşamayız, çünkü deliller mütearızdır, en iyisi kaçınmaktır. Kur'an Allah'ın Kelamıdır der dururuz».

Bu taifenin görüşü yanlıştır. Daha önce, Kur'an-ın mahluk olduğunu söyleyenin ya kâfir, ya zındık ya da sapık olduğunu söylemiştik; Vâkıfiye'den olan, Kur'an-ın kıdemi meselesini kesin olarak söylemediği için onlardan (Kur'an-ın mahluk olduğunu söyleyenlerden) olur. Zira kıdem ile hudus arasında bunları yerleştirecek üçüncü bir mertebe yoktur.

5 — Mureysiye :

Bişr b. Gıyas el-Mureysi'ye tâbi olanlardır. Bişr de Kur'an-ın mahluk olduğunu iddia ediyor ve dördü hariç -meşiyet, ilim, kudret, tahlîk Allahın sıfatlarını inkâr ediyordu.

Cevap :

Daha önceki fasıllarda gördüğümüz üzere, bu itikad Ehli Sünnet ve Cemaat indinde apaçık fesattır.

Kur'an muhakkak ki Allahın kelamıdır ve kelim O'nun sıfatıdır. Allahu süphanehu ve tealâ bütün sıfatlarıyla kadim ve ezeldir.

Mişr'in ileri sürdüğü bu görüş Halife Memun'u da izlal ederek Kur'an-ın mahlukiyetine meylettirmiştir. Bu kavli kabul etmeyen bir cemaat idam edilmiştir.

Sonra Abdulaziz b. Ebî Ruvvad, Bişr ile bu konuda münazarada bulunmuş, onu mağlup etmiş, Bişr idam edilmiş, Memun da fikrinden rücu ile Allaha tevbe etmiştir.

6 — Vâridiyye :

Şu iddiada bulunan taifedir :

Mümin cehenneme girmez, Kur'andaki bütün vaidler kâfirler içindir. Mümin için vaid yoktur. Mümin cehenneme girmekten emindir, zira oraya giren için artık çıkış yoktur.

Cevap :

Görüşleri iki cihetten Allahın Kitabına aykırı olduğu için yanlıştır, deriz.

Allah şöyle buyuruyor : «Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere ille oraya (cehenneme) uğrayacaktır. Bu, Rabbimin uhdesine vacip kıldığı, kaza ettiği bir şeydir. Sonra takvaya erenleri kurtaracağız» (161).

Allah haber veriyor ki, cehenneme ille uğranılacaktır, sonra şirk ve isyandan ittika etmiş olanlar Allahın kurtarmasıyla kurtulacaklardır.

Bu taife ise önce adem-i duhulü iddia ediyor, sonra oradan hurucu inkâr ediyorlar. Âyet ise hem duhula hem de huruca delalet etmektedir. Allah en iyi bilendir.

7 — Kabriyye :

Bunlar kabir azabını, Münkir ve Nekir'in kabirdeki sualini inkâr ederek şöyle derler : İki tane meleğin, yanlarında iki yardımcısıyla dört arşınlık yere sığımaları nasıl tasavvur olunabilir? Nitekim yırtıcı hayvanların yediği veya ateşin yaktığı veya suda boğulanların cezalandırılması muhaldir.

Cevap :

Bu taifenin akidesi yanlıştır. Kabir azabı ve kabirdeki suale dair varid olmuş haberler vardır ve ümmet bunda müttefiktir.

Allahın «Biz onları iki kerre azaba uğratacağız. Sonra da daha büyük bir azaba döndürülecekler onlar» (162) âyetiyle tekid edilmektedir. İki azabın biri bu dünyada kılıç altında can vermek, diğeri de kabirdeki azabdır. «Daha büyük bir azab» ise cehennem azabıdır, Müfessirler de böylece zikretmişlerdir.

Keza şu âyet de : «(Azabdan biri de) ateştir ki onlar sabah akşam buna arz olunacaklar» (163) buyurulmaktadır. Yani kabirde, sabah akşam ateşe arz olunacaklardır. Böylece kabir azabının lâıyk olanlar için mevcut bulunduğu sabit oluyor. Tefvik Allah'tandır.

(161) Meryem, 71 — 72

(162) Tevbe, 101

(163) Mümin 46

8 — Vezniye :

Şu iddiada bulunan taifedir :

Amellerin mîzan ile tartılması (vezn) muhaldir. Allah âlimu'l-gayb ve'ş-şehade'dir; mîzan ise mikdarın bilinmesi ve meçhulun beyanı için konulur. Kulların amelleri ise Allah için gizli ve O mîzana muhtaç değildir.

Cevap :

Bu taifenin iddiası yanlıştır. Allahın Kitabını inkâr etmektedirler. Allah, «Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri koyacağız. Artık hiçbir kimse hiçbir şeyle haksızlığa uğramayacaktır» (164) ve «Artık kimlerin terazileri ağır basarsa işte onlar murada erenlerin ta kendileridir. Kimin de tartıları hafif gelirse bunlar da âyetlerimize zulmeder oldukları için kendilerine yazık etmişlerdir» (165) buyurmaktadır. Bu babdâ bu şekilde varid olmuş âyetler vardır.

Şöyle bir sorulabilir : Amellerin vezni nasıl tasavvur olunabilir? Amel arazdır, bâki kalmaz.

Şu cevabı veririz : Kur'an-da varid olanları ve haberleri ikrar vacibdir. O'nun keyfiyeti müşahede ve muayene ile tahakkuk eder. Bazıları, Allah o gün cevheri yaratacak ve arazları bunun üzerine koyacaktır, sonra cevher Allah nasıl isterse öyle tartılacaktır, derler. Bazıları, amellerin kaydedildiği siciller tartılacaktır, derler. Doğrusunu ancak Allah bilir.

9 — Meyliye :

Kıyamet gününde şefaatin olmadığını iddia edenlerdir. Şefaathane bir nevi «meyl»dir, kıyamet günü ise meyl olmaz, derler. Allah şöyle diyor : «Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Babanın evladına, bizzat evladın da babasına hiçbir şeyle faide veremeyeceği günden korkun» (166) ve «kişinin kaçacağı gün, biraderinden, anasından, babasından, karısından, oğullarından. O gün bunlardan herkesin kendine yeter bir işi vardır» (167). Öyleyken şefaathane olur mu?

Cevap :

İddialarının doğru olmadığı kanaatındayız. Çünkü kıyamet günü Enbiya, evliya ve salihinin şefaathane olduğu hususunda Kur'an-da âyet-

(164) Enbiya, 47

(165) A'raf, 8 — 9

(166) Lokman, 33

(167) Abese, 34 — 37

ler, sahîh eser ve haberler vardır. Allah, «Ümid edebilirsin, Rabbin seni bir makam-ı mahmuda gönderecektir» (168) buyurmuş ve müfessirler bundan muradın şefaati olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bir âyette şöyle diyor : «Bunlar O'nun rızasına ermiş olan dan başkasına şefaati edemezler» (169). Nefy'den istisna ise isbatı gerektirir.

Hazreti Peygamber, «Şefaati ümmetinden kebair işleyenler içindir» buyurmuştur.

Anlattıklarımızla şefaati inkâr edenlerin iddialarının yanlışlığı ortaya çıkmış oluyor.

10 — Harkıyye :

İddiaları şudur :

Kâfirler cehennemde ancak bir defa yanacaklardır. Bu yanıktan sonra cehennemde buldukları halde ateşi duymayacak, elem hissetmeyeceklerdir. Zira onlarda bu yanıktan sonra hayat kalmayacaktır. Allah, «Kim Rabbine suçlu olarak gelirse hiç şüphesiz ona cehennem var. O orada ölmez de dirilmez de» (170) buyurmaktadır.

Diğer bir delil :

Onların ateşte yanmalarına sebep küfürleridir. Halbuki onlar sadece bir defa kâfir olmuşlar, sonra bu şekilde kalmaya devam etmişlerdir. Cezalarının da hareketlerine uygun olması icabedecek, yani bir defadan fazla yanmayacaklardır.

Cevap :

Allahın Kitabına muhalefetleri dolayısıyla görüşleri yanlıştır. Nitekim Allah şöyle buyuruyor : «Onların derileri piştikçe azabı tatmaları için derilerini yenileyeceğiz» (171) ve «Onların azabı asla hafifletilmez» (172) ve «Artık azabı tadınız, biz sizin azabınıza ancak azab katarız» (173).

Bu âyetler azab'ın cehennem ehli için kesintisiz olduğuna delildir. «Oraya giren ne ölür ne de yaşar» âyetine sarılışlarına gelince, şöyle deriz: Bundan murad ukubet ve azabın devamlı ve bâki oluşudur. Öl

(168) İsra, 79

(169) Enbiya, 28

(170) Taha, 74

(171) Nisa, 55

(172) Bakara, 86, 163 ve Ali İmran, 88

(173) Amme, 30

mezler ki istirahat etsinler ve güzel bir hayat yaşamazlar, ancak ebediyen Allahın azab ve ukubetinde kalırlar. Nitekim Allah şöyle buyurur : «Onlar ateşten çıkılmalarını isterler. Halbuki onlar bundan çıkıcılar değildir. Onlar için kendilerini tutup durduracak (salıvermeyecek) bir azab vardır» (174).

11 — Fâniyye :

İddiaları şudur :

Cennet ve cehennem fanidirler, zira bu ikisinin bâki olduklarını söylersek, Allahın da bâki olduğunu söylediğimizden, isim ve anlamda ortaklığı (şirk) icabettirir. Bu ise caiz değildir, nitekim Allah şöyle buyurmuştur «O'nun hiçbir adaşı olduğunu bilir misin?» (175), bunun anlamı, O'nun hiçbir adaşı yoktur demektir.

Hazreti Peygamber de «cehennem kapıları çarpar» buyurmuştur. Yani müddet uzar, zaman geçer de cehennem boş kalırsa kapılarını çarpar. Bu da zeval ve fenaya delildir.

Cevap :

Bu itikad Ehli Sünnete göre sahih değildir; zira cennet ve cehennem fâni değil bâkidirler. Allah : «İçinde ebedî kalıcılar» (176) buyurmuştur. Cennetin nimetlerinden «kesilmeyen, yasak da edilmeyen birçok meyveler arasında» (177) ve «Takvaya erenlere vadedilen cennetin sıfatı şudur : Altından ırmaklar akar onun. Yemişleri ve gölgeleri daimdir» (178) şeklinde bahseder.

Bir hadîste şöyle denilmektedir : «Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme yerleştiği zaman, ölüm güzel bir koç şeklinde cennet ile cehennem arasına getirilir ve şöyle denir : 'ey cennet ehli ebedî kalın, orada ölüm yoktur ve ey cehennem ehli ebedî kalın, orada ölüm yoktur', sonra bu koç kurban edilir».

Böylece sabit oluyor ki cennetle cehennem fâni değildir, bu taife nin dâvası bâtıldır.

«Bu ortaklığı icabettirir» iddiaları da doğru değildir. Cennet ve cehennem, yoklarken sonradan yaratılmışlardır. Bârî ise, Zâtı itibariyle kadîm, ezeli, ebedîdir. Sıfatları lem yezel ve layezal'dir. Allah, «O

(174) Maide, 37 .

(175) Meryem, 65

(176) Nisa, 57

(177) Vakıa, 32 - 33

(178) Ra'd, 35 .

evvel ve ahirdir» (179) buyurmuştur. Binaenaleyh ortaklığın tahakkukuna imkân yoktur.

Şöyle denebilir : Bir kâfir küfründe elli ya da yüz yıl devam edebilir; bunun azab ve ukubeti ise ebedî oluyor, bu nasıl olur?

Şöyle cevap veririz Bu kâfir ebediyyen yaşasaydı bile küfründe sabit kalacaktı. Şu âyet bu hususa delâlet eder: «Geri dönseler bile yine vaz geçirilmek istendikleri şeylere döneceklerdir» (180). Mümin de şayet ebedî olarak yaşasaydı ebedî olarak iman üzere kalırdı. Bu sebeple her birine itikadı üzere muamele tatbik edilir.

Şöyle denebilir : Şahidde kâdî'nin ilmi ile, keza gaipte hükmetmesi caiz değildir.

Şu cevabı veririz : Böyle bir kıyas bâtıldır. Şahidde kâdî'nin ilmi, ta'n eden kimsenin ta'nından salim değildir veya zıddı ya da kendisi doğru olmak ihtimali vardır. O'nun hakkında şahidlere itibar ile bu ihtimal ortadan kalkar. Bu mânâ gaip diye anlaşılmamalıdır.

12 — Zenadîka :

Allahın sıfatlarından hiçbirinin isbatını tecviz etmeyenlerdir. Şunu iddia ederler : Allahu teala idrak olunamaz. Nitekim Allah «O'na gözler erişemez» (181) buyurmuştur. İdrak edilemeyenin sıfat ve haberlerinden bahsetmek ise muhaldir.

Cevap :

İddiaları Allahın Kitabına muhalif olduğu için onları küfre sürüklemektedir. Çünkü Allah kendi nefsinin Rububiyyet, Kudret, Hâlıkıyyet, Râzıkıyyet, İrade, İlim v.s. sıfatları ile tavsif etmiştir. Allah şöyle diyor : «O en güzel yaradani, sizin de evvelki atalarınızın da Rabbi olan Allahı» (182), ve «Âlemlerin rabbı Allaha hamdolsun» (183) ve «De ki, O sizin üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azab göndermeye veya sizi birbirinize katıp, kiminizden kiminin hıncını tattırmaya kadir» (184) ve «O öyle Allah'tır ki, vücutte getireceği herşeyi hikmeti muktezasınca takdir edendir. Onları var edendir» (185) ve «Allah sizi yaratan, sonra rızıkınızı veren, sonra sizi öldürecek, daha sonra da sizi

(179) Hadid, 3

(180) En'am, 28

(181) En'am, 103

(182) Saffat, 126

(183) Fatıha, 2

(184) En'am, 65

(185) Haşr, 24

diriltecek olandır» (186). Bu mânaya gelen daha başka âyetler de vardır.

Zenadika'dan bazıları Sani'i değil fakat onun resuller göndermesi hususunu inkâr ederler. Bu Berahime'nin kavlidir. Onlar ba's ve irsal'i inkâr ile «M u h a m m e d -S.A.- hakim bir insandı; Kur'an-ı daha önce gelmiş olanların sözlerinden bir araya toplamıştır» derler. Aynı şeyi yahudiler de söylemiş «M u h a m m e d -S.A.- Abdullah b. Selam'dan işitiyor, onu fasihleştirip cemediyor» demişlerdir.

Bu iddia fesadın son mertebesidir. Allah şöyle buyuruyor : «De ki, ey insanlar, şüphesiz ben göklerin ve yerin mülküne malik olan, kendinden başka hiçbir tanrı olmayan, diriltmekte öldürmekte bulunan Allahın size, hepimize gönderdiği Peygamberim» (187).

Sahabiler şöyle söylerlerdi : «O seni hak nebî olarak gönderdi».

Böylece iddiaları tard ve aks yoluyla ibtal edilmiş oluyor. Bunların halleri şöyle oluyor : Bu âyetleri ya tasdik ya tekzib ederler; tasdik ederlerse, Hazreti Peygamber «Allahın size gönderdiği peygamberim» diyor, bu dâvalarını ibtal eder. Tekzib ederlerse, yine iptala uğrarlar, zira «Muhammed hakim bir insandır» deyip sonra onu tekzib ediyorlar, halbuki yalancı insan hakim olamaz.

Allah başka bir âyette diyor ki : «İnsanlar tek bir ümmetti. (Kimi iman etmek, kimi küfre sapmak suretiyle ihtilâfa düştüler). Binaenaleyh Allah rahmetinin müjdecileri azabının habercileri olmak üzere onlara peygamberler gönderdi» (188). Tefvik ve ismet Allahtandır.

Heva ve bid'a ehlinin bahsi burada sona eriyor. Allahtan, kendi yolundan ayrılmış yollara uymaktan bizi esirgemesini diler, Allahtan başka ilah olmadığına, O'nun bir ve şeriksiz, bir ve samed olduğuna, doğurmamış ve doğurulmamış; hiçbir şeyin de O'nun dengi ve benzeri olmadığına şahadet ederiz.

Allahtan niyazımız, bizi Ehli Sünnet ve Cemaat itikadı üzere tesbit buyurması, bid'at ve sapıklıktan fazlı ve rahmetiyle bizi uzak tutmasıdır. Allah bize yeterlidir. O ne güzel vekil, velî ve yardımcıdır.

Seyyidu'l-murselin, hâtemu'n-nebiyyin, Resulu Rabbi'l-âlemin Muhammed efendimize, âline, ashabına Rabbu'l-âlemin devamlı ve bol salat ve selam etsin.

(186) Rum, 40

(187) En'am, 158

(188) Bakara, 213

IX BÖLÜM

KÂFİRLER VE SINIFLARI

Bunlar yirmi sınıftırlar :

1 — Sofistâiyye :

Bunların dini mahsusatın inkârıdır.

2 — Nehdiyye :

Yerler, gökler ve bunların dışında ne varsa, âlemin kadîm olduğunu söylerler.

3 — Ashabu'l-Heyûla :

Her şey için kadîm bir Heyûla yani asl bulunduğunu iddia ederler.

4 — Ashabu't-Tabai :

Dört unsurun -ateş su, hava, toprak- kadîm olduğunu iddia ile, bunun yanında dört kadîm tabiat vardır : Hararet, burudet, rutubet ve yubuset, ve âlemde bulunan herşey bu dörtlerden mürekkeptir derler.

5 — Felasife :

Tabai inkâr ile âlemin kıdemini ileri sürenlerdir. Bazıları, Sani' mutasavverdir, lâkin kadîm illet, kadîm malulun vücudunu gerektirir derler.

6 — Küffaru'l-Müneccime :

Feleklerin, yıldızların kadîm olduğunu söyleyenlerdir. Bunların iddialarına göre olayların sebepleri yıldızların hareketleridir. Bir kısmı insan başına, bir kısmı meleklerle tapar ve melekler Allahın ona çocuk yapacak kızlarıdır.

7 — Hululiyye :

Allah her güzel yüz ve güzel şekle hulul etmiştir diyenlerdir.

8 — Tenasuhiyye :

İddialarına göre ruhlar bir kalıptan diğerine intikal ederler. Sevap ve ikabı da ikinci kalıpta bulurlar.

9 — Berahime :

Sani'in varlığı ile âlemin sonradan yaratılmış olduğunu kabul, fakat Allahın peygamber göndermesi hususunu reddedenlerdir.

10 — Yunaniyye :

Bunlar da saniin varlığını ve misilsiz olduğunu ikrar ederler lâkin şunu iddia ederler: Sani' felek'i halketmiştir, «felek», hayy, nâtık, semî' ve basîr, âlemi idare edendir.

11 — Sabia :

Sani' mevcuttur derler, fakat O hayy, kadir, semî', basîrdir demeyip, ölü, âciz, cahil, sağır değildir derler. Bunlar üç vakit namazı güneşin tuluunda, zevalinde ve gurubunda olmak üzere farz sayarlar.

12 — Seceviyye :

Bunlarca âlemin iki kadîm aslı vardır; biri nur diğeri zulmettir. Nur'dan hayr, ve sürur, zulmetten fitne, gam ve şürûr gelir. Bu iki asıl ayrı ayrı iken imtizac etmişler, bu birleşmeden âlem ortaya çıkmıştır.

13 — Veseniyye :

Putların, âlemin idaresinde Allahın ortakları olduğunu iddia edenlerdir. Bunlardan bazıları «bu putlar bize Allah nezdinde şefaate edecektir» derler.

14 — Mailiyye :

Bunların dinlerine göre arzu ve hevesleri neye meylederse, yabancılar ve akrabalarla cinsî temas, şarap içmek, ölü eti yemek... herşey onlara helâldir. Namaz, oruç veya herhangi bir ibadet kendilerine vacip değildir.

15 — Mansuriyye :

Revafızdandır ve bu itikattadır.

16 — Yehud :

Birçok fırkaya ayrılmışlardır. Ekserisi Musa'dan sonra dokuz peygambere inanır ve Hazreti Muhammedin nübüvvetini inkâr ederler.

17 — İseviyye :

Bunlar onun nübüvvet ve risaletini ikrar fakat beni İsrail olmaksızın yalnız araplara tahsis ederler.

18 — Nasara :

Keza bunlar da çeşitli fırkalara ayrılmışlardır. Hepsini de Allaha ortak koşarlar.

19 — Mecus :

Bunlara göre âlemin iki yapıcısı vardır. Yazdan ve Ehrimen. İddialarına göre, Yazdan hayr'ın Ehrimen de şerr'in yaratıcısıdır. Bunlar haram kılınanlarla, şarap içmeyi, ölmüş hayvan eti yemeyi tecviz ederler.

20 — Melahide ve Batıniyye :

Bunların aslı Mecus'tur. Halife Memun zamanında hicretten ikiyüz küsür yıl sonra toplanıp «Felasife» ve «Mailiyye» ile Peygamberimiz Hazreti Muhammed hakkında konuşmuşlar ve şöyle demişlerdir:

«Muhakkak ki Muhammed resul ve nebi değildir. Sahih bir din de ortaya atmamıştır. İlim, hikmet, felsefe, ilm-i nücum, devlet idaresi ve devirlerinden haberleri olmayan araplar arasında zuhur etmiş bir insandır. Onların bazısını lutf, bazısını müdara, bazısını da kahr ile dinine sokmuştur. Halen giriştiği iş kuvvet kazanmış, şanı yücelmiş, bize, memleketimize ve mallarımıza galebe etmiş, taraftar ve yardımcısı artmış, galebe ve istilalarına mukavemet etmemiz imkânsız hale gelmiştir. O halde, yolumuz şu olacaktır: Beyan ettiğimiz düşmanlığı zahiren reddedip onlara yaklaşacak Muhammed'in dinine girecek, iman edecek, sonra da dinlerini güzel hilelerle ifsad edeceğiz. Kahr ve galebe ile yapamayacağımızı idrak ediyoruz.»

Bu şekilde ittifak ettikten sonra Seneviyye'den bir adamdan yardım istediler. Bu, Abdullah b. Meymun el-Kaddah el-Ehvazî, dininde hazık, elçabukluğunda mahir bir zat idi. Bunlara parası, malı, kafası ile yardımda bulundu. Sufiye'nin Mutenemmise tarikatının halleriyle halleniyordu.

Bunun üzerine insanları dinine dâvete başladı. Bir taife de ona uydu. Sonra ortaya çıkınca insanlar onu katletmek istediler; o da Basra'ya kaçtı, Ukeyl köylüleri arasına indi ve şiliğini ilan etti. Bu onun en büyük hilelerinden biriydi Şia'ya girip, onları sahabeye küfr-etmeye teşvik etti. Sahabeye küfür etmeleri ise ilhada giden yolun en kötüsü ve en şerlisidir.

Nitekim Hazreti Peygamber de «Ümmetimin şerirleri ashabıma küfredenlerdir» ve «Ashabımın kötülüklerini zikretmeyiniz, yoksa kalplerinizde ihtilâflar vukua gelir, onların iyiliklerini anın ki kalpleriniz teellüf etsin» demiştir.

Sonra Basra'yı hali üzere bırakıp Bağdad'a, sonra Şam'a geçti, Selemiyye adı verilen bir karyeye indi, dâvetini orada bir çocuğu olana kadar neşretti. Çocuğu bülüğa erince onu kendi yerine bıraktı ve Irak'a gitmek istedi. Karmat b. el-Eş'as isimli bir zattan bir hayvan kiraladı. Çöle geldikleri zaman Karmat'a «yaptığın hizmet ve sohbet dolayısıyla bana hakkın geçti; sana bir mükâfat vermem ve hakkını kaza etmem gerekir; en evla hukuk ise dünya ve ahiret necatı olan bir dine dâvettir» dedi, ona dinini anlattı ve dâvet etti, o da kabul etti.

Sonra karyesinin halkı da dinini kabul etti. Melahide'den olan Karamıta bu Karmat b. el-Eş'as'a mensuptur.

Yine bunlardan olan Batıniyye, şeriat ve dinimizin her zahirinin bir batını vardır, bu da başkalarına üstün olanlarca bilinir, derler. İleri sürdükleri her iddianın peşine şunu da ilâve ederler: «Bu öyle bir ilimdir ki ancak masum olan imam anlatabilir.» Böyle hareketlerinin gayesi insanları imam tesmiye ettikleri Alamut Kalesindeki mel'una itaat ettirmektir. Allah fazlı rahmeti ile bizi onların şer ve ezasından korusun.

X. BÖLÜM

Şurası bilinmelidir ki, bunların hepsi bir tek asla irca edilebilecek çeşitli sınıflardır. Bu da, iki sani' olduğunu söyleyen Mecusilerdir. Çünkü bunlar «sani', ruhanî iki asıldır, her ikisi âlemu'l-ulvî ve âlemu's-sufl'yi idare ederler. Bu iki asıldan birine Sabık, diğerine Tâli denir. Sabık, şekil ve cisim, hayy ve kadir olarak Tâli'yi halkeder. Tâlinin halkından sonra birşey halketmez. Tâli de gökleri, yeri ve bu ikisinde olanları yaratır» iddiasındadırlar.

Bazıları el-Aklu'l-Evvel ve el-Aklu's-Sânî'yi, bazıları, Heyûla ve Suret'i- ki bunlar Felasife'dir- ve bazıları da İlet ve Malul'u ortaya atarlar.

XI. BÖLÜM

Zuhur eden ilk ilhad hareketi Karmat b. el-Eş'as'ın Kuhistan'da meydana getirdiğidir. Sonra her memlekete dâiler gönderdi. Irak dâisi Abdan isimli bir adamdı, din ve itikadına dair kitap ve telifatı vardı. İran dâisi Abdan'ın kardeşi Me'mun idi. Rey dâisi Hallac, Cürcan dâisi Ebû Ali Muallim Eş'ar ed-Deylemî, Horasan dâisi Şa'rânî idiler. Bunların hepsi Alamut ve dağlardaki diğer kalelere sığınana kadar dâvetlerini gizli gizli yapıyorlardı. Şimdi işlerini açığa vurdular. Şer ve fesadları arttı, fitneleri müslüman diyarlarda zuhur etti, müslümanlarla suyun suya karışması gibi karıştılar, birçok müslümanın dinini teşviş ettiler, cahil halkın arasına, fıkıh ve fukahayı, sultanları ve ulemayı zemmedip küçük düşürecek meseleler attılar. Kendilerinin de onları zühd ve inzivayı terkettiklerinden dolayı zemmettiklerini açıkladılar. Onlar yalnız zâhir ilimle iştiğal ettikleri için bunlar fıkıhı, hile, fukahayı muhtellîn diye isimlendirip halkın gözünden düşürmek, sultanların hakaretine uğratmak istediler.

Bu kaideyi ortaya attıktan sonra meselelerini getirdiler ve hedeflerine eriştiler. İleri sürdükleri meselelerin bazıları şunlardır :

1 — Birisi zevcesini üç defa boşar; sonra bu boşanan kadın bir erkek çocuk doğurursa, ilk kocasına helâl olur, ondan başkasına nikâhlanmaya muhtac olmaz; şayet kız çocuk doğurursa helâl olmaz.

2 — Üç defa boşanmış kadın irtidat eder, sonra yeniden İslâma girerse ilk kocası için tereddütsüz helâl olur.

3 — Bir adam zevcesine «seni bir defa boşadım» derse hiçbir şey olmaz.

4 — Bir adam zevcesine veya zevce zevcine «sen kızkardeşimsin» veya «sen biraderimsin» derlerse, birbirlerine yabancı ve dolayısıyla haram olurlar.

5 — Kadın hayızlı olursa zevcinin onu arkadan kullanması helal olur.

6 — Nefsler her on günde bir yıkanır ve on rekât namaz kılarlar.

7 — Allah yolunda katledilen kimsenin zevcesinin başkası ile evlenmesi caiz değildir, zira şehid diridir.

8 — İki bayram arasında kıyılan nikâh kıyılmamış sayılır.

Bunu ortaya atmaktaki kasıtları doğrudan doğruya Hazreti Peygamber ve Hazreti Aişe'dir. Çünkü ikisinin nikâhı Şevval'de kıyılmıştı.

Bu mülevves adamların bu hayalî ve şeytanî fikirleri ortaya atmaktan maksadları İslâmı zayıflatmak, hükümlerin zahirlerini iptal etmektir. Bu ise İslâmı ta'tile ve nübüvveti inkâra götürür. Bundan dolayı müslümanlar için onlardan sakınmaya, esrarlarını keşfe, hilelerine ittilaya, mantıklarındaki remzleri açıklamaya ve onların dâvet yollarını beyana çalışmak vaciptir. Böylece, kimse onların süslü sözlerine ve korkunç hayallerine kanmaz; dininde, imanında ve yakinen bildiklerinde şüpheye düşmez. Allahın tevfiği ve korumasıyla bu kolay olur.

Hükümlerin zahirlerine sarılmak, haram ve helali birbirinden ayırmakta İslâm Şeriatinin medarıdır. Onların genel olarak kasıtları, zahirî iptal ile yerine batın hükmü koymaktır, böylece resulleri ta'tile varacaklardır. Çünkü resuller ancak zahir ile gelmişlerdir ve insanlar da ancak zahir ile mükelleflerdir. Batın olan işler Allaha bırakılmıştır. İnsanlardan kimsenin onu bilmeye gücü yetmez.

Hazreti Peygamber şöyle diyor : «La İlahe illallah deyinceye kadar insanlarla mukatele ile emrolundum. Bunu dedikleri anda kanları ve malları emindir, yalnız şeriatın hakkı mahfuzdur. Onların hesabı Allah'ındır».

Zahirî amelleri tenkid ile hükmü batına göre veren, fitne ve fesat kapısını çalmış demektir. Böylece küfr ve dinsizlik de teyid edilmiş olur. Allahu tealadan, bunların fesat ve şerlerinden bizi korumasını, hile ve desiselerinden masun kılmasını niyaz ederiz. Çünkü küfür ve fesat bakımından bu taifeden daha habisi yoktur. Onlardan başkaları İslâmâ girip, Allaha ve Peygamberine inandıkları vakit, müslümanlıkları tasdik ve kabul olunur, İslâmâ girdikleri hususunda itminan hasıl olur. Halbuki Melahide böyle değildir; çünkü onlar Sani'i inkâr ve İslâmın zahirî ile gayelerini tahsile, başkalarının dinini ifsada, daha önce zikrettiğimiz gibi kendi konularında şer ve fitne çıkarmağa çalışırlar.

Felasife ve Mailiyye ile müşaverelerinde, evveleminde bunların fikirlerine itimad edilmez, İslâm olduklarına ve ızhar ettikleri zühdün gerçekliğine inanılmaz. Onların söyledikleri her kelimenin altında hile vardır. Ebediyyen bir din veya akideye sahip olamazlar.

XII. BÖLÜM

RUMUZ VE İŞARETLERİ

Bilinmelidir ki onlar, «Sani'in varlığına iman ederiz» dedikleri zaman, «Sabık, Tâli, Heyûla ve Suret»i sınıflarını anlatırken zikrettiğimiz şekilde, kastederler.

«Resule iman ederiz» dediklerinde; Tâli cihetinden gelen «madde» ve «kuvvet»i irade ederler.

İmam Ma'sum ve marifetullah Resulun kavli ile husule gelir, fikirlerinden maksad Resulun yerine İmam'ı geçirmektir. Çünkü şöyle söylerler : Marifetullah ancak Resulun kavli ile husule gelir. Resul ölünce onun yerine kaim olacak birisine muhtacdır ki o da masum İmam'dır. Böylece bu İmam'ın sözü Resul'un sözü gibi olur. O'nun zahirdeki emirleriyle amel vacip olduğu gibi batını işlerdeki emrine de uyum icabeder.

Böylece âyetlerin ve haberlerin zahirleri ile amel hususunu ibtal, peygamberleri tatil ederler.

Keza şöyle derler :

Kur'an-daki bütün «Nahnu» (Biz) ve «Ene» (Ben) ler, Sâbık ve Tâli'ye işarettir. «Rabbının o çok yüce adını esbih et» (189), Sadık'ı tesbih ve «O halde Rabbını o büyük adıyla tesbih et» (190) Tâli'yi tesbihdir.

Mucize hüccetten ibarettir ve Allahın şu kavli : «Bunun üzerine (Musa) esasını bıraktı; bir de ne görsünler. O apaçık bir ejderhadır» (191), Musa'nın Firavun ve kavmine hüccetine işarettir ki apaçık bir ejderha gibi olmuştur. Böylece Firavun'un bütün hüccetlerini ibtal etmiştir.

İsa'nın ölüleri diriltmesi de, halkın zahirden batına dâvet edildiği ilme işarettir.

(189) A'lâ, 1

(190) Vakıa, 74

(191) A'raf, 107

Hazret-i Resul'ün parmakları arasından su kaynaması dünyaya azar azar ilmin dağılmasına işarettir.

Güneşin battığı taraftan doğması Mehdi'nin o taraftan hurucuna işarettir.

Ye'cuc ve Me'cuc zâhir ehline işarettir.

Zâhire, imama uyup zahir ehlinden kaçınmaya; taharetin yenilenmesi tevbenin ve imama bağlılığın yenilenmesine; Su, imamdan aldığı ilme; teyemmüm, imamdan gayrıdan ve imam tarafından mezun kılınmamış kişilerden aldığımız ilme; namaz, imamı övmeye; zekât, malın beşte birini imama vermeye; oruç, sırrı muhaliflerden saklamaya; zina, sırrın muhaliflere açıklanmasına; kıyamet, zaman bittikten sonra feleğin yeniden devre başlamasına; cennet ilme; cehennem bilgisizliğe; ba's ve nüşûr, ruhun bir kalıptan diğerine intikaline; Cibrîl ve Mikâil, büyük imamlara; şeytan, onların muhaliflerine; İblis, muhaliflerin bilginlerine; cenabet, ahdini yenileyecek ilmin kişiye ulaşmamasına; bu cünüblükten gusül, ahdin tecdidine; hayvanlarla müca-maa, ilme ehil olmayandan ilim tahsiline işarettir. Keza ihtilam da böyledir. Böyle mücamaa ve ihtilam vukuunda gusl icabeder.

Gusül, bu gibi tahsillerden tevbe; cünübü mescide girmekten menetmek, mezhebinin sırrını başkasına açan kimsenin tevbe etmesizin imama yaklaşamayacağına; hacc'daki mîkat da'vetin esasına; telbiye, dâvete icabete; ihrama girmişken dikişli elbiseden soyunma, muhaliflerden beri olmaya; ihram, imamın izni olmadan dinlerinin sırrı hakkında konuşmanın tahrimine; Kâbe'yi tavaf, imamın ve mezhebinin etrafında dönmeye işarettir.

Hezeyanları, bu sayılan ve anlatılanlardan çoktur. Bütün bunlardan gayeleri resulleri ta'til ve zahir ile hükmü ibtaldır. Allah bizi onlardan masun kılsın, fazlu ihsanı ile bizi şerlerinden korusun.

DÂVET ŞEKİLLERİ VE HİLELERİNİN ÇEŞİTLERİ

HAKKINDA

Bilinmelidir ki, bunların dâvette kullandıkları ilk yol şu idi : İşi, ancak her zahir hükmün bir batınını bulabilecek kabiliyette olanlara veriyorlardı. Dâîler dâvetlerini erkeklere yapıyorlardı. Kaba insanları, sahra sakinlerini ve etrafındakileri, devletleri yıkılmış olup da tekrar bu devletin kurulmasını isteyenleri tespit eden dâî, bunların yanına geliyor, onlara muhabbet ızharı ile zafer ve düşmanlarını kahr, devlet ve hakimiyetlerini ele geçirmek için onlara yardım vadediyordu.

Dâî bundan başka, onların hiç ulaşmamış oldukları bir ilme ulaş-tırmayı vadederdi. Bu kelimecikte bütün sözleri hülâsa edilmiştir; ga-yelerinin tamamı da buna taalluk etmektedir; bu ilhadın tesisi demektir. Zira onlar bu ilm ile, ilmu'l-batın'ı ve zahiri ibtali kastederler. On-ların gayesi bundan başka birşey değildir. Çünkü zahiri ibtal edebi-lirlerse resulleri de ta'til etmiş olurlar. Tevfik ve ismet Allah'tandır.

Dâî'ye tavsiyelerinden bir şudur : Dâvet edilenin yapamayacağı şeyleri teklif etmemek; önce kulağına bir şey sokarak hafif bir dâvet-te bulunmak; sonra biraz mühlet vermek; sonra yeniden bir mühlet vermek; **t**aki yavaş yavaş «hal'»e ulaşsın; sonra «hal'» den «selh»e gö-türmektir. Hal' taattan men, selh ise imandan ihraç ile ilhada idhal etmek demektir. Allah bizi bundan korusun.

Bir tavsiyeleri de şudur : Eğer bir kimse, dininden, mezhebinden ve mail olduğu şeylerden nefret etmiyorsa, ona muvafakat etsin, ona tamamen uysun ve kendine itimad telkin edene kadar vakit bıraksın. O zaman yavaş yavaş telkine başlayarak onu «selh»e ulaştırısın.

Eğer bir kimse, zühd ve ibadete mailse; zühd ve ibadeti övüp, me-likleri, âlimleri dünyayı talepleri dolayısıyla zühd ve ibadete meşgul olamayan dünya ehlini, mevki ve makam peşinde koşmayı zemme baş-lasın.

Eğer birisi fitne fesatlığa mailse, bırak yapsın. Dâî, ibadeti kötü-lemeye başlasın, ibadet ahmaklık ve aptallıktır; akıllı olan kimse din ve taat sebebiyle nefsinin lezzet ve şehvetten mahrum bırakmaz desin.

Bir tavsiyeleri de şudur :

Eğer birisi Şia'ya uymuşsa, sen de meylet ve kendini onlardan göster; dinde ve itikadda ilhada gittiğini açıkla, onlara Ehli Beyt'e ne yapıldığını, nasıl katledildiklerini, çocuklarının ve kadınlarının nasıl esir edildiklerini anlat; onlara göre sahabenin ayıplarını yaz.

Onlardan biri rafızîliğe meyyal, «din yoktur ancak Teyyim, Ady, Ümeyye, Abbas Oğullarına ve taraftarlarına ve onlara uyanlara kin vardır» diyorsa, o da Ehli Beyte tevelli etmeyip, hepsinden teberri etsin. Keza «bizim Mehdî'nin ve Kaimu'z-Zaman'ın huruc edip bu mu-haliflerden intikam almalarına intizarımız gerekiyor» desin.

Nasıbiyye'ye meyleden birini görürse bu sözün aksini yapsın, Ebû Bekir ve Ömer'i kabulden başka din yoktur, bu ikisi sair saha-beden hayırlıdır, ikisi de âdil imamlardır, hak halifelerdir» desin.

Vasiyetlerinden biri de şudur :

Dâî, dâvet ettiği kimseyi kendisine iimad ettirmek için, ona, ya-pacağı ilk şeyin taharet, namaz, oruç, emanetin yerine getirilmesi, doğru sözlü olmak, iyi muamele etmek, haramdan kaçınmak, oturma

adabı, iyi huy ve tevazu sahibi olmak, cemaatin lüzumuna kail olmak, emr bilma'ruf ve nehy ani'l-münkeri kabullenmek, haramlardan sakınmak, dedi kodu, yalan, fesat v. s. yi terketmesini öğrenmek olduğunu söyler. Bütün bunlardan maksadı, onu kendine tamamen uydurup itimad telkin etmektir. Sonra, imamlarının Allahın şu kavli hakkındaki tefsirini rivayet eder : «Biz ise istiyorduk ki, o yerde zaafa uğratılanlara lutf edelim, onları (hayrda) imamlar yapalım, onları firavun mülkünün varisleri kılalım» (192). Onlara şöyle der : Bu iki âyetten murad bu dâvettir.

Sonra onunla gece gündüz arkadaşlık eder, ona Kur'an okumasını söyler, ta'zim gösterir. Kur'an-ı hüzn ve rikkatle okur. Ahdine vefa göstermeyi zikreder, onu, dünya ile meşgul olup Hazreti Peygamber ve Sahabenin sîretinden gitmeyen âlimler ve melikleri zemedir.

Dâî, bu mukaddimelerden sonra dâvet edilenden (med'û) ahd ister ve şöyle başlar :

«Muhakkak ki sen Allahın vahdaniyetini, Hak dinini, Muhammedin risalet ve nübüvvetini biliyorsun. Kim Muhammedin dini hilafına birşey söylerse, o, sana göre, sapıklık içindedir». Sonra asıl gayesine gelir ve buna ilâve eder : «Zahir ve batın, bu ikisi birdir, ancak batında, herkesin bilmeyip ancak havassın bileceği sırlar vardır». Sonra dâvet edilene zahiren tezatlarla dolu görünen halli güç sualler sorar, meselâ şöyle der : «Hayızlı kadına niçin oruçun kazası iktiza eder de namazın etmez? Niçin meni çıkınca gusl gerekir de, ondan daha pis olan idrarın hurucunda sadece abdest gerekir? Niçin necasetin hurucunda huruç yerinin yıkanması vacip değildir de, necaset çıkmayan yerin gasli vaciptir? Niçin cennetin kapıları sekizdir de cehennemın yedidir? Ruhun ceseddeki yeri neresidir, aralarında fasıl var mıdır, yok mudur? Kabir azabı nasıl olur ve mânası nedir? Elif Lam Mîm, Elif Lam Mîm Râ, Elif Lâm Mîm Sâd, Kâf He Ya Ayn Sâd, Hâ Mîm Ayn Sîn Kâf'ın mânası nedir?».

Bunlar gibi şeylerle onu, din, Kitap v.s. hükümlerinde şüphe içinde bırakır. Eğer ondan bir şeyin anlamını ve açıklanmasını sormuşsa ona cevap vermez ve kalbinin müşevveş ve muallak kalması için olduğu gibi bırakır. Sonra onu bir kere daha çağırır, şöyle der : «Acele etme, muhakkak ki Allahın dini tembellikle açıklanmıyacak veya ehil olmayan kimse tarafından bilinemeyecek kadar celil ve a'zamdır. Allah'ın Dinini alay ve oyuna almamak lâzımdır. İlmi, ehil olmayana

bezletmek caiz değildir. Halbuki ehil olan için bu caizdir». Bu ehliyet de Allahın nebilerden aldığı ahdü misak gibi ahd ile tahassül eder : «Hatırla o zamanı ki biz peygamberlerden misaklarını almıştık. Senden de, Nuh'dan da, İbrahim'den de, Musa ile Meryem'in oğlu İsa'dan da, biz onlardan sapasağlam bir misak aldık» (193). Bundan sonra şu âyetleri okur : «Karşılıklı muahede yaptığınız zaman Allahın ahidini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yeminleri bozmayın» (194) ve «Müminler içinde Allaha verdikleri sözde sadakat gösteren nice erler vardır. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiç bir surette (ahidlerini) değiştirmediler» (195), sonra da şöyle söyler : «Ebedî saadet, aslı hayat cehennemden necat, yüksek fevz ve derecat istersen, ehliyet kazanmaya bak. Ehliyet, kadınla erkeğin nikâh akdindeki ahd ve misak menzilesindedir. Eğer sen ehliyeti kazanırsan biz sana kapalı olanları açar, seni hayr yoluna yederiz. Sonra, söyleyeceklerimizi kabul etmekte seni zorlamayız, istersen kabul edersin, aksi takdirde duymamış sayarsın. Seni istediğimiz, dâvet ettiğimiz bu ahid öyle bir ahiddir ki, onu Allah peygamberlerden, nebiyullah dost ve yardımcılarından almıştır. Eğer sen bizimle ahidleşirsen, bu, bir erkekle kadın arasında akdedilen ahid gibi olacaktır. O zaman, bir tek nefsimiş gibi bizimle olacaksın; nefsimiz senin nefsin, malımız senin malın, kanımız senin kanın olacaktır. Biz senin düşmanlarını katledeceğiz, sen de imamı bileceksin».

İmama ahd ve yeminlerini şu sözlerle yaparlar :

«Senin nefsini Allahın ahd ve misakı ve resulunun zimmeti olarak ilzam ettim. Allahın nebilerine ahd ve misak ile vacip kıldıklarını, bizden işittiklerini veya işiteceklerini, bizden bildiklerini veya bileceklerini, bizim ahvalimiz, dostlarımızın ahvali, Mehdînin ashabının ahvali, evladlarının, dostlarının, yardımcılarının, tâbilerinin, arkadaşlarının, ehli beytinin, sevdiklerinin, erkeklerden ve kadınlardan, büyüklerden ve küçüklerden yakınlarının ahvali hakkında bildiklerini ve bileceklerini saklarsan, bundan az veya çok birşey açıklamazsan, buna delalet eden birşey yapmazsan, bunu yalnız bizden veya bu belde mukim naibimizden alacağın izin ve icaze mikdarınca yaparsan ve haddi aşmazsan, ahd ve misaka icabet ve Allah önünde, bizi sana söyleyeceklerimizi, isimlerini vereceklerimizi, kendi nefsin gibi muhafaza ve bize yardım edeceğini; zahiren ve batınan emanet nasihatını mu

(193) Ahzab, 7

(194) Nahl, 91

(195) Ahzab, 23

hafaza eyliyeceğini kabul ettin. İmama ve onun kardeşlerinden, dostlarından birine veya bizden veya ondan bir kimseye din, mal, aile, nimet dolayısıyla ihanette bulunmayacak, ona aykırı bir reye inanmayacaksın. Bu şekilde birşey yaparsan bileceksin ki bu ahdimize karşı gelmektir. Şimdi. evet de» ve «evet» deyince ona şöyle der :

Sen, enbiya, önceki ve sonraki peygamberler, melaiketu'l-mukarrebûn, nebilere inzal edilmiş Allahın Kitaplarından ve bütün dinlerden beri oldun. Allahın ve resulunun zimmetinden çıkıp şeytanın ve onun dostlarının tarafına girdin. Allah seni mahzul ve matrud etti. Eğer yemin ettiğin hususa aykırı bir şey yapar, tevilli tevilsiz bir harekette bulunursan Allahın ceza, ukubet ve gazabı üzerine olsun; şayet böyle bir muhalefette bulunursan sana bunun nezri olarak, kırk defa baş açık, çıplak ayak yürüyerek Beytullahı hacetmektir. Eğer buna muhalefet edersen sana ait olan mallar, sana hiç yakınlığı olmayan fakir ve miskinlere sadaka; sana ait köleler hür; ömrünün sonuna kadar, evlendiğin evleneceğin bütün kadınlar talak-ı selase ile boş olur. Muhalefet sadece niyetinde ise de, bütün bu saydıklarımız bâkidir. Allah senin niyetinin doğruluğuna şahiddir ve seninle bizim aramızda Allahın şهادeti kâfidir. «Evet de». O da evet der. Ondan ahd ve misak aldıktan sonra onun zihnini karıştırırlar, şöyle derler :

«Din işi öyle birşeydir ki ona kolaylık ve hoş görürlük girmez. Allahın sırrı herkese açıklanmaz. Bu sır ancak, nefsini riyaziyete vakfetmiş olan kula açıklanır. Allah onun salih bir mümin olduğunu bilir. Bu kul da Allahın nâtik resulun ilmi için kapı (bab) kıldığı masum İmamdanda başkası değildir. Allah onu, her ahvalde rücu edilen aslı kılmuştur. İnsanlar arasındaki ihtilaflar, imama itaat etmemelerinden dolayıdır. Bunun için de bereket kalkmıştır. Hilâfların sebebi imamlara bağlılığın azlığı ve herkesin kendi aklına uyması, din işlerinden kendileri için gizli olan şeyleri ortaya çıkarmaya çalışmalarıdır. Halbuki bu işlerde ancak İmam bilgi sahibidir. Allah herkesin ilim almasına razı değildir. Eğer herkesin batını, ve herkesin batınının tevili ve her tevilin tevili olursa, bunu ancak, Allahın dini üzere emin kıldığı kimse bilebilir. Allah onun derecesini yükseltir».

Şöyle derler : «Zahir âlimleri eşeklere benzerler; kitapları yüklenirler, lâkin mânalarını, güzelliklerini, hükmünü bilmezler».

En büyük hilelerinden birisi şudur : Evvela şeriatın zahirine tazim gösterirler ve halkı ona dâvet ederler. Sonra batın ilim zahir ilmi tekid eder; ikisi arasında aykırılık yoktur, ancak batın sözün ve mânanın hakikatına ulaşmaktır, derler.

Hilelerinden biri de şudur : Filan dâvetimizi kabul etti; filan bizzimledir diye rüesadan, ileri gelenlerden, ekâbirden bahsederler. Dâ

	<u>Sayfa</u>		<u>Sayfa</u>
Haseviyye	75	Felasife	87
Kerramiyye	76	Küffar'l - Müneccime	87
MUATTILA		Hululiyye	87
VE SINIFLARI	77	Tenasuhiyye	87
VIII. BÖLÜM		Berahime	88
Cehmiyye	78	Yunaniyye	88
Mahlukiyye	79	Sabia	88
Lafziyye	80	Seneviyye	88
Vakıfiyye	80	Veseniyye	88
Mureysiyye	80	Mailiyye	88
Varidiyye	81	Mansuriyye	88
Kabriyye	81	Yehud	88
Vezniyye	82	İseviyye	89
Meyliyye	82	Nasara	89
Harkiyye	83	Mecus	89
Fâniyye	84	MELAHİD ve BATİNİYYE	89
Zenadika	85	X. BÖLÜM	91
IX. BÖLÜM		XI. BÖLÜM	92
KÂFİRLER ve SINIFLARI		XII BÖLÜM RUMUZ ve İŞARET-	
Sofistaiyye	87	LERİ	94
Nehdiyye	87	DÂVET ŞEKİLLERİ VE HİLELE-	
Ashabu'l-Heyûla	87	RİN ÇEŞİTLERİ HAKKINDA ...	95
Ashabu't - Tabai	87		

İ N D E K S

A

Abadan 92
 Abbas 40
 Abdulaziz b. Ebi Runad 80
 Abdulcebbar er - Razi 53
 Abdulkерim b. Acerd 21
 Abdullah b. Abbas 36
 Abdullah b. Ahmed b. Hanbel 26
 Abdullah b. Cafer 36
 Abdullah b. il - İbad 15
 Abdullah b. Mes'ud 15
 Abdullah b. Meymun el Kaddah el -
 Ehvazi 89
 Abdullah b. Ömer 8,41
 Abdullah b. Sebe 38
 Abdullah b. Şemrah 20
 Abdullah b. Ubey b. Selûl 45
 Acaride 12,24
 Acziye 58
 Adem, 31, 47, 50, 51, 64, 65, 71
 Ahmet b. Muhammed b. Hanbel 75
 Ahmes 21
 Ahmesiyye 21
 Aişe 12, 23, 35, 37, 93
 Ali b. Ebû Talib 8, 9, 12, 13, 14, 23, 25,
 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 40,
 45, 51
 Ali b. Hüseyin 38
 Ali b. Yasin b. Muhammed et - Trab-
 lusi 100
 Âmr b. il Âs 25
 Amr b. Kasy 29
 Amr b. Şuayb 22
 Amr b. Ubeyd 44, 45
 Amriyye 44, 68, 73
 Âs b. Vail 22
 Ashabu'l - Heyûla 87
 Ashabu't - Tabai 87
 Aslahiyye 43

B

Bağdat 90
 Basra 89,90
 Batıniyye 89
 Beyazid Bistami 6
 Bedr 50
 Behşamiyye 51, 53, 68, 74, 78
 Beni Saide 25
 Berahime 88
 Bişi b. Gıyas el - Mureysi 80
 Buhari 25, 33

C

Cafer b. Muhammed 29
 Cafer b. Muhammed al - Sadık 51
 Cebraîl 31
 Cebriyye 8, 10, 56, 66
 Cehm b. Safvan et - Tirmizi 78
 Cehmiyye 77, 78
 Cubeyr b. Abdullah 41
 Curcan 92

D

Dahbak 21
 Daru'l Kerame 21
 Davud 63

E

Ebu'l Abbas
 Ahmed b. Muhammedi'l
 Mahbuhî 8
 Ebû Ali Muallim
 Eş'ar ed - Deylemi 92
 Ebû Bekir, 10, 15, 18, 24, 25, 26, 29, 30,
 31, 34, 35, 40, 45, 96
 Ebû Cehil, 38, 45, 51
 Ebû Hanife 9, 50, 61, 79
 Ebû'l Haseni'l Hayyat 54
 Ebû Haşim b. Ali
 el - Culbai 51
 Ebû'l Hattabi - 1 - Esedi 39
 Ebû Hureyre 33

Sabikiyye 58, 62
Sarıkiyye 68, 74
Sebeiyye 31
Sehaliyye 31, 35
Selefi Salih 76
Selefiyye 50
Seneviyye 50, 51, 88
Sofistaiyye 87

Ş

Şa'bi 9
Şafi 26
Şakiyye 70
Şam 90
Şa'râni 92
Şebîb b. yezid b. Nuaym Eş-Şeybanî 27
Şemrahiyye 20
Şemseddin Muhammed
b. İbrahim b. Osman
et-Türki 8
Şerikiyye 31, 50, 51
Şerri Ehrimas 50
Şeyban b. Seleme 27
Şeybaniyye 27

T

Talha 23, 37
Tarikiyye 68, 70
Tenasuhiyye 31, 36, 88

U

Ubey b. Ka'b 44
Ukeyl 89
Üsame b. Zeyd, 16, 44

V

Vabisa b. Ma'bed 61
Vabhiyye 68, 72
Vakıfiyye, 78
Varidiyye 8, 78
Vasıl b. Ata 44, 45
Vasıbiyye 44
Vesemiyye 88
Vezniyye 78, 82

Y

Yakub 24
Yehud 88
Yemen 62, 75
Yezidiyye 27
Yunaniyye 88
Yusuf 24

Z

Zanadıka 36, 77, 78, 85
Zeyd 34
Zeyd b. Ali b. il-Hüseyn b. Ali 29, 30, 34
Zeydiyye 29, 31, 34
Zübeyr 23

